

Marinko Banjac
Tomaž Pušnik
Klavdija Šipuš

IDENTITETA IN EU V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU

priročnik za učitelje

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Univerza v Ljubljani
Fakulteta *za družbene vede*

Marinko Banjac
Tomaž Pušnik
Klavdija Šipuš

IDENTITETA IN EU V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU

priročnik za učitelje

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

IDENTITETA IN EU V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU, priročnik za učitelje

dr. Marinko Banjac, dr. Tomaž Pušnik, mag. Klavdija Šipuš

Urednika: dr. Marinko Banjac in dr. Tomaž Pušnik

Recenzent: dr. Blaž Vrečko Ilc

Lektor: Andraž Polončič Ruparčič

Oblikovanje: Simon Kajtna

Fotografija na naslovnici: Shutterstock

Izdala in založila: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in Fakulteta za
družbene vede – Univerza v Ljubljani

Predstavnika: dr. Vinko Logaj, dr. Iztok Prezelj

Urednica založbe: Zvonka Kos

Grafična priprava: Design Demšar, d. o. o.

Spletna izdaja

Ljubljana, 2023

Publikacija je dosegljiva na: www.zrss.si/pdf/BEAT_Identiteta_in_EU.pdf

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti EACEA.

**Sofinancira
Evropska unija**

**Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo**

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 137655299

ISBN 978-961-03-0697-9 (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, PDF)

KAZALO

PRIROČNIKU NA POT	5
RAZSEŽNOSTI (EVROPSKE) IDENTITETE.....	7
UVOD.....	7
KAJ JE IDENTITETA?	8
NACIONALNE IDENTITETE IN NADNACIONALNA	
EVROPSKA IDENTITETA	10
IDENTITETA MLADIH	14
IDEJA EVROPE SKOZI ZGODOVINO	17
EVROPSKI INTEGRACIJSKI PROCESI IN EVROPSKA	
IDENTITETA PO DRUGI SVETOVNI VOJNI	26
DIDAKTIČNI PRIMER: MOJ KALEJDOSKOP IDENTITET	29
Uvod.....	29
Cilji	30
Trajanje	30
Potrebščine	30
Priprave	30
Potek izvedbe	31
VIRI.....	35
IDENTITETA IN EU	37
UVOD.....	37
DRŽAVLJANSTVO EU IN EVROPSKA IDENTITETA	38
IDENTITETA EU, EU IDENTITET	42
Temeljne vrednote in norme EU	42
Evro in evrsko območje	45
Področje kulture: evropska dediščina in umetnost.....	47
Področje izobraževanja in usposabljanja.....	49
Področje zunanje politike EU	51
KAJ PRAVIJO RAZISKAVE JAVNEGA MNENJA EVROBAROMETER	
O EVROPSKI IDENTITETI?	54
Raziskava o vrednotah in identitetah državljanov EU.....	54
Posebna raziskava Evrobarometra o mladih in demokraciji	
v evropskem letu mladih	56

DIDAKTIČNI PRIMER: MOJE VRLINE IN VREDNOTE:	
KAKO SO POVEZANE Z VREDNOTAMI IN SIMBOLI EU	58
Uvod	58
Cilji	59
Trajanje.....	59
Potrebščine	59
Priprave	60
Potek izvedbe – metode	60
Priloga – Preglednica: klasifikacija vrlin	64
VIRI	65
 EU V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU (MLADIH)	67
Mladi in evropski integracijski procesi	67
Mladinske politike v okviru evropskih integracijskih procesov	71
Vpliv EU na vsakdanje življenje (mladih) državljanov.....	82
Skupni trg in potrošnja.....	84
Kultura	87
Enostavno in varno potovanje – mobilnost državljanov EU.....	90
Izobraževanje in zaposlitev mladih.....	91
Evroskepticism	94
Razlogi za evroskepticism.....	96
Zgodovina evroskepticisma	97
DIDAKTIČNI PRIMER: KRITIČNI POGLED NA EU –	
(NAJ) VPLIVA ALI (NAJ) NE VPLIVA NA NAŠA ŽIVLJENJA?	101
Uvod	101
Cilji	101
Trajanje.....	102
Potrebščine	102
Priprave	102
Potek izvedbe – metoda	102
Priloga – grafični organizator oblikovanja argumenta	106
VIRI	107

PRIROČNIKU NA POT

Živimo v svetu neprestanih sprememb. V svetu, kjer se procesi povezovanja raznolikih geografskih prostorov, kultur, proizvodnih procesov in krepite nacionalnih političnih struktur administriranja in odločanja vse bolj intenzivirajo, vse to pa vpliva na obstoječe strukture identifikacije. V procesih globalizacije se spreminja vloga nacionalne države kot glavne nosilke kolektivne identifikacije, sočasno pa se odpirajo novi prostori oblikovanja transnacionalnih navezanosti. Po drugi strani pa so povečana gospodarska, kulturna in politična soodvisnost sprožile ostre odzive v obliki ponovnega pomena nacionalnih in lokalnih identitet, ponovnega določanja kolektivnih meja in politične mobilizacije identitet v različnih kontekstih ter na različnih ravneh.

Eden od pomembnih in nam najbližjih ter morda najvidnejših »dokazov« za te sodobne neprestane spremembe je Evropska unija (EU). Ideja Evrope kot kontinenta različnih ljudstev, ki so se medsebojno povezovala, zahajala v konflikte pa tudi iskala načine sobivanja, je, kot bomo pokazali tudi v priročniku, dolga. Toda šele po drugi svetovni vojni se je proces evropske integracije vse bolj intenziviral, sprva bolj kot gospodarski projekt, kasneje pa tudi kot projekt političnega in kulturnega povezovanja, pri čemer se je krepila tudi dimenzija evropske identitete. Danes je EU, formalno od začetka devetdesetih let, značilen politični prostor, ki na mnoge načine določa naša življenja in tudi vpliva na naše razumevanje samih sebe.

Pričujoči priročnik ponuja večdimenzionalen vpogled v vprašanje identitete in želi kot podporno gradivo učiteljicam in učiteljem sistematično prikazati, kako Evropska unija vpliva na identitete posameznikov, skupin, posebej mladih, ter na naš vsakdan. V prvem poglavju je predstavljen koncept identitete, pri čemer so izhodiščno orisane njegove raznolike razsežnosti, vključno z razmerjem nacionalnih in nadnacionalnih identitet, ki je za kontekst EU zelo pomembno. Nato se poglavje usmeri v vprašanje identitete mladih, čemur sledi zgodovinski pregled, kako se je Evropa kot ideja prostora, kulture, civilizacije, so(bivanja) itd. spreminjala v različnih preteklih obdobjih, pri tem pa je poseben razdelek namenjen tudi evropskim integracijskim procesom po drugi

svetovni vojni in njihovim vplivom na identiteto prebivalcev kontinenta. V drugem poglavju sledi prikaz različnih dimenzij evropske identitete, pri čemer priročnik najprej pokaže, kako je vzpostavitev državljanstva EU na poseben način vplivala na evropsko državljanstvo ter kako še vedno vpliva. Na tej podlagi so nato predstavljene različne dimenzije EU, s katerimi se vzpostavlja in kaže evropska identiteta v raznoterih oblikah. Priročnik v tej luči usmeri pozornost na temeljne vrednote in norme EU, evro in evrsko območje, področje kulture, področje izobraževanja in usposabljanja ter področje zunanje politike EU. V zadnjem delu drugega poglavja sta predstavljeni dve različni raziskavi javnega mnenja, ki med državljani, ena od obeh posebej tudi med mladimi, ugotavljata, kako dojemajo svojo evropsko identiteto, in sicer tudi v smislu svojega izkoriščanja možnosti in priložnosti, ki jih ponuja EU (mobilnosti, participacija itd.) V tretjem poglavju se priročnik osredotoči na pregled sfer vpliva EU na vsakdanje življenje (mladih). Najprej je podrobneje predstavljeno, kako so mladi razumljeni, kakšno vlogo so imeli v preteklosti in kakšno imajo danes v EU. Nato so predstavljena tudi konkretna področja, kjer EU vpliva na vsakdanje življenje, vključno s skupnim trgom in potrošnjo, kulturo, potovanji, mobilnostjo, izobraževanjem in zaposlovanjem (mladih). Nazadnje se priročnik usmeri še na vedno aktualnejše vprašanje evro- in EU-skepticizma, saj je povezano z vprašanjem, kakšna naj bo EU tudi v razmerju do držav, svojih pristojnosti ter državljanov držav članic ter njihovih identitet.

Didaktični primeri, predstavljeni v tem priročniku, dopolnjujejo teoretično zasnovano priročnika in so zasnovani tako, da so metode in oblike dela prenosljive na druge tematike, ponujajo možnosti različne izpeljave in jih je mogoče povezovati s cilji učnega načrta/katalogov znanja za aktivno državljanstvo oziroma s cilji drugih družboslovnih in humanističnih predmetov. Primeri temeljijo na vključujočem, aktivnem in izkustvenem učenju. V središču je na svet osredinjeno učenje (Biesta, 2021), pri katerem so dijaki ključni akterji v demokratični skupnosti. Poudarek je na njihovem sodelovanju, komunikaciji, načrtovanju, izvajanju in refleksiji dejavnosti ter uporabi in krepitvi kompleksnih miselnih procesov, kot so razumevanje, analiza, sinteza in vrednotenje ter povezovanje znanja. Z reševanjem problemsko avtentičnih nalog dijaki razvijajo kritično in avtonomno razmišljanje. Sestavni del takšnega učenja je refleksija, ki vodi h globljemu razmisleku ter vpliva na stališča, vrednote in odnos dijakov.

RAZSEŽNOSTI (EVROPSKE) IDENTITETE

UVOD

Evropska unija (EU) je območje, ki v teritorialnem smislu obsega več kot štiri milijone kvadratnih kilometrov, na njem pa živi skoraj 448 milijonov prebivalcev. V razvoju EU so se vzpostavili številni mehanizmi in procesi, ki omogočajo njeno delovanje in urejanje skupnih zadev držav članic. Toda kot je nekoč dejal slaven atenski general Nikija (glej Manville, 1990, str. 6): ljudje so tisti, ki sestavljajo polis, in ne njegovi zidovi ali ladje brez posadke. Podobno lahko rečemo tudi za EU. Vse njene institucije in politike so sicer pomembne, toda **prebivalstvo** je tisto, ki jo osmišlja in konstituira. Ob tem takoj naletimo na zagato, saj je EU poseben politični projekt, ki sicer ima svoje prebivalce, med katerimi so tako državljani EU kot tudi osebe, ki jim to državljanstvo ne pripada. Državljan EU je lahko le oseba, ki je državljan države članice. V tem kontekstu smo navajeni povezovati državo in identiteto njenih državljanov; Slovenija ima slovenske državljane, Italija ima italijanske državljane in tako dalje. Pri EU pa te takojšnje izpeljave ni: sicer pravimo, da ima EU svoje državljane EU (ali celo evropske državljane – tovrstno enačenje je napačno, o čemer bomo še govorili), vendar praktično vsi vemo, da to »ni isto« kot v primeru držav. Ta dilema je povezana z vprašanjem **identitete prebivalcev EU**; (nacionalne) države imajo namreč dolgo tradicijo in so v njihovih okvirih nanje vezane identitete močno zakoreninjene, medtem ko so okrepljeni evropski integracijski procesi po drugi svetovni vojni, sploh pa EU od svojih formalnih začetkov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, še relativno mlad politični proces. Obenem pa je smiselno poudariti, da imajo evropski integracijski procesi v povojnem obdobju številne nastavke idej o Evropi in praks v Evropi iz predhodnih desetletij in celo stoletij.

Če želimo razumeti, kaj je evropska identiteta in kako je povezana z EU (in državljanstvom), moramo najprej premisliti, o čem sploh govorimo, ko govorimo o identiteti. Gre za pojem, ki je **večdimenzionalen** in kot tak zahteva posebno obravnavo. V tem poglavju zato najprej predstavimo različne poglede in obravnave identitete, na tej podlagi pa se usmerimo k vprašanju nacionalnih in nadnacionalnih

identitet, pri čemer je mogoče k slednjim umeščati tudi evropsko identiteto, obenem pa je ta vedno v razmerju z nacionalnimi identitetami oziroma s tistimi, ki so vezane na države (članice EU). Posebno pozornost namenjamo tudi identiteti mladih. V nadaljevanju poglavja se nato usmerimo h kratkemu zgodovinskemu pregledu raznolikih idej o Evropi in o evropskosti družb ter kultur vse od antične Grčije. Te so pomembne, ker se je skozi čas spreminjalo in obenem krepilo zavedanje o Evropi kot kontinentu in zavedanje glede razlik ter podobnosti družb, ki so živele na tem teritoriju. V zadnjem razdelku tega poglavja pa osmislimo, kako se je med evropskimi integracijskimi procesi po drugi svetovni vojni krepilo zavedanje o nujnosti evropskega sodelovanja in hkratnega (političnega) procesa oblikovanja skupne evropske identitete, ki je naposled prispevala k oblikovanju EU in ne nazadnje tudi državljanstva EU.

KAJ JE IDENTITETA?

Ko razmišljamo o identiteti in njenem pomenu, običajno pridemo do zaključka, da gre za odgovarjanje na vprašanje »Kdo sem?« Identiteto velikokrat povezujemo s **posameznikom** in njegovim razumevanjem, kaj ga kot posameznika opredeljuje, kako vidi sebe in kako ga vidijo drugi. Nekateri bodo ob tem dodali, da je identiteta lahko tudi **na ravni skupin in skupnosti**, saj so družbena razmerja tista, ki nas opredeljujejo. Še tretji bodo opozorili, da je identiteta povezana tudi s tem, kar nismo. Šele takrat, ko se **razločujemo** od drugih, ko prepoznavamo razlike med posamezniki ali skupinami, se lahko identificiramo. Že ti različni pogledi na identiteto nam dajejo vedeti, da ima identiteta za veliko ljudi različne pomene in tudi več **razsežnosti**.

Strokovnjak Florian Coulmas (2019), ki se ukvarja z vprašanjem identitete, poudarja, da je beseda »identiteta« tako **strokovni** izraz, ki se uporablja v različnih **znanstvenih disciplinah**, kot tudi pojem, ki je praktično **vseprisoten** v vsakodnevnem besednjaku.

Že če pogledamo besedo v različnih izpeljankah različnih evropskih jezikov, ugotovimo, da so si zelo podobne in imajo skupen **latinski izvor (latinski izraz *idem* pomeni »isti«, »enak«)**. Coulmas (2019) poudarja, da se je beseda razširila na druge (evropske) jezike prek francoščine (*identité*). Nam pa razširjenost besede ne pove

veliko o njenih pomenih, glede česar si lahko pomagamo, kot pokažeta Keulman in Koos (2014, str. 16), z bolj osredotočenimi opredelitvami.

Pri **osebni identiteti** gre za pogled osebe same nase, pri čemer je ta pogled vezan na raznolike vidike, med drugim tudi na družbeni status, svoje vloge, vrednote, norme in načine delovanja ter obnašanja v družbi (v širšem in ožjem smislu). Posebna značilnost osebnih identitet je tudi **časovna** dimenzija, saj se posamezniki razumejo oziroma prepoznavajo svojo identiteto tudi v kontekstu svojega starostnega obdobja.

Pojem **družbene identitete** je povezan z dejstvom, da ni družbenih interakcij, ki jim ne bi bili pripisani raznoliki vidiki identitet. Prek družbenih identitet se postavljamo in orientiramo v razmerju do drugih v nekem družbenem prostoru. Posledično to pomeni, da so družbene identitete povezane z **razmerjem** osebe do drugih posameznikov in širšega ter ožjega družbenega okolja, pri čemer igrajo pomembno vlogo tudi predstave o družbi, v kateri se posameznik nahaja.

Skupinske oziroma kolektivne identitete se nanašajo na občutek pripadnosti, občutek »nas« kot skupine, skupnosti. Te identitete so osmišljane in reproducirane prek razmerja med osebno in skupinsko ravno. V tem kontekstu lahko na primer posameznik, tako kot podobno misleči drugi, občuti pripadnost neki skupini, vendar so osnove, na katerih ima ta občutek pripadnosti skupini, drugačne od drugih posameznikov, ki se ravno tako identificirajo s to isto skupino. Skratka, gre za hkratnost identificiranja različnih posameznikov z isto skupino ali skupnostjo, vendar pogosto tudi na podlagi različnih vrednot, razumevanj te skupine oziroma skupnosti. Omeniti še velja, da se izraz kolektivna identiteta pogosto enači z izrazom družbena identiteta, vendar je med njima razlika. Namreč, družbena identiteta se bolj nanaša na splošno družbeno okolje in strukture v njem, medtem ko s skupinsko identiteto označujemo bolj **konkretne odnose** med osebami ter akterji.

Osrednja ali glavna identiteta pa je termin oziroma kategorija, s katero orišemo identiteto, ki je za posameznika ključna ali prevladujoča. Kot vemo, posamezniki vedno pripadamo ali se identificiramo z več skupinami. Imamo občutek ali hkratno pripadnost ne le eni, temveč raznolikim skupinam, ki so lahko bolj intimne in primarne ali pa bolj abstraktne oziroma sekundarne. Osrednja identiteta je tista, ki je za določeno osebo **bistvena**, za katero posameznik misli ali »čuti«, da ga **najbolj opredeljuje**, osmišlja in gradi njegovo osebnost (Keulman in Koos, 2014).

Z vidika evropske identitete in identitete EU pa je pomemben še en vidik, in sicer **družbeno-teritorialna dimenzija identitet**. Družbene identitete so v veliki meri, kot

smo predhodno pokazali, vezane na razmerje do širšega družbenega okolja, katerega pomembni del predstavljajo tudi (geografski) teritoriji. Pomemben razlog, zakaj je tako, so tudi **države** kot ključna družbenopolitična ureditev, ki ji ljudje pripadamo. Eden najpomembnejših vidikov, ki pogojujejo naše razumevanje države, je ravno **teritorij**. Ljudje si radi predstavljamo, da so države zamejene geografske enote, z jasno določenimi mejami, ki določajo tudi, kdo so prebivalci znotraj njihovih mej in kdo zunaj njih. V tem smislu je teritorij (z mejami) pomemben element, prek katerega si posamezniki in skupnosti zamišljajo identitete in pripadnosti. Tako na primer razločujemo med **narodi** (če je narod družbenopolitično organiziran v državo, mu pravimo **nacija**), **etničnimi skupinami**, ki si primarno, običajno poleg prostora, delijo tudi jezik in kulturne vzorce ter značilnosti. Nadalje literatura o družbeno-teritorialnih dimenzijah identitet prepoznava **posebne regionalne skupine znotraj držav**, pri čemer gre za skupine, ki živijo znotraj meja določene države, govorijo uradni jezik države, vendar imajo obenem tudi svoje posebnosti, s katerimi se identificirajo, na primer poseben dialekt. Razločujemo tudi **druge manjšinske skupine v okvirih držav**, ki na podlagi verskih prepričanj ali posebnih življenjskih vzorcev delijo posebno identiteto. Če pogledamo še posebne skupinske identitete, utemeljene na družbeno-teritorialni dimenziji, ki presegajo meje držav, je mogoče identificirati **naddržavne regionalne skupine**, ki imajo skupno identiteto, obenem pa njihovi pripadniki živijo ločeno v dveh ali več državah, ki mejijo druga na drugo. **Nadnacionalne regionalne skupine** ali skupnosti pa so tiste, ki tvorijo politično skupnost, tudi s pripadajočimi institucijami in z organiziranostjo onkraj okvirov držav. Takšen primer je tudi evropska identiteta kot temelj pripadanja »Evropi« (v geografskem smislu) in EU kot politični organiziranosti (Keulman in Koos, 2014).

NACIONALNE IDENTITETE IN NADNACIONALNA EVROPSKA IDENTITETA

Če želimo bolje razumeti temelje evropske identitete in identitete EU, se je nujno dotakniti tudi razmerja med nacionalnimi identitetami in nadnacionalnimi oblikami pripadanja. Evropska identiteta je namreč, kot smo že nakazali, nadnacionalna oblika pripadanja, kako jo ljudje razumejo, pa je v veliki meri pogojeno z identitetami, vezanimi na idejo nacionalnih držav, praktično vse od njihovega razvoja v 16. in 17. stoletju. Kako pomembno je to razmerje, nam pokažeta že dva primera. Prvič, evropske integracijske procese po drugi svetovni vojni običajno razumemo kot odgovor na skrajne nacionalizme, ki so kulminirali v grozotah obeh svetovnih

vojn. Z idejo evropskega združevanja in povezovanja naj bi med evropskimi narodi vzpostavili sožitje, medsebojno razumevanje in sodelovanje. Drugič, v sodobnem času lahko opazujemo ponovne vzpone nacionalističnih gibanj in političnih strank, ki imajo svoje ideje o evropski identiteti (kot sobivanje izključno evropskih narodov) ali pa so utemeljeni na evroskepticizmu ali celo protievropski retoriki. O tem bomo sicer podrobneje govorili tudi v tretjem poglavju.

Nacionalizem je, gledano iz sodobne in zgodovinske perspektive, izjemno razširjen in relevanten fenomen in kot tak je predmet številnih znanstvenih razprav, kako ga razumeti, kakšni so njegovi izvori, učinki, pomeni itd.

Vir: <https://tinyurl.com/2vj6tzz>

Svoboda vodi ljudstvo. Avtor slike je Eugène Delacroix (1830).

Nacionalne identitete so jasno povezane z nacionalizmom, ki je moderno gibanje. Ljudje so bili skozi zgodovino navezani na svoje rodno okolje, tradicijo svojih staršev in lokalne oblasti, toda od okoli 18. stoletja je nacionalizem pridobil veljavo in postajal **pomemben temelj identitete ljudi** ter oblikoval javno in zasebno življenje posameznikov in skupnosti. Nacionalizem velja za enega največjih, če ne celo za največji posamezni **odločilni dejavnik** sodobne zgodovine, saj so se v njegovem imenu odvijale vojne, spreminjale državne meje, nastajala gibanja.

Kot že rečeno, poznamo zelo raznolike **perspektive in teorije** nacionalizma ter nacionalnih identitet. Poleg zgoraj orisanih perspektiv glede izvorov nacionalizma in narodov je pomembna in velikokrat uporabljena tudi delitev na etnični in državljanski nacionalizem. **Etnični nacionalizem** vzame za izhodišče razumevanja naroda tesno medsebojno povezanost pripadnikov naroda, ki jih povezujejo jezik ali druge kulturne značilnosti, ki se ohranjajo več stoletij. Po tej perspektivi je oseba pripadnik naroda po rojstvu in krvni liniji, po »genetiki«, in nosi identiteto, ki se je ni mogoče kar tako znebiti, tudi če postane državljan druge države. **Državljski nacionalizem** je mogoče orisati z idejami francoskega političnega filozofa Jeana Jacquesa Rousseauja v kontekstu francoske revolucije. Po Rousseaujevem državljanskem nacionalizmu je narod zgrajen na demosu – ljudstvu – in suverenost je tako pripadala narodu in ljudstvu. Državljski nacionalizem temelji na vključujočih vrednotah svobode, strpnosti in enakosti. V tem se tudi razlikuje od etničnega nacionalizma, ki je bolj izključujoč, saj je utemeljen na predpostavki, da so »pravi« člani določenega naroda le tisti, ki imajo skupne korenine, skupne biološke osnove (Harrison in Boyd, 2018).

Če se torej nacionalizem sklicuje na narod kot skupnost, iz tega sledi, da je treba nasloviti še narod oziroma nacijo. Torej, kaj je narod? Tudi tu imamo različna razumevanja, pri čemer sta najrelevantnejši dve perspektivi. Prva je **primordialistična**, ki razume narod kot naravno skupnost. Na to perspektivo se sklicuje tudi **etnonacionalizem**, ki pripadnike naroda razume kot izhajajoče iz istih bioloških osnov. Za privrženca teh teorij so narodi veliko starejši, kot to dopušča modernistična paradigma. V tem smislu trdijo, da so narodi nastali na podlagi transformaciji mnogo starejših skupnosti in torej niso nastali *ex nihilo*, »iz nič« (Garner, 2022). Druga perspektiva pa je **moderna**, ki razume narod in nacionalne identitete kot produkt oziroma rezultat družbenopolitičnih (zgodovinskih) okoliščin. V tej perspektivi narod ni naravna enota, temveč je, po besedah najbolj znanega avtorja v okviru te perspektive, Benedicta Andersona (2007), zamišljena.

Eno ključnih del razumevanja naroda je delo Benedicta Andersona (2007) z naslovom *Zamišljene skupnosti*. V njem narod opredeli kot zamišljeno politično skupnost, saj se med seboj neposredno pozna le peščica ljudi, pa kljub temu ljudje delujejo, kot da jih določeni atributi povezujejo v homogeno skupnost. Ko zamišljena politična skupnost dobi obliko države, narod vzpostavi svoje meje, formalizirajo se pravila, kdo je član – državljan – te države in kdo ne.

Vir: <https://tinyurl.com/ybapz34>

Benedict Anderson,
avtor knjige *Zamišljene
skupnosti*.

Sploh v Evropi so nacionalne identitete in države v zgodovini in tudi danes igrale morda celo najpomembnejšo vlogo v zamišljanju ljudi glede njihovih pripadnosti skupnostim. Vendar to ne pomeni, da ljudje drugih identitet nimajo in da se ne čutijo pripadni tudi drugim kolektivitetam. Vsi pripadamo več družbenim skupinam, vključno z različnimi zamišljenimi skupnostmi, s katerimi se lahko identificiramo in katerih identitete imajo različne vsebine. Posamezniki imajo več identitet, na katere se sklicujejo glede na kontekst, v katerem se nahajajo.

Nadnacionalne identitete so povezane z družbenopolitičnimi entitetami oziroma organiziranostmi, ki gredo onkraj nacionalnih meja in se okoli njih pojavljajo pripadnosti. Kot pravi Thiel (2016), nadnacionalno pripadnost v Evropi danes najtesneje povezujemo z besedno zvezo »**evropska identiteta**«, ki nakazuje obstoj vseevropske, vseobsegajoče in večinoma na »skupni evropski« kulturi utemeljene identitete. Raziskav o obstoju evropske identitete, ki temelji na zgodovinskih, političnih in drugih skupnih značilnostih, je veliko, vendar **ni soglasja o njenem splošnem pomenu**: kaj sestavlja evropsko identiteto, koga vključuje in kakšni so mehanizmi, ki so jo ustvarili ali ki bodo oblikovali njeno prihodnost. To pomeni, da obstaja veliko perspektiv, kaj evropska identiteta sploh je in kako se je zgodovinsko oblikovala, tudi prek ideje Evrope kot geografskega teritorija, kontinenta, kulturnega okolja itd. O tem bomo govorili v nadaljevanju tega poglavja. Nekateri avtorji nadalje opozarjajo, da enotna in homogena evropska identiteta ni mogoča, temveč da je treba upoštevati večplastno, prekrivajočo se in celo nasprotujočo si evropsko

identiteto, zato lahko govorimo o evropskih identitetah (Calhoun, 2001). Geslo EU »Enotnost v raznolikosti« tudi slavi mnogoterost prekrivajočih se identitet.

Je pa pomembno na kratko orisati še eno ključno vprašanje, in sicer, ali so nacionalne identitete in nads nacionalna evropska identiteta sploh **kompatibilne** ne glede na to, da smo prej omenili, da ima posameznik lahko več identitet hkrati. Odgovor ni enoznačen. Po eni strani politični odločevalci v Evropi nenehno utrjujejo idejo, da se nacionalne in evropska identiteta v veliki meri lahko združujejo oziroma je mogoče med njimi zgraditi mostove in povezave (glej drugo poglavje). Po drugi strani pa McLaren (2002) izpostavlja, da so evropski državljani socializirani v sprejemanje moči in suverenosti nacionalnih držav, posledično pa prenos suverenosti in vse večje pristojnosti EU dojemajo kot politično in kulturno grožnjo, kar se prevaja tudi v sumničavost (celo nasprotovanje) do evropskega povezovanja, evropskih integracij, EU, čemur rečemo tudi evroskepticizem in protievropski sentiment. Slednje bomo naslovili tudi v tretjem poglavju tega priročnika.

IDENTITETA MLADIH

Usmerimo pozornost še k identiteti mladih, ki jim je v EU pripisana posebna vloga, predvsem v smislu ključnosti njihove družbenopolitične angažiranosti za vzpostavljane demokratične in participativne evropske družbe.

Tako kot drugi tudi mladi živijo v svetu, kjer se prepletajo lokalne, nacionalne in globalne identitete, pogojene z izjemno različnimi družbenopolitičnimi, kulturnimi in gospodarskimi procesi. Vsi ti procesi vplivajo na njihova življenja ter na njihova razumevanja svojega položaja in položaja drugih starostnih skupin oziroma generacij. Prav zaradi teh okoliščin in vedno novih sprememb so razumevanja umeščenosti mladih v družbah, njihove naloge, dolžnosti, pravice in izkušnje izjemno raznolike. Perspektive o tem, kaj pomeni biti mlad, ter razumevanje koncepta mladine so nekaj, kar je neločljivo od **družbenih okoliščin in položajev**, ki jih mladi zavzemajo. Ob tem tudi vsi **mladi nimajo enakih možnosti, statusov, ekonomskega položaja** itd. Vse to pa pomeni, da so tudi med mladimi velike razlike, s tem pa so tudi njihove pripadnosti ter identitete različne. Pri tem ne igrata pomembne vloge le različni geografski (lokalni in nacionalni konteksti), temveč tudi različni časovni okviri. Z drugimi besedami, če nimamo enotnega razumevanja, kaj pomeni biti mlad danes, potem to še posebej velja, če primerjamo sodobne življenjske situacije in identitete mladih s tistimi v preteklosti (glej tudi tretje poglavje).

Pomemben način, kako strokovnjaki, ki se ukvarjajo z vprašanjem identitete mladih, opredeljujejo mladino, je prek **razločevanja** med tremi pomembnimi **fazami razvoja** osebe, in sicer med **otročtvom**, **mladostjo** in **odraslostjo**. V preteklosti tega razlikovanja niso poznali. Kot pokaže Gillis (2013), se je še v 18. stoletju kot mlade naslavljalo osebe, stare šest let, pa tudi tiste proti štiridesetemu letu starosti. Vidimo torej lahko, da je bil ta razpon izjemno velik in da jasnejših in bolj zamejenih starostnih obdobjih niso poznali. Šele sčasoma, predvsem pa kot posledica industrijske revolucije v 19. stoletju, so bili otroci in mladina (politično) kategorizirani kot posebni skupini, ki se razlikujeta od odraslih. Hkrati je treba poudariti, da vzpostavitev razlikovanja obdobjih še ne pomeni, da so bile otrokom in mladim samodejno podeljene tudi posebne pravice, kot jih za otroke in mladino poznamo danes. Še na začetku 20. stoletja ni bilo nič nenavadnega, če so otroci in mladoletni delali v tovarnah in težkih razmerah, dandanes pa je v demokratičnih družbah kaj takega praktično nepredstavljivo. Mladina torej ni posebna družbena skupina, ki bi bila univerzalna in statična, temveč **je bila v različnih zgodovinskih obdobjih razumljena različno**, to pa zato, ker so bili ustroji in delovanja družb drugačni, kot so danes. Vendar to ne pomeni, da se družbenopolitični procesi sedaj ne spreminjajo; nasprotno, spremembe so tudi zaradi globalizacijskih procesov vse hitrejšje. Ko torej naslavljamo vprašanje, kaj je mladina, ne iščemo »naravnih/bioloških« in »večnih« značilnosti tega dela družbe, temveč skušamo razumeti, kakšni so družbeni, politični in drugi procesi, ki pogojujejo identiteto mladih, njihovo delovanje in pričakovanja.

Enotne in/ali univerzalne definicije mladine ni. Obstajajo različna razumevanja vlog mladine, položaja mladih v družbi, hkrati pa se mladi dojemajo na različne načine – odvisno od svojih (osebnih) okoliščin. Različni vidiki, opredelitve in definicije so posledica različnih zgodovinskih in trenutnih raznolikih družbenopolitičnih kontekstov.

V sodobnih kontekstih prevladuje splošna razdelitev življenjskih obdobjih posameznika, ki smo jo že omenili, tj. na otroštvo, mladost in obdobje odraslosti, in ki je izjemno pomembna za opredeljevanje mladine. V okviru te razdelitve na življenjska obdobja je mladost opredeljena kot tisti del človekovega življenja, ki predstavlja **prehod (tranzicijo) iz obdobja otroštva v obdobje odraslosti**.

Prehod med življenjskimi obdobji otroštva, mladosti in odraslosti je lahko razumljen v biološkem smislu kot prehod od nepopolne razvitosti človekovega telesa k popolni razvitosti, obenem pa ima prehod tudi družbeno komponento, ki pomeni prehod od posameznikove odvisnosti od drugih oseb k neodvisnosti. Ker gre za tako imenovano prehodno obdobje v človekovem življenju, je pogosto označeno kot izjemno **občutljivo** in celo rizično (npr. pomanjkljiva ali nepopolna izobrazba, pridobljena v tem obdobju, lahko vodi v nezaposljivost posameznika, kar zanj pomeni slabša izhodišča za nadaljnje življenje).

Slovenska strokovnjakinja Mirjana Nastran Ule (2000) pravi, da sta rizičnost in negotovost obdobja mladosti povezani tudi s **pritiski** starejše generacije, ki jim lahko rečemo tudi storilnostni pritiski. To pomeni, da se morajo mladi v očeh odraslih čim prej izkazati, začeti samostojno življenje in, kot se temu pogosto reče, imeti v tem obdobju življenja že kaj »za pokazati«. Prav storilnostni pritiski vodijo mlade k dejanjem in aktivnostim, s katerimi **tvegajo** daljnosežne posledice. Tudi zato obstajajo številni ukrepi in ne nazadnje tudi socialni nadzorni mehanizmi in prakse, ki mlade vodijo pri njihovem delovanju in ki naj bi jih usmerjali tako, da so kar najkoristnejši družbi, v kateri živijo in delujejo.

Ena najbolj znanih opredelitev mladine izhaja iz **starostne opredelitve** določene osebe, in sicer je mlada tista oseba, ki je stara med 15 in 24 let. To definicijo na primer uporabljajo **Združeni narodi**, uporablja pa se v številnih statistikah in indikatorjih. S tem, ko so mladi opredeljeni s starostnim obdobjem, je mogoče mladino kot poseben segment družbe primerjati v različnih časovnih okvirih in med državami.

Toda tudi zamejevanje oziroma opredeljevanje (zgolj) na podlagi let ima seveda veliko **pomanjkljivosti**, med drugim tudi to, da se v različnih družbah od posameznikov v določenem letu starosti **pričakuje različno** in da so jim podeljene različne vloge. Mladost oziroma mladostnike kot družbeno skupino običajno opredeljujemo na podlagi let zato, ker se za leta predvideva, da se nanašajo na biološki proces staranja, zato naj bi bila to najobjektivnejša podlaga za določanje starostnih kategorij oziroma obdobj. Toda kot že rečeno, nekateri strokovnjaki so pokazali, da so življenjska obdobja v različnih kulturnih in družbenopolitičnih kontekstih ter vloge posameznikov v teh obdobjih razumljeni različno in je zato tudi na videz objektivno zamejevanje obdobj na podlagi let treba jemati z določeno distanco in s kritičnim zavedanjem o teh razlikah v dojemanju ter pomenih življenjskih obdobj.

Prav ta raznolikost kontekstov, ki določajo pomen koncepta mladine in mladostnikov ter lastnega razumevanja mladih, je vodila nekatere strokovnjake pri premisleku,

ali lahko govorimo o enotni skupini mladih v evropskem okolju, torej o nekakšni **evropski mladini**. Liebau in Chisholm (1993) sta teoretika, ki trdita, da kaj takega, kot je evropska mladina, ne obstaja, saj so mladi situirani v izjemno raznolikih državah in regijah. Mlade tako definirajo različne kulture, vrednote in običaji, politični in širši družbeni procesi, hkrati pa mladi različno razumejo, sprejemajo in odgovarjajo na te procese. K mladini v evropskem (EU) kontekstu se še konkretnije usmerimo v tretjem poglavju priročnika.

IDEJA EVROPE SKOZI ZGODOVINO

Ideja Evrope in vprašanje, kaj pomeni biti Evropejec oziroma imeti evropsko identiteto, imata dolgo zgodovino, ki pa je ne smemo razumeti kot premočrtno pot, ki je sama po sebi vodila k EU in intenci združevanja držav na stari celini. Nasprotno, vedno jo moramo razumeti kot pot, ki je imela svoje stranpote, tekmujoče ideje, ki so si med seboj tudi nasprotovale ali imele različna izhodišča ter vizije o evropski identiteti. Če bi želeli opraviti res celovito zgodovinsko refleksijo tega področja, bi za to potrebovali veliko prostora. V tem razdelku zato ponujamo kratke uvide v **različna zgodovinska obdobja**, v okviru katerih so se razvile različne ideje o Evropi. Pomembne so zato, ker so vendarle ohranjale Evropo kot objekt premisleka, ne nazadnje pa so se razvile tudi vizije, kako premoščati razlike med ljudmi in skupnostmi ter krepiti sodelovanje. Znani filozof Giorgio Agamben je v tej smeri dejal, da je ideja Evrope mogoča le tako, da se soočimo z zgodovino, njenimi različnimi tokovi in osmišljamo pretekle izkušnje ter prakse na kontinentu.

V **antiki** se je pojavila prva referenca na Evropo kot geografsko ločeno enoto. Med drugim je o Evropi kot geografski enoti razmišljal zgodovinar **Herodot**, pri čemer pojasnjuje predvsem, da izvor imena ni jasen in da **meje Evrope niso znane**. Razlikovanje in razmejevanje med Evropo in Azijo jo postalo osrednje vprašanje v klasičnem obdobju antične Grčije. To vprašanje odpira tudi **Aristotel**. Sicer pa je iz grške antike znan predvsem **mit rojstva Evrope**, ki se pojavlja tudi kasneje v številnih različicah, med drugim tudi v verziji rimskega pesnika Ovida, ki je živel v času cesarja Avgusta (Weller, 2021).

S padcem zahodnorimskega cesarstva v 5. stoletju našega štetja je bila Evropa potem, ko je bila dolgo, vsaj njen sredozemski del, v določeni obliki združena v okviru rimskega imperija, razdeljena na številna kraljestva. V tem obdobju za **nekaj**

stoletij ideja Evrope zamre in se vrne nekje med 7. in 8. stoletjem. Takrat se je o Evropi ponovno začelo premišljati in jo naslavljal zaradi zunanjih sil, ki so se širile vanjo. Takrat so relevantni predvsem t. i. arabska širitev in odgovori evropskih ljudstev nanjo. Eden takšnih odgovorov je na primer vojska **Frankov** pod vodstvom Martela (cca. 688–741). Pisni viri takratnega časa njegove sile imenujejo evropske. V 8. stoletju se nadalje vzpostavi **Karolinški imperij**, ki mu vlada **Karel Veliki**, ki ga neznani pesnik na koncu 8. stoletja poimenuje za očeta Evrope (Weller, 2021, str. 21). V tistem času počasi poteka **pokristjanjevanje** Evrope. Eden odločilnih dejavnikov novega razumevanja krščanstva, ki se je pojavil do takrat, je bil niz **križarskih vojn**, ki so se začele ob koncu 11. stoletja in trajale dvesto let. Križarske vojne so sooblikovale idejo Evrope kot krščanskega sveta in s tem prispevale k posebnemu pogledu na evropski prostor. Čeprav so bile križarske vojne utemeljene v eni sami veri, so bile to heterogene sile, katerih enotnost je bilo mogoče zagotoviti s sklicevanjem na ideji krščanstva in Evrope. Ob tem je treba poudariti, da je bila na splošno uporaba ideje Evrope v več kot geografskem smislu do trinajstega stoletja razmeroma omejena, glavna izjema je bila opredelitev Karla Velikega kot očeta Evrope, vezana pa je bila na **razlikovanje krščanskega in islamskega sveta**. Poleg tega pa je bila ideja Evrope uporabljena tudi pri vzpostavljanju razlike do Azije kot posebne geografske enote s specifičnimi skupnostmi in kulturnimi miljeji (Weller, 2021).

Pomembna prelomnica v transformaciji ideje Evrope je bil od 15. in 16. stoletja počasen proces sekularizacije, s čimer se je Evropa počasi ločevala od svojega enačenja s krščanstvom, poleg tega pa je novo realnost predstavljalo tudi odkritje »novega sveta« leta 1492. S spoznavanjem novih ljudstev se je spreminjalo tudi razumevanje prebivalcev Evrope, v **dobi odkritij** pa so tudi **zemljevidi**, predvsem v 16. stoletju, postajali natančnejši in prispevali k novim zamišljanjem tega kontinenta.

Vir: <https://tinyurl.com/27pwanuu>

Orteliusov zemljevid Evrope iz leta 1571.

Zemljevidi Evrope so postali pomembni za vzpostavljanje zavesti o skupnem geografskem prostoru. Enega od za tiste čase relativno natančnih zemljevidov Evrope je izdelal flamski kartograf in geograf Abraham Ortelius (1527–1598). Zaslužen je tudi za izdelavo prvega sodobnega atlasa sveta: *Theatrum Orbis Terrarum* ali »Gledališče sveta«. Orteliusov atlas, ki je izšel leta 1570, velja za začetek zlate dobe nizozemske kartografije.

Med misleci, pesniki in drugimi se je v tistem času krepilo tudi razumevanje Evropejcev kot naprednih, civiliziranih, na drugi strani pa prebivalcev oziroma skupnosti drugih delov sveta kot divjakov, barbarov ipd. (Weller, 2021).

Medtem ko so bili torej Evropa in njena ljudstva pomembno reflektirani in konstruirani z odnosom do »drugih«, je vse pomembnejša postajala tudi interna dinamika v Evropi. Sredi 16. stoletja sta relevanten proces prestavljali **reformacija in protireformacija**. Francoski reformator in utemeljitelj kalvinistične protestantske cerkve Jean Calvin je boj, ki je kulminiral v tridesetletni vojni (1618–1648), poimenoval »pretres Evrope«. Obenem pa so se ravno v kontekstu teh bojev vzpostavljale nove politične tvorbe, ki so za vedno spremenile ustroj Evrope in celotnega sveta: (nacionalne) države.

Vir: <https://tinyurl.com/yjr2w2ta>

Prisega voditeljev evropskih sil ob sklenitvi vestfalskega miru. Avtor slike je Gerard Terborch.

Za ključni dogodek (vendar nikakor ne brez predhodnih procesov!) za vzpostavitev nacionalnih držav velja **vestfalski mir leta 1648**. Gre za niz mirovnih pogodb, podpisanih med majem in oktobrom 1648 v mestih Osnabrück in Münster. Pogodbe so končale tridesetletno in osemdesetletno vojno. Tridesetletna vojna je bila vrsta vojn v Srednji Evropi med letoma 1618 in 1648. Sprva je vojna potekala med različnimi protestantskimi in katoliškimi državami v razdrobljenem Svetem rimskem cesarstvu, nato pa se je razvila v spopad, v katerega je bila vključena večina velikih sil. Osemdesetletna vojna ali nizozemska vojna za neodvisnost (1568–1648) je bila upor sedemnajstih provinc proti politični in verski hegemoniji Filipa II. Španskega, vladarja habsburške Nizozemske. Po letu 1648 je diskurz o Evropi postajal vse bolj sekulariziran, utemeljen v političnih procesih in kulturi.

Pojavljale so se ideje o vzpostavitvi miru med glavnimi evropskimi državami. Pol stoletja po vestfalski pogodbi je kveker **William Penn** objavil *Esej o sedanjem in prihodnjem miru v Evropi* (1693), v katerem je predlagal ustanovitev evropskega parlamenta, ki bi spore med državami reševal miroljubno. O trajnem miru v Evropi je na začetku 18. stoletja pisal tudi **Abbé de Saint-Pierre**, kar je naslovil v delu z naslovom *Projekt za vzpostavitev trajnega miru v Evropi* (Weller, 2021).

Kot smo lahko videli, je bila vse do 17. in 18. stoletja uporaba ideje Evrope sporadična in vezana na specifične procese, ki so zaznamovali kontinent. Šele v 18. stoletju je bila ideja Evrope bolj sistematično razvita in uporabljena, ključni kontekst pa je bilo **razsvetljenstvo**. Tzvetan Todorov (2010) trdi, da je ravno v razsvetljenstvu Evropa dobila povezavo s ključnimi **vrednotami**, ki so še danes v ospredju tudi kot ključne vrednote EU, in sicer racionalnost, pravičnost, demokracija, posameznikova svoboda, sekularizem in toleranca. Vse te vrednote imajo v podmeni idejo univerzalizma, kar pomeni, da so razumljene kot **splošno veljavne in sprejete**. Sicer je pomembno izpostaviti, da je na ravni ideje morda res mogoče govoriti o univerzalnosti teh vrednot, toda če se spomnimo, da je bila še v 18. stoletju razširjena **trgovina s sužnji**, med evropskimi državami pa se je vse bolj vzpostavljala **kolonialna** tekma, ki se je v 19. stoletju prelevila v **imperialistično** tekmo, v kateri so bila mnoga neevropska ljudstva podjarmljena, potem hitro vidimo, da se te ideje niso uveljavljale za vse enako. Univerzalizem je bil v resnici globoko **evropocentričen** in je kot tak pravzaprav evrouniverzalizem. Ostal je vpet v celoten diskurz o Evropi vse do današnjih dni (Weller, 2021). V razsvetljenem diskurzu o Evropi je bila evropska civilizacija večkrat ocenjena kot superiorna vsem drugim oblikam civilizacije. Ideja o Neevropcejskih kot »barbarih« ali »divjakih« ter s tem manjvrednih od Evropejcev je bila v 18. stoletju močno prisotna in se je pojavljala tudi v subtilnejših oblikah. V središču razsvetljenskega diskurza o Evropi, zlasti v Franciji, je bila ideja **civilizacije**. Večinoma je bila civilizacija enačena z Evropo, in sicer do te mere, da so evropsko civilizacijo mnogi šteli za edino pravo.

Po drugi strani pa je bila v 18. stoletju ideja Evrope zaznamovana tudi s poskusi refleksije **trajnega miru**, kar je bila tudi posledica praktično neprestanih vojn med evropskimi silami. Šlo je za premisleke o **panevropski** politični ureditvi, ki bi preprečevala nadaljnje vojne med evropskimi državami iz političnih ali verskih razlogov. Vir tega razmišljanja o trajnem miru v Evropi v 18. stoletju je bil **Projekt za vzpostavitev trajnega miru v Evropi** (1713), ki ga je napisal že omenjeni opat Abbé de Saint-Pierre (1658–1743). Njegova osrednja teza je bila, da je edina rešitev za medsebojne spore, ki so skoraj dvesto let tako negativno vplivali na evropske narode, ustanovitev **federacije evropskih držav**. S to svojo tezo je ponudil navdih podobno razmišljujočim, med drugim tudi filozofu **Immanuelu Kantu**, ki je s svojim delom **Trajni mir** leta 1795 razvil idejo o pacifistični federaciji evropskih držav. Kant je zelo jasen, da ta federacija ne pomeni mednarodne države ali evropske superdržave, temveč enostavno sistem ohranjanja in zagotavljanja svobode držav v sebi (Weller, 2021). V praktično istem času je pisal tudi **Voltaire**, vendar z vidika zagotavljanja miru prek ideje tolerance ne le med evropskimi državami in družbami, temveč tudi med kristjani in nekristjani. Voltaire je **izpodbijal idejo superiornosti**

Evrope in pozival k radikalno novemu pojmovanju človeške civilizacije. Z vprašanji razmerja med evropsko civilizacijo in drugimi skupnostmi sta se ukvarjala tudi **Charles de Montesquieu** in **Jean Jacques Rousseau**. Po Rousseauju bi se evropski narodi načeloma lahko združili v zvezni sistem, saj so že predstavljali nekakšno celoto; združevali naj bi jih namreč med drugim enaka vera in moralni standardi. To pojmovanje Evrope, ki je v razpravah postajala sistematična celota, so delili tudi drugi misleci tega obdobja (Weller, 2021, str. 49).

Pomembna prelomnica v razumevanju Evrope so bili tudi družbenopolitični procesi **konec 18. stoletja**, najpomembnejša je bila predvsem **francoska revolucija**. V tem kontekstu je moč zaslediti **kontradikcijo** med **razsvetljsko** idejo univerzalizma, svobode in enakosti vseh ter **krepitvijo nacionalizma** kot pomembne ideologije, ki je tvorila temelj identitet ljudi v različnih evropskih državah, obenem pa sprožala delitve in konflikte med državami. Toda ta kontradikcija ne pomeni, da sta ideji univerzalizma in nacionalizma na nasprotnih bregovih. Sta pravzaprav sočasna produkta istega časa. Zato je bilo mogoče, da so bile med francosko revolucijo človekove pravice in svoboščine razglašene kot pravice in svoboščine državljanov (Weller, 2021). Prav to razmerje med svoboščinami, pravicami in državljanstvom kot identitetnim okvirom še danes zaseda ključno mesto tudi v kontekstu EU in njenih članic.

Če je še v Napoleonovi viziji Evrope kazalo, sicer prek imperialističnih tendenc in politik, na možnost uresničitve ideje združitve evropskih držav, je na prelomu iz 18. v 19. stoletje **nacionalizem silovito na pohodu in je utrdil razdelitev Evrope na nacionalne države**. To odslkava tudi misel v okviru nemškega **romanticizma**, vključno z idejami Johanna Gottlieba Fichteja. Če kaj, potem je Evropa takrat mišljena v kontekstu (so)bivanja različnih narodov, ki imajo svoje kulturne značilnosti. Katoliški misleci tistega časa se vračajo v obdobje pred reformacijo in razmišljajo o enotnosti Evrope kot enoviti katoliški sferi. (Nemški) misleci romanticizma skušajo razsvetljsko idejo univerzalizma umestiti v nacionalistični diskurz; zanje so **narodi univerzalne skupnosti**, univerzalni način obstoja ljudi, pri čemer so evropski narodi del iste evropske civilizacije, kar je pomembno in za dolgo zaznamovalo prevladujoče dojemanje Evrope tako znotraj njenih okvirov kot tudi odnose do drugih kultur in civilizacij. Eden od pomembnih piscev tistega časa je bil francoski zgodovinar François Guizot (1787–1874), avtor knjige *Zgodovina evropske civilizacije od padca rimskega imperija do francoske revolucije* (1828). Guizot je poudarjal **raznolikost kot najznačilnejšo** lastnost evropske civilizacije, hkrati pa je vztrajal tudi pri njeni enotnosti. V civilizaciji različnih evropskih držav je bila po njegovem prisotna določena enotnost, določena podobnost. In ko je prepoznal to civilizacijsko enotnost, ki je vključevala nacionalne kulturne značilnosti, je Guizot naredil

znani evrosupremacistični korak s tem, ko je trdil, da je evropska civilizacija, če jo obravnavamo v njeni enotnosti, neprimerljivo bogatejša od katere koli druge in je imela resnično in neizmerno nadvlado (Weller, 2021).

Sredi 19. stoletja se v vrtincu nacionalizmov v Evropi vendarle pojavljajo ideje, ki presegajo dojemanje Evrope kot zibelke narodov, kot prostora bivanja raznolikih narodov. Med drugim **Marx in Engels** razvijeta idejo o nujnosti preseganja okvirov nacionalnih držav ter gradita kozmopolitsko vizijo Evrope. Poleg njiju francoski mislec **Victor Hugo** (1802–85) govori o Združenih državah Evrope in Republiki Evropa, celo o Evropski skupnosti. Hugojevo vizijo združene Evrope je vodila predvsem želja po zagotovitvi trajnega miru na celini, vendar je pri tem izhajal iz svojega nacionalnega miljeja in zagovarjal idejo, da mora biti Pariz prestolnica Evrope, saj naj bi bila Francija središče Evrope. Hugojevo evropejstvo je bilo torej zakoreninjeno v posebni obliki **francoskega nacionalizma**, pa vendarle je pomembno artikuliral nujnost preseganja nacionalnih okvirov (Weller, 2021). Na žalost so v 19. stoletju te poglede na Evropo – bolj nacionalistični in bolj kozmopolitski – dopolnjevale tudi **rasistične teorije in evgenične ideje** o superiornosti evropske civilizacije in človeka. Supremacistična rasna teorija je v poznem 19. stoletju in nato v prvi polovici 20. stoletja igrala odločilno vlogo v idejah Evrope. Ta rasna teorija je imela dve glavni razsežnosti v zvezi z idejo o Evropi. Prva je bila supremacistično pojmovanje »bele« evropske kulture kot nadrejene vsem drugim. Klasični evrosupremacizem je tako dobil jasno rasno razsežnost (Weller, 2021).

Nacionalistični diskurzi in krepitev ideje narodov na biološki (torej rasistični osnovi) so najprej kulminirali v prvi svetovni vojni. Po njej je prišla streznitev in njene grozote so v obdobju med obema vojnama pripeljale do novih idej, kako preseči nacionalne delitve v Evropi. Češki politik in filozof **Tomáš Garrigue Masaryk** (1850–1937), ki je sanjal o neodvisni Češkoslovaški, je objavil knjigo z naslovom *Nova Evropa* (1918), v kateri je predstavil povojni program za Evropo, katerega bistvo je bila demokratična nacionalna država (Weller, 2021, str. 142).

Masaryk ni bil edini, ki je v povojnem obdobju premišljeval idejo evropskega združevanja; poskus ponovnega razmisleka o Evropi se je v takojšnjih povojnih letih hitro okrepil, med letom 1919 in izbruhom druge svetovne vojne so številni zahodnoevropski intelektualci tega obdobja prispevali k razpravi o Evropi. Mnogi med njimi so se sklicevali na **specifičnost kulture in duha Evrope**, vendar so se kljub poskusom premišljevanja nadnacionalnih oblik evropske identitete v tem obdobju sočasno po vsej celini hitro **okrepila nacionalistična čustva**. V Italiji (1922), Nemčiji (1933) in Španiji (1939) so bile vzpostavljene nacionalistične diktature pa tudi

totalitarni režim v tedanji Sovjetski zvezi. To obdobje je bilo eno od tistih, v katerem so se skrajna ideološka stališča vse bolj uveljavljala v **kontekstu gospodarske negotovosti**, kar je vsekakor veljalo tudi za argumente glede Evrope (Weller, 2021, str. 143).

Omenimo le enega od premišljevalcev, ki se je v medvojnem obdobju skliceval na evropski duh, in sicer pesnika **Paula Valéryja**. Za Valéryja je vojna med letoma 1914 in 1918 pokazala, da evropski civilizaciji ni zagotovljeno preživetje in da je bila razsvetljenska ideja o nenehnem družbenem napredku v najboljšem primeru naivna. Valéry se je strinjal s splošno razširjenim mnenjem o izvoru evropskega duha v klasični Grčiji, starem Rimu in krščanstvu. Po Valéryjevem mnenju je bilo torej treba preprosto razlikovati med evropskim in nacionalističnim duhom, med evropskim duhom, enotno usmerjenim v osvajanje sveta, in nacionalističnim duhom s samouničevalnimi težnjami (Weller, 2021).

Po drugi strani pa je v medvojnem obdobju nastalo kar nekaj idej in razprav, posebej v dvajsetih letih, kako Evropo povezati na politični in gospodarski ravni, ne le na ravni skupnega duha. Med temi prizadevanji je morda najjasnejše argumente razvil avstrijsko-japonski politik in filozof **Richard Coudenhove-Kalergi** (1894–1972), ustanovitelj **Mednarodnega panevropskega gibanja**, katerega glavni cilj je bila ustanovitev evropske federacije. Kot razlog za izgubo moči Evrope je poudaril nacionalizem in politično neenotnost, ki je bila značilna za evropske nacionalne države. Trdil je, da je bil nacionalizem grobar evropske civilizacije in da je zgodovina v zvezi s tem Evropi ponudila pomembne nauke. Temeljna napaka nacionalistov je bila po Coudenhove-Kalergijevem mnenju ta, da so evropske nacionalne države videli kot krvne skupnosti (Weller, 2021).

Richard Coudenhove-Kalergi (1894–1972) velja za enega od pionirjev evropskega povezovanja. Rodil se je v Avstro-Ogrski in bil zgrožen nad svetovno ureditvijo po prvi svetovni vojni. V tem kontekstu je želel iskati alternative, zato je praktično vse življenje posvetil viziji Panevropske, ljudskega gibanja za združeno Evropo, ki ga je ustanovil na začetku dvajsetih let 20. stoletja. V več desetletjih je zgradil mrežo političnih voditeljev, ki so se zavzemali za politično in gospodarsko povezovanje Evrope.

Vir: <https://tinyurl.com/veys62tu>

Richard Coudenhove-Kalergi.

Po mnenju Coudenhove-Kalergija bi Evropa lahko ponovno postala svetovna sila, vendar le pod pogojem, da bi se zavezala novi federativni ureditvi, Združenim državam Evrope, ki bi vključevale skoraj vse evropske narode. Izjemi sta bili Rusija in Velika Britanija, ki iz različnih razlogov nista imeli mesta v tej novi političnogospodarski federalni Evropi (Weller, 2021).

Panevropska prizadevanja so dosegla vrhunec, ko je **Aristide Briand** 1. maja 1930 Ligi narodov predložil načrt za **evropsko konfederacijo**. V predstavitvi memoranduma je Briand izpostavljal pomen ekonomskega sodelovanja in nesmisel tekmovanja med številnimi majhnimi državami. Poudarjal je skupen rasni izvor, civilizacijo in geografsko bližino evropskih držav. Briandovi predlogi niso bili daljnosežni (Toplak, 2003). Britanci so njegovemu predlogu za ustanovitev Evropskega sveta nasprotovali, namesto tega pa je bilo dogovorjeno, da se pod okriljem Lige narodov ustanovi Študijska komisija za Evropsko unijo z Briandom na čelu. Ta pobuda je bila **neuspešna**.

Ob vseh poskusih, da bi se sklicevali na idejo evropskega duha in povezovanja, ki bi presegala nacionalne kulture, so se v medvojnih letih po vsej Evropi hitro okrepila nacionalistična čustva. Kljub poskusom nekaterih avtorjev, da opozorijo na nevarnosti nacionalizmov, evropocentrizma, rasizmov itd., je ideje utišala, zavrla in prekrila rasistična nacionalsocialistična Nemčija, ki je pospešeno vodila v drugo svetovno vojno, vključno z njenimi grozljivimi materialnimi posledicami in predvsem človeškimi žrtvami. Na tem evropskem pogorišču je po drugi svetovni vojni prišlo

do tektonskih premikov v razumevanju Evrope, evropske identitete in nujnosti evropskega sodelovanja.

EVROPSKI INTEGRACIJSKI PROCESI IN EVROPSKA IDENTITETA PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Evropa se je po drugi svetovni vojni soočala s številnimi vprašanji, ki so se dotikala izkušenj morije nepredstavljenih razsežnosti, povojne obnove ter novih realnosti, ki jih je prinašalo vzpostavljajoče blokovsko razmerje med svetovnima velesilama, ZDA in Sovjetsko zvezo. V tem vrtincu političnih realnosti je bila Evropa postavljena pred dilemo, kako naprej, in prevladalo je prepričanje, da je treba **preprečiti ponoven vznik sovražtev** in nasilja. Način uresničitve te zastavljene namere pa je bil izjemno **pragmatičen**; eden od ključnih arhitektov povojnega evropskega povezovanja je bil **Jean Monnet**, ki je zasnoval načrt o postopnem povezovanju, s katerim bi preprečili morebitne takojšnje blokade ali nasprotovanja katere od držav. V osnovi je torej šlo najprej za **gospodarsko povezovanje** s spremljajočo idejo, da bodo politične in gospodarske elite našle konsenz ter v tem povezovanju videle uresničevanje interesov, šele **naknadno**, potem, ko bi bilo institucionalno ogrodje na evropski ravni že vzpostavljeno, pa bi prišlo do **postopnega političnega povezovanja**. Zato je od petdesetih let evropske integracijske povezave treba razumeti predvsem v kontekstu gospodarskih interesov elit, ki so jim politične elite omogočile specifičen okvir uresničevanja oziroma zadovoljevanja njihovih interesov.

Treba se je zavedati, da je evropski povojni projekt pravzaprav gospodarski projekt elit, ki je temeljil na mehanicistični logiki preliivanja oziroma *spill-over* učinka: če bo gospodarsko sodelovanje na nekem področju uspešno, potem se bo to prelilo tudi na druga področja in posledično tudi na politično sodelovanje. Že v sedemdesetih letih se je izkazalo, da takšna logika ne deluje, zato so se na evropski ravni pojavile pobude o nujnosti krepitve politične in kulturne dimenzije povezovanja ter vključevanja širše javnosti.

Eden od pomembnih interpretov evropskega povezovanja in vzpostavljanja evropske identitete Chris Shore (2013) tako pravi, da vse do sedemdesetih let praktično ne moremo govoriti o bistvenih premikih na evropski ravni v smislu konkretnih političnih korakov, usmeritev in politik izgradnje evropske identitete ter krepitve ideje Evrope ljudi. To seveda ne pomeni, da posameznih političnih intervencij ni bilo. Med drugim je na primer **Winston Churchill** v svojem slovitem govoru kmalu po vojni leta 1946 govoril o nujni gradnji evropske družine, zavezane miru, varnosti in svobodi, ter pozval h gradnji **Združenih držav Evrope**. Tudi v kontekstu vzpostavljanja **Sveta Evrope**, ki sicer ni institucija EU, je v pogodbenem dokumentu iz leta 1949 zapisana ideja o **približevanju in enotnosti** med podobno mislečimi državami. Toda ti sporadični momenti in pozivi niso bile sistematične in namerne intervencije, kakršne so se vzpostavljale kasneje v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja.

V tem kontekstu je eden ključnih dokumentov **Deklaracija o evropski identiteti**, ki so jo leta 1973 sprejeli zunanji ministri **devetih** članic Evropske skupnosti, in sicer na srečanju v **Köbenhavnu**. V tem dokumentu so države članice predstavile tri glavne motive glede evropske identitete, in sicer pregled skupne dediščine, interesov in posebnih obveznosti deveterice, oceno doslej dosežene stopnje enotnosti med njimi in ponovno oceno dinamične narave evropskega združevanja (Evropska komisija, 2013). K temu je bil dodan pomen vseevropskega sodelovanja med devetimi državami članicami (Tekiner, 2020). Le leto kasneje so na vrhu evropskih voditeljev sklenili podpreti izvedbo študije o pravicah, ki bi jih lahko Evropska skupnost podelila državljanom držav članic. V letu dni je nastalo **Tindemansovo poročilo o EU**, ki je predlagalo ukrepe za zaščito pravic Evropejcev in specifičnih politik, usmerjenih k oblikovanju Evrope ljudi s konkretnimi manifestacijami evropske solidarnosti v vsakdanjem življenju. V prvi polovici osemdesetih let pa so v nemškem Stuttgartu voditelji držav članic Skupnosti podpisali **deklaracijo o EU**, ki je pozivala k spodbujanju evropske zavesti. V določeni meri se je ta usmeritev prelila tudi v konkretne politike na evropski ravni, med drugim v vzpostavitev programov na področju izobraževanja in usposabljanja ter na avdiovizualnem področju (Shore, 2013, str. 45).

Sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja je Komisija objavila še eno pomembno poročilo, ki je prispevalo k usmeritvi Evropske skupnosti h gradnji evropske identitete. To poročilo je pripravila tako imenovana *ad hoc* skupina za **Evropo ljudi**, katere naloga pod vodstvom takratnega italijanskega evropskega poslanca **Pietra Adonnina** je bila, da predlaga ukrepe, s katerimi bi okrepili in širili identiteto Skupnosti tako med Evropejci kot tudi v kontekstu zunanjega okolja. Kot pravi Shore (2013, str. 46), je poročilo poudarilo, da so potrebne predvsem aktivnosti na področjih kulture in

komunikacije, ki sta ključni za evropsko identiteto in podobo skupnosti med njenimi ljudmi.

Zakaj pravimo, da je Adonninovo poročilo imelo takšen vpliv? Zato ker je Komisija tudi na njegovi podlagi v enem izmed svojih dokumentov proti koncu osemdesetih let sporočila, da so **simboli ključni** za dvig zavesti, hkrati pa obstaja potreba, da se med evropskimi državljani poveča zavedanje o različnih elementih, ki prispevajo k evropski identiteti, kulturni enotnosti z vso svojo raznolikostjo in zgodovinskimi vezmi, ki povezujejo narode Evrope. To pomeni, da so bili Evropejci od evropskih institucij še konec osemdesetih let dojeti kot premalo seznanjeni in premalo zavedajoči se skupne evropske zapuščine in identitete, namen Komisije pa je bil to popraviti, med drugim tako, da je **leta 1985 sprejela uradne evropske simbole**, in sicer zastavo ter himno *Odo radosti* (Shore, 2013).

Pri oblikovanju evropske identitete si evropske elite niso prizadevale le za povišanje nizkega zaupanja javnosti v evropske institucije. Še pomembneje je, da so si prizadevale tudi okrepiti **institucionalno podlago evropskega združevanja** s tem, da bi jo oprle na »Evropo ljudi«.

Medtem ko so se torej približevala devetdeseta leta, ko je bila z Maastrichtsko pogodbo dokončno vzpostavljena EU, so institucije Evropske skupnosti vzpostavljale in tlakovale pot k ideji evropskega povezovanja prek koncepta Evrope ljudi. V tem okviru je bila temeljna predpostavka, da bodo prebivalci različnih evropskih držav vzeli projekt evropskih integracij za svojega, če bodo evropske institucije okrepile njihovo evropsko identiteto, obenem pa ohranile raznolikost in njihovo narodno pripadnost. Ta dualnost evropske in nacionalnih identitet se je ohranila tudi po vzpostavitvi EU in državljanstva EU, kar bomo naslovili v naslednjem poglavju.

Didaktični primer: MOJ KALEJDOSKOP IDENTITET

Uvod

Dejavnost »Moj kalejdoskop identitet« gradi na prepletu treh dejavnosti: Kartiranje identitete (Sedmak, 2022), Kolo osebne identitete in Kolo družbene identitete (M-LSA, b. d.). Izhodišče dejavnosti je vprašanje identitet. **Identiteta** se v splošnem pomenu nanaša na odgovarjanje na vprašanje »Kdo sem?« (in tudi »Kdo si?«). To vprašanje in odgovore nanj lahko zastavimo samemu sebi ali drugim, na osebni ali kolektivni ravni, implicitno ali eksplicitno (Vignoles, 2018). Kot pravi Vignoles (2018), je ključno **integrativno razumevanje identitete**, to pomeni, da se pri posamezniku prepletajo tako osebne kot družbene identitete (osebna in družbena narava identitete), da so prepletene tako z vsebino kot z individualnimi, odnosnimi in družbeno-kulturnimi procesi. Identitete niso fiksne, temveč se oblikujejo, ohranjajo in spreminjajo v času ter omogočajo vpogled v odnos med posameznikom in družbo.

Sodobno pojmovanje identitete jo izpostavlja kot spreminjajočo se, fluktuirajočo, večplastno, kompleksno, hibridno in sestavljeno. (Milharčič Hladnik in Lukšič Hacin, 2011, str. 32). Opredelitev **identitete kot sestavljene** (t. i. sestavljena identiteta) posamezniku omogoča razumevanje, da ima več identitet hkrati, mu dovoljuje, da je »in-in«, hkrati pa prikazuje prepletenost kultur (Milharčič Hladnik, 2011; Vižintin, 2017), tradicij in procesov. Kot taka posamezniku omogoča, da se »svobodno, ponosno in prostovoljno opredeli kot pripadnik več kultur, več jezikov, več etničnih skupnosti, več ver. Sestavljena identiteta (»in-in-in«) ne predpostavlja, da je ena identiteta več vredna kot druga, ampak postavlja vse možnosti enakovredno drugo ob drugo. Ne sili nas, da smo nepopolni (pol pol), ampak naša jezikovna/kulturna/etnična izhodišča predstavi kot enakovredna. **Izraža to, kar naj bi bila evropska vrednota: raznolikost**« (Vižintin, 2017, str. 151–152).

In prav geslo »**Združena v raznolikosti**«, eden od simbolov EU, poudarja to raznovrstnost prekrivajočih se identitet: »Kaj je torej skupnega evropski identiteti drugega kot to, da je raznolika, večjezična, večetnična, kulturno mešana? In ljudje, ki soustvarjajo evropsko družbo, ali niso prav tako raznoliki, večjezični, kulturno mešani, njihova (kulturna, etnična) identiteta pa je multipla, hibridna, fluidna, trans-oz. prekokulturna, sestavljena?« (Vižintin, 2017, str. 144).

Razred sestavljajo dijaki z edinstvenimi identitetami. Mlade je treba spodbujati h kritičnemu razmišljanju in k raziskovanju svoje identitete in identitete drugih, saj je to ključno »za razumevanje sveta in iskanje lastnega mesta v njem« (Šimenc, 2021, str. 31). Pomembno je sprejemanje samega sebe in krepitev samozavedanja, da mladi sebe dojemajo kot edinstvene posameznike z različnimi sposobnostmi, močmi in omejitvami, ki pomembno prispevajo k življenju v demokratični skupnosti.

Cilji

Dijaki:

- raziskujejo integrativno razumevanje identitete, njeno večplastnost in prepletenost, krepijo kritično zavedanje lastne identitete v odnosu do drugih in sveta;
- ozaveščajo pomen edinstvenosti raznolikih identitet, njene sestavljenosti in cenijo prispevek vsakega posameznika in njegove kulture h kulturni raznolikosti in demokratični družbi;
- na primerih iz razreda raziskujejo elemente svoje lastne kulturne dediščine in dediščine sošolcev ter dejavnike, ki prispevajo k njihovi nacionalni in evropski identiteti;
- načrtujejo, izvedejo in reflektirajo dejavnosti, ki izkazujejo prispevek edinstvenosti in dostojanstva vsakega dijaka h gradnji demokratične (evropske) družbe.

Trajanje

5–6 šolskih ur (ali več, odvisno od nadaljnjih dejavnosti, npr. od izvedbe akcije)

Potrebščine

Mehka žogica, (e-)listovnik dijaka, listi papirja, pisala

Priprave

Priprava učnega prostora za sodelovalno učenje dijakov

Potek izvedbe

1. Ogrevanje (30 minut)

Dijaki stojijo v krogu. Učitelj jim v razmislek postavi vprašanje: »Brez česa jaz ne bi bil jaz?« Učitelj omogoči dovolj časa, da dijaki razmislijo o vprašanju. Spregovori prvi, nato poda žogico dijaku. Podajanje žogice in razmišljanje dijakov se nadaljujeta, dokler na vrsto ne pridejo vsi. Nato sledi vaja »Stopite skupaj trije, ki ...« (npr. imate svetle lase, rdeče majice, ste doma v hiši, igrate nogomet, imate slovensko državljanstvo, se počutite Evropejce, govorite madžarsko, cenite sodelovanje, spoštujete edinstvenost svojih sošolcev ...). Učitelj glede na skupino dijakov in cilje presodi, katere kategorije bo za dejavnost izbral. Lahko pa povabi dijake, da sami predlagajo nadaljevanje igre.

Po opravljeni dejavnosti sledi krajša refleksija: Kaj smo počeli v prvi in kaj v drugi vaji? Do katerih ugotovitev smo prišli, o čem lahko sklepamo? Kako smo se med vajo počutili? Zakaj?

2. Moj kalejdoskop identitet (90 minut)

Dejavnost dijakom omogoča kritični razmislek o lastni identiteti, njenih razsežnostih in prepletu raznolikih identitet, o večplastnosti procesov oblikovanja identitete, o identitetah, ki jih v različnih družbenih kontekstih občutimo bolj/manj, o tem, kako lahko določeni »privilegiji«, ki jih imamo v družbi, nekatere naše identitete normalizirajo v primerjavi z drugimi. Prav tako dejavnost spodbuja dijake, da ozavestijo raznolikosti identitet v razredu z namenom gradnje demokratične skupnosti, sodelovanja in spoštovanja raznolikosti ter spodbujanja empatije.

Ker dejavnost predpostavlja globlji razmislek o sebi in družbenih razmerjih, v katere so dijaki vpeti (npr. kako skupine, v katere so vključeni, vplivajo na njihov pogled na svet), je ključnega pomena, da učitelj zagotovi pogoje za varno učno okolje, saj bodo dijaki le tako imeli oporo, da spregovorijo tudi o občutljivih temah svojih identitet (npr. izključevanje in diskriminacija), oziroma se dijakom prepusti odločitev, koliko bodo govorili o sebi (Sedmak, 2022). Identiteta namreč vsebuje določeno napetost, ki jo občuti posameznik, ko se lahko hkrati počuti tako podoben kot tudi različen od drugih.

Učitelj glede na skupino dijakov, ki jo poučuje, presodi, koliko usmeritev potrebujejo in pri katerem koraku njihovega razmisleka, da bi lahko čim kompleksneje opredelili različne vidike svoje identitete. Npr. na ravni osebne identitete, ki v razmerju do drugih podpira občutek drugačnosti: moj najljubši film, knjiga, hrana, pijača, hobi, barva, osebni moto, družina, datum rojstva,

vrednote/lastnosti, ki jih izkazujem/na kaj sem pri sebi ponosen ... in na ravni družbene identitete, ki je v razmerju do drugih povezana z občutkom podobnosti: identifikacija z družbenimi kategorijami, kot so etnična, nacionalna pripadnost, socialnoekonomski status, biološki spol, družbeni spol, spolna usmerjenost, prvi jezik/drugi jezik/tretji jezik, telesni, čustveni, razvojni potenciali, sposobnosti ali ovire, starost, religiozna/spiritualna pripadnost, šola/izobrazba.

Potek:

Vsak dijak najprej na sredino lista zapiše svoje ime in okoli njega z besedami in/ali besednimi zvezami odgovarja na vprašanje »Kdo sem?« Zapisano med seboj poveže. Nato si odgovori na vprašanja (povzeto po M-LSA (b. d.)):

- kateri je tisti vidik identitete, o katerem razmišljam najpogosteje, in zakaj;
- kateri je tisti vidik identitete, o katerem razmišljam najmanj pogosto, in zakaj;
- kateri je tisti vidik identitete, ki ima najmočnejši učinek na dojanje sebe, in zakaj;
- kateri je tisti vidik identitete, ki ima najmočnejši učinek na to, kako me dojemajo drugi;
- kateri je tisti vidik identitete, o katerem bi želel izvedeti več, in zakaj.

Dijaka se v paru pogovorita o zapisanem. Določita tiste vidike identitete, ki so v njihovih zapisih skupni, in tiste, ki se razlikujejo. V povezavi z ugotovitvami postavita vprašanje, na katero bi želela prejeti odgovor.

Dijaki se razporedijo v skupine po štiri. Vsak par drugemu paru predstavi svoje ugotovitve in postavljeno vprašanje. V skupini poskušajo odgovoriti na postavljeni vprašanji. Po diskusiji skupina pripravi povzetek razprave in zastavi eno vprašanje, na katero bi želela odgovor.

Sledi skupinska razprava o temah, ki so jih dijaki izpostavili v ugotovitvah, predvsem pa naglasili v vprašanjih. Učitelj usmerja razpravo na raznolike vidike identitete (vključno z razmišljanjem o evropski dimenziji) in teme, ki so povezane z vključevanjem/izključevanjem, diskriminacijo, vrednotami, demokracijo, Evropsko unijo ipd.

Nekaj predlogov vprašanj za diskusijo z dijaki:

- Ali sem ista oseba kot takrat, ko sem se rodil/-a, kot pred desetimi leti? Zakaj menim tako? Kako to vem, s čim dokazujem? Kateri dejavniki vplivajo na spremembe moje identitete?
- Ali bom ista oseba, ko končam šolanje in se zaposlim? Zakaj menim tako?
- Kateri vidiki/kategorije identitet so nam v razredu skupne in kje so razlike? Zakaj prihaja do podobnosti in razlik?

- Katere identitete so najpomembnejše za vašo samopodobo in katere so najpomembnejše za to, kako vas dojemajo drugi?
- Kako se počutimo, ko govorimo o sebi, vidikih svoje identitete? Smo ponosni na to, kar smo? Utemeljite.
- Ali lahko govorimo o evropski identiteti? Utemeljite, zakaj.
- Kako lahko premoščamo razlike med sabo in skupnostmi, katerih del smo in ki so del naše identitete. Podajte predloge za premoščanje razlik in sodelovanje.

3. Sestavljena identiteta (90 minut)

Učitelj pred ogledom videoposnetka dijakom poda navodilo: »Po ogledu vsak zase zapiše ključno sporočilo, ki ga lahko naveže tudi na svojo identiteto«. Sledi ogled videoposnetka *NE-KDO* Yuliye Molina, ki pripoveduje o svoji sestavljeni identiteti (https://www.youtube.com/watch?v=aUOMOk_fziM&t=12s&ab_channel=InstituteAPIS).

Po ogledu posnetka dijaki zapišejo ključno sporočilo, ki je lahko tudi v obliki slogana; zapise si izmenjajo v manjših skupinah in na večje plakate zapišejo svoje misli, ki jih lahko izobesijo v razredu ali zunaj njega. Sledi diskusija o sestavljeni (»in-in«) identiteti v navezavi na lastne izkušnje dijakov. Učitelj spodbuja razpravo v smeri priznavanja in sprejemanja sebe, samozavedanja, samospoštovanja ter raznolikosti in spoštovanja demokratičnih načel ter človekovih pravic in svoboščin.

4. EU – združena v raznolikosti (60 minut)

S to dejavnostjo dijaki povežejo lastna razmišljanja o svoji identiteti z novimi spoznanji o sestavljenih identitetah in jih navežejo na vprašanje evropske identitete in na vrednote EU. Eden od simbolov EU je slogan »Združena v raznolikosti«. Slogan govori o tem, da se evropske države povezujejo v Evropsko unijo za trajni mir in blaginjo, hkrati pa jih bogati različnost njihovih kultur, tradicij in jezikov (EU, 2022). Diskusijo lahko nadaljujejo tako, da na velik plakat (ali v obliki videoposnetka) zapišejo slogan iz nabora bogastva jezikov, ki jih v razredu govorijo.

5. Refleksija (20 minut)

Dijaki odgovorijo na vprašanja: Kaj sem novega spoznal (o sebi, drugih)? Kako sem se ob izvajanju dejavnosti počutil? Ali se je občutenje sebe, svoje vrednosti, samozavedanja skozi dejavnosti spremenilo? Če da, kako? Če ne, zakaj ne? Kaj lahko naredim, da bo v prihodnje moje čutenje, razmišljanje in delovanje

drugačno? Kako lahko sam prispevam k boljšemu sodelovanju med raznolikimi sošolci in v naši skupnosti? Na koga se lahko obrnem za podporo?

6. V akcijo

Dijaki lahko v nadaljevanju načrtujejo in izvedejo akcijo, s katero druge dijake in javnost ozaveščajo, da je »kul« biti posameznik z raznolikimi identitetami in del demokratične (evropske) družbe, ki spodbuja sodelovanje, spoštovanje raznolikosti in medkulturni dialog.

Ena od takšnih akcij gradi na raziskovanju svojega imena in na navezavi na 7. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*. Npr. ime nakazuje na pravico do imena, edinstvenost in osebnost otroka, priimek pa kaže na tesno povezanost otroka s skupnostjo, ki ga obkroža (Področna skupina za razredni pouk, 2022). Povezavo s skupnostjo navezujejo na svojo kulturno tradicijo, hkrati pa raziskujejo podobnosti v izpeljavah imena v drugih kulturah. Sklepajo o povezanosti imen, kultur in bogastvu sobivanja v demokratični evropski skupnosti, ki spoštuje raznolikosti. Dijaki lahko posnamejo film, pripravijo scenarij za predstavo in ključno sporočilo – združeni v raznolikosti – predstavijo šolski ali širši skupnosti.

VIRI

- Benedict, A. (2007). *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Studia Humanitatis.
- Calhoun, C. (2001). The virtues of inconsistency: identity and plurality in the conceptualization of Europe. V Lars-Erik Cederman (ur.), *Constructing Europe's Identity: the External Dimension* (str. 35–56). Lynne Rienner Publishers.
- Coulmas, F. (2019). *Identity: A very short introduction*. Oxford University Press.
- EU. (2022). Slogan EU. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/symbols/eu-motto_sl, 28. 12. 2022.
- Garner, R. Nationalism. (2022). *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Dostopno na: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-2039>, 17. 12. 2022.
- Gillis, J. R. (2013). *Youth and history: Tradition and change in European age relations, 1770–present*. Elsevier.
- Harrison, K., in Boyd, T. (2018). Nationalism. V K. Harrison in T. Boyd (ur.), *Understanding political ideas and movements* (str. 154–173). Manchester University Press.
- Keulman, K., in Koós, A. K. (2014). *European identity: Its feasibility and desirability*. Lexington Books.
- Liebau, E., in Chisholm, L. (1993). Youth, social change and education: issues and problems. *Journal of Education Policy*, 8(1), 3–8.
- Manville, P. (1990). *The Origins of Citizenship in Ancient Athens*. Princeton University Press.
- McLaren, L. M. (2002). Public support for the European Union: cost/benefit analysis or perceived cultural threat?. *The Journal of Politics*, 64(2), 551–566.
- Milharčič Hladnik, M., in Lukšič Hacin, M. (2011). Identitete, pripadnosti, identifikacije. V M. Lukšič Hacin, M. Milharčič Hladnik in M. Sardoč (ur.), *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo* (str. 31–39). Založba ZRC SAZU.
- M-LSA. (b. d.). Social Identity Wheel. Dostopno na: <https://sites.lsa.umich.edu/inclusive-teaching/social-identity-wheel/#:~:text=The%20Social%20Identity%20Wheel%20worksheet,others%20perceive%20or%20treat%20them>, 25. 12. 2022.
- Nastran Ule, M. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Področna skupina za razredni pouk (2022). *Učenje in poučevanje v podporo celostnega razvoja učenca – kaj pomeni celostni razvoj? Gradivo za študijsko srečanje*. Zavod RS za šolstvo.
- Sedmak, M. (ur.). (2022). *Življenje v večkulturnih šolah. Priročnik za učitelje*. Znanstveno-raziskovalno središče, Annales ZRS.
- Shore, C. (2013). *Building Europe: The cultural politics of European integration*. Routledge.
- Šimenc, M. (2021). Človekove pravice in sobivanje. V M. Banjac in K. Šipuš (ur.), *Aktivno državljanstvo v srednji šoli. Posameznik, skupnost, država, svet*. Zavod RS za šolstvo.
- Tekiner, U. (2020). The 'European (Union) Identity': An Overview. *E-International Relations*. Dostopno na: <https://www.e-ir.info/2020/04/15/the-european-union-identity-an-overview/> (1. 12. 2022).
- Thiel, M. (2016). *European identity and culture: Narratives of transnational belonging*. Routledge.
- Todorov, T. (2010). *The fear of barbarians: Beyond the clash of civilizations*. University of Chicago Press.

Toplak, C. (2003). *Zgodovina evropske ideje*. FDV.

Vignoles, V. L. (2017). Identity: Personal and Social. V K. Deaux in M. Snyder (ur.), *The Oxford Handbook of Personality and Social Psychology* (str. 289–316). Oxford University Press.

Vižintin, A. M. (2017). *Medkulturna vzgoja in izobraževanje*. Založba ZRC SAZU.

Weller, S. (2021). *The Idea of Europe: A Critical History*. Cambridge University Press.

IDENTITETA IN EU

UVOD

Na začetku devetdesetih let so se na evropski ravni dogajali resnično veliki, rečemo lahko celo **tektonski premiki**. Vse tesnejša integracija in povezovanje, prej pod okriljem Evropske skupnosti, sta kazala na zedinjenje evropskih držav in da je čas za nov korak ter vzpostavitev EU. Toda sprejem **Maastrichtske pogodbe** oziroma Pogodbe o EU, podpisane 7. februarja 1992, ni bil enostaven proces, poln romantike in čvrste sloge. Mnoge države so izražale številne **pomislike** o tem, kaj naj bo zajeto v pogodbi, in ti so se odrazili tudi v državah članicah. Na Danskem je bila prva različica pogodbe na referendumu zavrnjena, v Franciji potrjena s tesno večino. Skratka, treba se je zavedati, da sta Pogodba in vzpostavitev EU plod številnih pogajanj ter konfliktov, pa tudi sodelovanja in iskanja skupnega jezika. Danes je EU prepoznavna entiteta in pomemben igralec na mednarodnem parketu. Pomembno **določa** naš **vsakdan**, vpliva pa tudi na t. i. **tretje države** (ki niso članice EU), predvsem na tiste, ki so v njeni bližini oziroma **sosedstvu**. Rečemo lahko, da ima EU pri svojem delovanju navznoter in navzven določeno identiteto, ki vpliva tudi na to, kako sami sebe dojemajo njeni prebivalci, kako dojemajo evropsko skupnost, v kateri živijo. Zato se v tem poglavju usmerjamo na vprašanje, kako je **evropska identiteta neposredno povezana z EU** kot specifično (politično) entiteto vse od njene formalne vzpostavitve. V prvem delu tega poglavja najprej pogledamo, kako je državljanstvo EU kot status povezano z evropsko identiteto. Namreč, državljanstvo EU ni le formalnopravna kategorija, temveč pomembno vpliva na vzpostavljanje skupnosti državljanov in s tem na njihovo identiteto. Nadalje v tem poglavju usmerimo pozornost na to, kako EU gradi svojo identiteto, na čem jo utemeljuje in kako se s tem kreira tudi evropska identiteta. Pri tem se ozremo predvsem na temeljne vrednote in norme EU, evro kot valuto in njegovo simbolno identitetno dimenzijo ter na konkretne programe, kot so programi na področju medijev, kulture in izobraževanja. Poleg tega na kratko orišemo tudi, kako EU svojo identiteto gradi v mednarodnem okolju in s svojim zunanjepolitičnim delovanjem. Naslednje področje tega poglavja so raziskave, ki jih EU opravlja med svojimi državljani in s katerimi želi med drugim dobiti vpogled v to, kako zadovoljni

so prebivalci z delovanjem EU in koliko se državljani EU čutijo Evropejce. Te raziskave so pomemben vidik naslavljanja, preizpraševanja in razumevanja evropske identitete, zato se na kratko obrnemo tudi k tem podatkom.

DRŽAVLJANSTVO EU IN EVROPSKA IDENTITETA

Koncept državljanstva EU, uveden z Maastrichtsko pogodbo leta 1992, je do tedaj predvsem gospodarski naravi evropskega povezovanja dodal novo politično razsežnost. Vsaka oseba, ki ima državljanstvo države članice EU, je avtomatično tudi državljan EU. Državljanstvo EU ne nadomešča nacionalnega državljanstva, temveč vsem državljanom EU podeljuje dodaten sklop pravic, zagotovljenih s pogodbami EU, ki so v središču njihovega vsakdanjega življenja. Državljanstvo EU je lahko in tudi je pomemben element, ki prispeva k vzpostavljanju evropske identitete in ga je zato smiselno osvetliti v tem pogledu. Pri tem se ne bomo osredotočali na predstavljanje pravic, ki jih imajo državljani EU (o tem več v priročniku *Aktivno EU državljanstvo* [Banjac, Pušnik in Šipuš, 2022]), temveč bomo v tem delu predstavili in osmislili predvsem, kako državljanstvo EU kot status prispeva k vzpostavljanju evropske oziroma EU-identitete njenih prebivalcev.

Kot smo pokazali v prejšnjem razdelku tega poglavja, je bilo državljanstvo EU vzpostavljeno tudi na podlagi od sedemdesetih let trajajočega procesa (na ravni evropskih elit) vzpostavljanja evropskega demosa oziroma vsaj krepitve pripadnosti in podpore evropskim integracijskim procesom. Potem ko je bilo z Maastrichtsko pogodbo dejansko državljanstvo formalno uveljavljeno in so bile državljanom EU priznane določene pravice, je že v naslednjih letih postajalo še jasnejše, da gre pri vzpostavljanju državljanstva EU, kot je poudarila tudi Evropska komisija, tudi za **krepitev pripadanja evropskih državljanov** projektu EU, in sicer tako, da s pridobljenimi pravicami to pripadnost naredijo oprijemljivo. Ideja je torej bila, da bo legitimnost EU večja, če bodo imeli državljani kaj od tega oz. če bodo neposredno čutili, da imajo od EU neposredne **koristi**.

Za evropsko identiteto v kontekstu EU je v povezavi z državljanstvom EU ključno, da se prek tega formalnega statusa in konkretnih pravic okrepi pripadnost oziroma privrženost projektu EU med ljudmi.

Poglejmo **primer prostega pretoka ljudi** kot pomembne pravice oziroma svoboščine državljanov EU znotraj meja EU. Medtem ko so določbe o prostem gibanju iz Maastrichtske pogodbe in odprava mejnih kontrol za podpisnice Schengenske konvencije ogrozile pomemben vidik suverenosti držav članic, so zagovorniki evropskega povezovanja trdili, da je prosto gibanje znotraj EU ena od praktičnih koristi, ki jih bodo imeli državljani, in pričakovali, da bo to privedlo do večje podpore ljudstva povezovanju (Koslowski, 2005, str. 164). Raziskave v devetdesetih letih so pokazale, da so bili ljudje sprva skeptični do ukrepa odstranjevanja meja med državami članicami za državljane EU, vendar se je **podpora prostemu pretoku ljudi kasneje z leti vse bolj krepila** (za več o Schengenskem sporazumu in prostem pretoku oseb v EU glej tretje poglavje). Podobno, kot pokaže Koslowski (2005), velja tudi za **pridobitev političnih pravic**, ki izhajajo iz državljanstva EU (možnost tujih državljanov voliti in biti voljen na lokalnih volitvah v drugi državi EU, kot ima prebivališče). Najprej so ljudje to videli kot problematično, kasneje se je odstotek tistih, ki so novo politično pravico razumeli kot pozitivno, zviševal. Ti podatki kažejo na vse večjo podporo različnim razsežnostim državljanstva EU. Zdi se, da so Evropejci vse bolj pripravljeni sprejeti raven državljanstva, ki presega raven nacionalne države. Poleg tega mnogi državljanstvo EU ne le sprejemajo, ampak tudi menijo, da je potrebno.

Z vidika gradnje evropske identitete prek pravic državljanov EU je pomembno omeniti še en izjemno pomemben dokument, in **sicer Listino EU o temeljnih pravicah**, ki v enem besedilu združuje vse civilne, politične, ekonomske in socialne pravice državljanov EU. Poleg preambule ima sedem delov, ki se nanašajo na dostojanstvo, svoboščine, enakost, solidarnost, pravice državljanov, sodno varstvo ter splošne določbe o razlagi in uporabi listine (IUS-INFO, 2019). Voditelji EU so jo sprejeli decembra 2000 v Nici. Slovesno podpisana in dokončno razglašena je bila v Evropskem parlamentu decembra 2007. Z ratifikacijo lizbonske pogodbe v vseh članicah unije pa se je uveljavil tudi njen pravno zavezujoči status. Do leta 2000 v EU ni bilo sistema, ki bi zagotavljal zaščito temeljnih pravic državljanov, ko institucije EU sprejmejo, članice pa izvajajo pravo EU. Glavni namen listine je bil postati pravno zavezujoč dokument, ki bi normativno uredil razmerje med državljani in institucijami EU, tako da bi se lahko državljani nanj sklicevali pred Sodiščem EU v Luksemburgu (IUS-INFO, 2019).

Listina EU o temeljnih pravicah (del Preambule)

Evropski narodi so pri oblikovanju vse tesnejše zveze odločeni na podlagi skupnih vrednot deliti mirno prihodnost.

Unija, ki se zaveda svoje duhovne in moralne dediščine, temelji na nedeljivih in univerzalnih vrednotah človekovega dostojanstva, svobode, enakopravnosti in solidarnosti; temelji na načelu demokracije in na načelu pravne države. Posameznika postavlja v središče svojih dejavnosti z vzpostavitvijo državljanstva Unije in oblikovanjem območja svobode, varnosti in pravice.

Ob spoštovanju raznolikosti kultur in tradicij evropskih narodov ter nacionalne identitete držav članic in organizacije njihovih organov oblasti na državni, regionalni in lokalni ravni Unija prispeva k ohranjanju in razvijanju teh skupnih vrednot, prizadeva si za spodbujanje uravnoteženega in trajnostnega razvoja ter zagotavlja prosti pretok oseb, storitev, blaga in kapitala ter svobodo ustanavljanja.

Viri: <https://tinyurl.com/55u28a8k>

Listina EU o temeljnih pravicah.

Ugotovili smo torej, da je Listina s formalnopravnega vidika pomembna, ker na enem mestu podaja vse pravice in svoboščine ter jih v kontekstu EU dela pravno zavezujoče, hkrati pa so lahko kršitve tudi sankcionirane. Zakaj pa je Listina EU o temeljnih pravicah pomembna z vidika evropske identitete? Kot piše Karolewski (2009), lahko o tem razmišljamo na dva načina.

Prvič, Listino EU o temeljnih pravicah lahko prek **minimalističnega pristopa** povežemo s poskusom ustvarjanja kolektivne identitete med evropskimi državljani s **krepitevijo pravne varnosti** posameznikov v EU. V tem smislu se od Listine pričakuje, da bo zagotovila dosledno **uveljavljanje** pravic v EU, čeprav je Listina zgolj kodifikacija

obstoječih formalnopравnih ureditev. Kljub temu daje več prostora Sodišču EU in nacionalnim sodiščem pri obravnavi prava EU, s čimer se krepi sodna veja oblasti, za katero obstaja prepričanje, da upošteva pravice državljanov. Z drugimi besedami, zagovorniki spodbujanja kolektivne identitete s pravno varnostjo v EU nameravajo cilj ustvarjanja evropske identitete doseči s pravnimi sredstvi (Karolewski, 2009, str. 130). Pravna varnost je povsem v skladu s temeljnimi načeli državljanstva, utemeljenega na statusu, ki nima teženj po krepkih, močnih identitetah.

Drugič, če pogledamo na vlogo Listine EU o temeljnih pravicah prek **ambicioznega pristopa**, pa ta dokument presega pravo. Ni le formalni dokument, ki podeljuje pravice, temveč **spodbuja identifikacijo** državljanov z njimi. V tem smislu imamo tu opraviti z identifikacijo in poistovetenjem s pravicami in vrednotami, ki jih te pravice izražajo. Priznanje skupnega nabora pravic v enotnem dokumentu naj bi zagotovilo možnost, da se državljani identificirajo s tem osnovnim naborom pravic, in tako poudarilo skupne vrednote v politični skupnosti. V tem pogledu imajo dokumenti, kot je Listina, identitetne učinke na populacijo, ki bi ji sicer težko rekli skupnost. In ker se pogosto postavlja vprašanje, ali lahko govorimo o evropski skupnosti in evropski identiteti, ima lahko Listina učinek ravno v tem, da prispeva k oblikovanju takšne skupnosti in identitete. Listina torej lahko postane simbolni medij, ki služi za oblikovanje družbeno-kulturne identitete določene družbe, v tem primeru evropske (Karolewski, 2009).

Različni avtorji si niso edini, kako razumeti državljanstvo EU v razmerju do evropske identitete. Nekateri trdijo, da je treba trenutni status državljanov EU razumeti predvsem v kontekstu zagotavljanja pravic in da v ozadju ni poskusa krepitve evropske identitete. Drugi spet zagovarjajo, da sta prav krepitev legitimnosti EU in spodbujanje njenih prebivalcev, da bi se razumeli kot Evropejci, ključna pri razumevanju, zakaj je bilo državljanstvo EU sploh vzpostavljeno.

So pa **glede državljanstva EU** pogoste tudi **kritike**. Ena takšnih je, da koncept državljanstva EU primarno izpostavlja pravice, **ni pa toliko poudarka na dolžnostih**. Praktično edina »dolžnost«, kot izpostavljajo kritike, je biti privržen EU, pa še za to ni povsem jasno, kaj naj bi to bilo. Drugič, državljanstvo EU sicer zagotavlja pravice, lahko bi celo rekli številne, vendar po drugi strani to ne pomeni, da je s tem razrešeno vprašanje **demokratskega deficita**. Pravice, ki jih imamo kot državljani EU, prinašajo tudi možnost soodločanja, a še vedno so mnoge odločitve sprejete na ravni evropskih elit, in gotovo tudi to zmanjšuje legitimnost EU. Ker ljudje še vedno nimajo občutka, da sodelujejo pri odločitvah, ki vplivajo na njihovo vsakdanje življenje, to posledično pomeni, da demokratičnost EU še vedno ostaja eden od pomembnih problemov, ki jih bo treba nasloviti v prihodnosti. Tretjič, državljanstvo EU je še vedno **podrejeno**

in nekako odvisno od nacionalnih državljanstev. Kot smo že poudarili, ima lahko oseba državljanstvo EU le, če je najprej državljan države članice. To pomeni, da v »ozadju« še vedno prevladuje logika nacionalnih držav in s tem ekskluzivnosti. Četrtrič, kar sledi iz podrejenosti državljanstva EU nacionalnim državljanstvom, je **zaprtost (političnega) prostora EU drugim osebam**, ki niso državljani katere od članic. Ker nimajo državljanstva, so v EU »drugorazredni« državljani. Shore (2013) celo pravi, da je s tem državljanstvo EU, ker je tako izključevalno, pravzaprav neposredni posmeh univerzalnim vrednotam EU, ki jih sama rada tako poudarja.

Kako torej razumeti državljanstvo EU v razmerju do evropske identitete in nastajajoče evropske družbe? Očitno gre za zelo pomemben proces in pravice, ki jih imamo državljani EU, so pomembne ter nam pogosto tudi lajšajo življenje. Pravice, izhajajoče iz državljanstva EU, so pridobivale podporo med ljudmi in mnogi, tudi mladi, se zavedajo prednosti, ki jih prinašajo. Tudi snovalci v osemdesetih in devetdesetih letih so predvidevali, da bodo pravice, če bodo le otipljive in konkretne, nekako prispevale k občutku, da si delimo Evropo. Toda po drugi strani ne moremo reči, da so pravice ustvarile evropsko družbo. Na koncu lahko rečemo, da je državljanstvo EU razvijajoč se koncept in da zato isto velja tudi za konkretne prakse, ki izhajajo iz pravic. So pomemben gradnik evropske identitete, vendar so (o tem tudi v tretjem poglavju) države še vedno prevladujoč identitetni okvir in nacionalizem kot ideologija je še vedno zelo živ, kar pomeni, da je vsaj za zdaj nemogoče govoriti o nadnacionalni evropski skupnosti.

IDENTITETA EU, EU IDENTITET

Doslej smo v poglavju naslovili predvsem državljanstvo EU in iz njega izhajajoče pravice kot pomemben okvir ustvarjanja evropske identitete. Toda delovanje EU je zelo raznoliko in področja, prek katerih krepi občutek pripadanja EU in evropskemu projektu, številna. V tem razdelku se osredotočamo na osvetlitev nekaterih takšnih področij in pojasnujemo, kako prispevajo k evropski identiteti oziroma kako želi EU v njihovih okvirih aktivno soustvarjati evropsko identiteto.

Temeljne vrednote in norme EU

Ni treba posebej poudarjati, da je EU utemeljena na določenih vrednotah, ki jih pravzaprav izpostavlja praktično venomer in povsod. EU se predstavlja kot branik teh vrednot, kot entiteta – politična, kulturna in gospodarska – ki varuje in gradi vrednoti sistem, utemeljen na vrednotah (EU, 2022).

Temeljne vrednote so zapisane tudi v Pogodbi o EU. Drugi člen določa, da »Unija temelji na vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in spoštovanja človekovih pravic, vključno s pravicami pripadnikov manjšin. Te vrednote so skupne državam članicam v družbi, v kateri prevladujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost in enakost med ženskami in moškimi«.

Katere so te ključne vrednote? Prvič, **človekovo dostojanstvo**. Poudarek je, da gre za nekaj nedotakljivega in da je dostojanstvo v tem smislu treba spoštovati in varovati, saj iz njega izhajajo temeljne pravice. Drugič, **svoboda**, ki je v kontekstu EU primarno, vendar ne izključno povezana s pravico državljanov in državljanek do prostega gibanja in prebivanja v Uniji. Posamezne svoboščine, kot so spoštovanje zasebnega življenja, svoboda misli, vere, zbiranja, izražanja in obveščanja, varuje Listina EU o temeljnih pravicah (EU, 2022). Tretjič, **demokracija** je kot vrednota sicer konkretizirana v predstavniki demokraciji. Poudarek je na tem, da državljani EU samodejno uživajo politične pravice. Vsi odrasli državljani in državljanke EU imajo pravico voliti in biti izvoljeni na volitvah v Evropski parlament. Državljeni in državljanke EU imajo pravico biti voljeni in voliti v državi, v kateri prebivajo, ali v matični državi. Četrtoč, **enakost** v kontekstu EU pomeni, da imajo vsi državljani in državljanke enake pravice pred zakonom. V luči te vrednote je pomembna tudi enakost spolov, ki je temelj vseh evropskih politik in evropskega povezovanja ter velja na vseh področjih. Petič, **pravno državo** je smiselno razumeti kot temelj EU. Vse njene dejavnosti izhajajo iz pogodb, o katerih so se prostovoljno in demokratično dogovorile države članice EU. V EU na vseh ravneh velja, da je temelj uresničevanja te vrednote oziroma načela tudi neodvisno sodstvo. Poleg tega je pomemben vidik pravne države v EU tudi dejstvo, da so države članice končno pristojnost podelile Sodišču EU, kar pomeni, da morajo njegove sodbe spoštovati vsi. Petič, **človekove pravice** so ves čas poudarjene kot brezpogojne in univerzalne. Med drugim v EU velja, da so tudi temeljne človekove pravice zapisane v Listini EU o temeljnih pravicah, o kateri smo govorili v prejšnjem razdelku tega poglavja. Te temeljne pravice so seveda usklajene s tistimi, ki so zapisane v Splošni deklaraciji človekovih pravic Združenih narodov. Med drugim so te pravice tudi: pravica do nediskriminacije na podlagi spola, rase ali etničnega porekla, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti, pravica do varstva osebnih podatkov in pravica do sodnega varstva.

Temeljne vrednote so pomembne tudi z vidika vzpostavljanja evropske identitete. Čeprav se morda zdi, da so te vrednote ostale nespremenjene v evropskih integracijskih

procesih, pa je vendarle treba poudariti, da sta se način razumevanja in oblika diskurza glede vrednot spreminjala. Calligaro (2021) poudarja, da so bile **od sedemdesetih let dalje**, ko je Evropska skupnost bolj sistematično začela graditi »Evropo ljudi«, vrednote predstavljene in se je o njih govorilo kot o **evropskih vrednotah**. To pa zato, ker se je želelo poudariti, kako so te vrednote bistveno evropske in »naše« ter nas ravno to **razlikuje** od drugih. Kasneje, v poznem prvem desetletju 21. stoletja, se je v institucionalnih diskurzih EU zgodil premik k oblikovanju osmišljanja vrednot ne kot »ekskluzivno« evropskih, temveč kot skupnih, »univerzalnih vrednot«. Calligaro (2021) opozarja, da je s tem EU želela biti bolj vključujoča in je poudarjala evropsko identiteto ter evropsko skupnost kot vključujočo. Toda v zadnjem desetletju so v mnogih evropskih državah ponovno v vzponu nacionalizmi in populizmi, ki vztrajajo pri tem, da mora biti Evropa predvsem prostor sobivanja evropskih narodov in ne prostor multikulturalnosti (o tem več v tretjem poglavju). Deloma se je na te ideje odzvala tudi Evropska komisija. Znana je na primer problematična poteza Evropske komisije pod predsednico Ursulo von der Leyen, ki je enega od osrednjih komisarskih resorjev poimenovala »Spodbujanje evropskega načina življenja«.

Grk Margaritis Schinas je s predvidenim mandatom petih let od leta 2019 podpredsednik Evropske komisije in komisar za resor spodbujanja evropskega načina življenja. Sprva je bil ta resor poimenovan »Zaščita evropskega načina življenja« in Schinas je kot kandidat na zaslišanju v Evropskem parlamentu skušal obraniti ime resorja.

Že v uvodu je poudaril, da razpravo, ki jo je sprožil naziv resorja, jemlje zelo resno, saj so nazivi pomembni. Poudaril je, da biti Evropejec zanj pomeni živeti v svetu vrednot, kot so demokracija, vladavina prava in človekove pravice, imeti zdravstveno varstvo, biti opremljen z znanjem, se počutiti varno doma in na ulici, biti odprt in pomagati pomoči potrebnim. Kasneje je zaradi dilem obveljalo spremenjeno ime resorja in namesto »zaščita« je bila uporabljena beseda »spodbujanje«.

Grk Margaritis Schinas je komisar (2019–2024) za področje »Spodbujanje evropskega načina življenja«.

Vr slike: <https://tinyurl.com/43zex226>

Evropske vrednote so torej pomembne pri konstrukciji evropske skupnosti in evropskih identitet, vendar so pri tem lahko tudi predmet razprav in političnih prilagajanj. Tudi z vrednotami želi EU odgovarjati na prevladujoče trende v Evropi, se prilagajati tako, da bo čim več prebivalcev Evrope v Uniji videlo varno zatočišče in nekakšno streho nad glavo. Vključujoče vrednote lahko k temu prispevajo, ne bi pa smele predstavljati osnove za izključevanje tistih, ki nimajo državljanstva EU.

Evro in evrsko območje

Evro je uradna valuta 20 držav EU, ki skupaj tvorijo evrsko območje. Na evropski ravni so bila prizadevanja za vzpostavitev ekonomske in monetarne unije (vse države EU so članice unije, vendar jih je od teh le 20 v evrskem območju) zelo dolgotrajna. Kot smo v priročniku že poudarili, je bilo pri evropskih integracijskih procesih od druge svetovne vojne naprej v ospredju predvsem gospodarsko sodelovanje in je bilo v tem kontekstu smiselno tudi približevanje na področju monetarnih politik. Prednosti enotne valute so namreč številne, saj olajšuje čezmejno trgovanje in izboljšuje učinkovitost gospodarstva ter potrošnikom daje širšo izbiro in več priložnosti.

Če na kratko orišemo razvoj monetarne unije, moramo najprej omeniti, da je po številnih političnih pogajanjih in pripravah leta 1979 najprej luč dneva ugledal **evropski monetarni sistem**, nekakšen predhodnik unije. Ta sistem je temeljil na sistemu menjalnih tečajev, ki je nihanja sodelujočih valut ohranjal v strogih mejah. Ta pristop, ki je osnovan na usklajevanju monetarnih politik med državami članicami, je bil povsem nov in se je uspešno uporabljal več kot desetletje (EU, 2022a). Nato je med obdobjem predsedovanja Jacquesa Delorsa nastal načrt dokončne vzpostavitve unije, ki je predvideval, da se v devetdesetih letih odvijejo tri faze pripravljalnega obdobja. Po desetletnih pripravah je bil 1. januarja 1999 uveden evro: prva tri leta po uvedbi je bil »nevidna valuta«, ki se je uporabljala samo za računovodske namene in elektronska plačila. Kovanci in bankovci so bili uvedeni 1. januarja 2002 in na ta datum se je v 12 državah članicah izvedla najobsežnejša menjava gotovine v zgodovini (EU, 2022a). Slovenija se je evrskemu območju priključila leta 2007, v naslednjih letih pa so se pridružili še Ciper, Malta, Slovaška, Estonija, Latvija, Litva. Kot zadnja je evro 1. januarja 2023 uvedla Hrvaška.

Katere so prednosti uporabe evra? Med drugimi so to: enostavnost primerjave cen med državami, kar povečuje konkurenco med podjetji in koristi potrošnikom; stabilnost cen; evro podjetjem omogoča preprostejše, cenejše in varnejše nakupovanje in prodajo v evrskem območju ter trgovanje s preostalim svetom; boljša

gospodarska stabilnost in rast; bolje integrirani in zato učinkovitejši finančni trgi; večji vpliv v svetovnem gospodarstvu (EU, 2022a).

Z vidika evropske identitete pa je skupna valuta izjemnega pomena, kar priznava tudi EU (2022b), ki poudarja, da gre za konkreten simbol evropske identitete. Euro je najmočnejši **simbol evropskega povezovanja**: približno 341 milijonov ljudi ga uporablja vsak dan in je druga najpogostejše uporabljena valuta na svetu. Evropskim državljanom prinaša številne koristi, zlasti kadar potujejo v tujino ali opravljajo spletne nakupe na spletnih straneh drugih držav članic (EU, 2022b).

Shore (2013) pokaže, da je euro na **simbolni** ravni izjemno pomemben, saj ga v mnogih državah EU ljudje uporabljajo vsakodnevno in je torej stalno prisoten **opomnik Evrope**.

Vir: <https://tinyurl.com/m2xyjmt>

Vizualizacija stabilnosti evra z arhitekturnimi podobami.

Znak za **evro (€)** ni izbran naključno. Gre namreč za stilizirano grško črko **epsilon (€)**, ki je prva črka besede »Evropa«. Vzporednici pa pomenita **stabilnost**. Morda večkrat prezrta oblikovna dimenzija na evrskih bankovcih so stavbe v različnih arhitekturnih slogih – klasični (5 €), romaneskni (10 €), gotski (20 €), renesančni (50 €) baročni in rokokojski (100 €) ter modernistični (200 €). Izbrana tema različnih arhitekturnih slogov je tudi poklon sposobnosti človeka, da ustvari velika dela. Obenem arhitekturni slogi ponujajo **vizualno podobo stabilnosti** valute.

Od samega začetka je bil namen evra biti več kot le instrument za gospodarsko izmenjavo. Njegov cilj je bil zagotoviti **simbol kolektivne identitete**, ki bi ga lahko otipljivo izkusile ne le nacionalne in evropske politične elite, temveč tudi širša javnost evropskih državljanov, ki sodelujejo pri čezmejnih izmenjavah, nakupih in interakcijah. Še en proučevalec simbolike valute evro, Thomas Risse (2003), je izpostavil, da ne moremo celovito razumeti pomena uvedbe evra za evropski politični, gospodarski in družbeni red, če zanemarimo njegovo identitetno razsežnost. Skupna valuta je eden od najvidnejših identitetnih označevalcev, ki oblikuje EU kot »družbeno dejstvo« in pomaga, da si v Evropi ljudje lažje zamišljajo skupnost na ravni celotne Evrope.

Področje kulture: evropska dediščina in umetnost

Evropski integracijski procesi so bili v sedemdesetih letih nadgrajeni – predvsem zato, ker je bil prepoznan manko legitimnosti tega projekta na evropski ravni – s krepitvijo ideje evropske skupnosti, torej Evrope ljudi. Pri tem je, kot pokaže Shore (2013), kulturna dimenzija igrala izjemno pomembno vlogo. Spomnimo, da so ravno v tistem obdobju Evropske skupnosti vzpostavile programe na področju medijev. In od tistega obdobja, lahko trdimo, je delovanje EU na področju kulture neumanjkljivo. O tem pričajo že temeljni dokumenti; med drugim je v Lizbonski pogodbi kulturi priznana pomembna vloga. Tako se preambula Pogodbe o EU (PEU) izrecno sklicuje na jemanje navdiha iz kulturne, verske in humanistične dediščine Evrope. Eden izmed ključnih ciljev EU, kot je določeno v Pogodbi, je tudi, da spoštuje svojo **bogato kulturno in jezikovno raznolikost** ter skrbi, da se evropska kulturna dediščina (člen 3) ohranja in razvija. Člen 6 PEU določa, da je EU na področju kulture pristojna za izvajanje ukrepov, s katerimi podpira, usklajuje ali dopolnjuje ukrepe držav članic (Evropski parlament, 2022). Slednje seveda pomeni, da je kultura še vedno v domenah nacionalnih držav članic, EU pa jih s svojimi politikami in aktivnostmi dopolnjuje. Za EU (Evropska komisija, 2022) je spodbujanje kulturnega področja pomembno, ker jo priznava v kontekstu njene širše socialno-ekonomske vrednosti in jo podpira, ker prispeva h koheziji, vključenosti in dobrobiti družb in skupnosti.

Osrednji trenutno veljavni krovni dokument EU na področju kulture je **Nova evropska agenda za kulturo**. Ta strategija je nastala in bila objavljena leta 2018 na podlagi prehodne iz leta 2007. Gre za osrednji okvir, prek katerega Komisija in drugi akterji EU gradijo politike in ukrepe na področju kulturnega sektorja. V novi agendi so predlagani trije strateški cilji s socialno, gospodarsko in zunanjepolitično razsežnostjo: (1) izkoriščanje moči kulture za socialno kohezijo in blaginjo, (2) podpiranje kulturne

ustvarjalnosti na področju izobraževanja in inovacij ter za delovna mesta in rast in (3) krepitev mednarodnih kulturnih odnosov (Evropski parlament, 2022).

Politike EU na področju kulture so **prepletene** s številnimi **področji**, kot so izobraževanje, raziskave, socialna politika, regionalni razvoj in zunanji odnosi. Kot poudarja EU (2022c), ustvarjanje in promocija kulture v današnjem interaktivnem in globaliziranem svetu potekata vzporedno z razvojem medijev in digitalnih tehnologij. EU spodbuja sodelovanje na področju kulture med nacionalnimi vladami in z mednarodnimi organizacijami.

Poleg politik EU, ki dajejo usmeritve in podlage ukrepom, EU ponuja tudi konkretne programe in spodbude, s katerimi krepi idejo evropske kulture in delovanja različnih akterjev na področju kulture. Med drugim je močno izpostavljeno področje **evropska kulturna dediščina**. Na tem področju je pomemben **evropski okvir ukrepanja na področju kulturne dediščine** (2018), ki odraža skupno vzpostavitev dejavnosti, povezanih z dediščino, na evropski ravni. Temelji na prizadevanjih evropskega leta kulturne dediščine 2018, da zajame in razširi svoj uspeh ter zagotovi trajni učinek. Okvir določa sklop štirih načel na področju ukrepanja za evropsko kulturno dediščino: celovit pristop, vključevanje/integriran pristop, z dokazi podprto oblikovanje politik in sodelovanje z več deležniki.

Z vidika spodbujanja evropske identitete je kulturna dediščina pomembna, ker želi EU z njeno pomočjo vzpostavljati zavedanje, da je Evropa bogat in raznolik mozaik kulturnih in ustvarjalnih izrazov, dediščina prejšnjih ter zapuščina prihodnjih generacij Evropejcev. Vključuje naravna, grajena in arheološka najdišča, muzeje, spomenike, umetniška dela, zgodovinska mesta, literarna, glasbena in avdiovizualna dela ter znanje, prakse in tradicije evropskih državljanov (Evropska komisija, 2022a).

Znak evropske dediščine. Znak se dodeli krajem, predmetom ali dogodkom, ki imajo simbolično zgodovinsko vrednost za proces evropskega združevanja ali so nosilci evropskih vrednot. V Sloveniji je bil znak podeljen Slovenski vojni partizanski bolnici Franja, Cerkvi sv. Duha na Javorci in slovenski himni Zdravljici.

Vir: <https://tinyurl.com/yzz4jz5s>

Poseben **program**, ki je namenjen spodbujanju kulturne dejavnosti različnih akterjev, je **Ustvarjalna Evropa**. Gre za program Evropske komisije za podporo kulturnemu in avdiovizualnemu sektorju. Ustvarjalna Evropa vloga v ukrepe, ki krepijo kulturno raznolikost ter se odzivajo na potrebe in izzive kulturnih in ustvarjalnih sektorjev. Glavna cilja programa sta: 1. varovanje, razvijanje in spodbujanje evropske kulturne in jezikovne raznolikosti ter dediščine, in 2. povečanje konkurenčnosti in gospodarskega potenciala kulturnih in ustvarjalnih sektorjev, zlasti avdiovizualnega sektorja (Evropska komisija, 2022b).

Še eno zanimivo iniciativo na področju lahko omenimo, in sicer **Evropsko prestolnico kulture**. Pobuda je bila razvita leta 1985 in je bila do danes podeljena več kot 60 mestom v EU (EU) in zunaj nje. Evropska komisija (2022c) poudarja, da gre pri tej pobudi za podporo EU, prek katere je kultura v vseh svojih razsežnostih postavljena v središče evropskih mest in omogoča celoletno **praznovanje umetnosti in kulture**. **Namen** pobude Evropska prestolnica kulture je med drugim **poudariti bogastvo in raznolikost kultur v Evropi**, proslaviti **skupne kulturne značilnosti Evropejcev**, **povečati občutek pripadnosti evropskih državljanov skupnemu kulturnemu prostoru** in spodbujati prispevek kulture k razvoju mest. Hkrati naziv, ki ga prejme določeno evropsko mesto, prinaša tudi finančne spodbude in je priložnost za obnovo mest, povečanje mednarodne prepoznavnosti mest; izboljšanje podobe mest v očeh njihovih prebivalcev in spodbujanje turizma (Evropska komisija, 2022c). Z vidika evropske identitete je ta pobuda relevantna, ker predstavlja enega od ukrepov, s katerimi želi EU spodbujati zavedanje ljudi v EU o raznolikosti držav, regij in krajev (mest), po drugi strani pa krepiti tudi zavedanje o skupni evropski identiteti.

EU s spodbujanjem evropske dediščine in z iniciativami, kakršna je Evropska prestolnica kulture, zagotavlja posebne vsebine za evropsko identiteto in določa kulturne meje skupnosti. Ti programi in spodbude so ključni za diskurz kulturne politike EU, ki predpostavlja skladnost med ozemljem, kulturo in politiko ter v tem smislu utemeljuje evropsko državljanstvo na kulturnem članstvu (Staiger, 2013). Pri tem je pomembno, da EU ne želi poudarjati, da obstaja le ena evropska kultura, temveč **slavi raznolikost** in jo predstavlja kot evropsko vrednoto samo po sebi ter je v tem smislu tudi **posebnost evropske družbe**.

Področje izobraževanja in usposabljanja

Še eno pomembno področje vzpostavljanja evropske identitete in pripadnosti je **izobraževanje in usposabljanje**. Gre za izjemno občutljivo področje, saj je državam

zaradi, najširše rečeno, pomembnih socializacijskih vplivov izobraževanja ključno, kakšni državljani oziroma posamezniki »pridejo« iz vzgojno-izobraževalnih procesov. To je razlog, da so po načelu subsidiarnosti za politiko izobraževanja in usposabljanja v prvi vrsti odgovorne države članice, EU pa ima pri tem zgolj podporno vlogo. Vseeno pa so nekateri izzivi skupni vsem državam članicam, zato je na teh področjih potrebno skupno odzivanje, da države sodelujejo in se učijo druga od druge: staranje družbe, pomanjkanje znanj in veščin pri delovni sili, konkurenca v svetovnem merilu in predšolska vzgoja (Evropski parlament, 2022a).

Institucije EU zelo jasno opredeljujejo cilje izobraževalnih in vzgojnih politik. Tako Evropski parlament izpostavlja, da »mora Unija v svojih politikah in ukrepih upoštevati zahteve, ki so povezane s spodbujanjem visoke ravni vseživljenjskega učenja, z mobilnostjo učencev in učiteljev v Evropi ter z **vzgajanjem občutka pripadnosti EU**« (Evropski parlament, 2022a). Sicer pa so poleg tega pomembni oziroma v središču še številni drugi cilji, med drugim spodbujanje vseživljenjskega učenja, mobilnosti, izboljšanje kakovosti in učinkovitosti izobraževanja in usposabljanja ter spodbujanje pravičnosti, socialne kohezije in aktivnega državljanstva.

Eden od ključnih programov na področju izobraževanja je **Erasmus+**, o katerem podrobneje govorimo v tretjem poglavju priročnika, predvsem z vidika, kaj prinaša mladim. Zato na tem mestu zgolj na kratko o tem, kako je Erasmus+ povezan z evropsko identiteto. Erasmus+ je sicer bil zasnovan že v osemdesetih letih (takrat sicer pod drugim, vendar podobnim imenom). Leta 1987 se je po desetletni poskusni fazi začel izvajati program Erasmus (ERASMUS je kratica za Akcijski program Evropske skupnosti za mobilnost univerzitetnih študentov). Njegov cilj ni bil le okrepiti evropeizacijo in podpreti skupni trg s spodbujanjem mobilnosti študentov znotraj Evrope, temveč tudi omogočiti, da mednarodni stiki, vzpostavljeni v mladosti, ustvarijo občutek pripadnosti Evropi (EU, 1987). V osnovi je ideja sicer še danes prisotna tudi v argumentacijah EU, zakaj so na primer mobilnosti v okviru Erasmus+ pomembne, da se s tem krepijo skupne izkušnje, izmenjave pogledov, kulturnih vzorcev, s tem pa gre za seznanjanje mladih Evropejcev s skupnim evropskim prostorom. Morda mobilnosti in **izmenjave prispevajo k evropski identiteti**, vendar je treba opozoriti, da ta povezava ni tako premočrna. Nekateri avtorji (glej Bergmann, 2015) dokazujejo, da se evropska identiteta med tistimi, ki so bili na študijskih izmenjavah, ni bistveno okrepila. Ne glede na to pa je pomembno prepoznati, da program Erasmus+ ima pomembne učinke in je številnim, ki so vpeti v vzgojno-izobraževalne procese (ne le učenci oziroma študentje, temveč tudi učitelji/profesorji), omogočil določene evropske izkušnje.

Omenimo še eno pomembno sistematično vlogo, ki jo ima EU na področju izobraževanja, in sicer financiranje in koordiniranje **mreže Eurydice**. Gre za **informacijsko** mrežo za izobraževanje v Evropi. Evropska komisija jo je ustanovila leta 1980 na zahtevo takratnih ministrov za izobraževanje Evropske skupnosti v resolucijah iz leta 1976. Danes ima mreža t. i. evropsko enoto, poleg tega pa eno ali več enot v vsaki izmed članic EU (pa tudi držav nečlanic, ki pa so vpete v program Erasmus+, na primer Bosna in Hercegovina, Srbija, Turčija, Norveška). Naloge mreže so med drugim **izmenjava informacij** o izobraževalnih sistemih in izdelava posebnih tematskih raziskav. Eurydice je z vidika evropske identitete zelo pomembna, saj na primer **redno spremlja**, koliko so **evropske vsebine vključene** v izobraževalne sisteme. Gre za t. i. **evropsko dimenzijo v izobraževanju**; sploh v devetdesetih letih, pa tudi kasneje, je na evropski ravni prevladovalo prepričanje, da je treba čim bolj in čim več evropskih vsebin prenašati v kurikule na vseh ravneh izobraževanja. S tem naj bi se okrepila tudi evropska identiteta vseh izobražujočih se posameznikov.

Eurydice vsakih nekaj let objavi študijo o državljanski vzgoji v evropskih državah, pri čemer je posebna pozornost namenjena tudi vprašanju, kako so vsebine EU prisotne v njihovih kurikulih. S tem ustvarja tudi nekakšen neformalni pritisk na tiste države, ki zaostajajo pri vključevanju vsebin EU – če namreč vidijo, da ima večina držav boljše dosežke na tem področju, potem bodo tudi same naredile več v tej smeri. Zadnje poročilo o državljanski vzgoji v šolah v Evropi je izšlo leta 2017.

Vir slike: <https://tinyurl.com/2my2uzr>

Poročilo Eurydice o državljanski vzgoji v šolah v Evropi.

Področje zunanje politike EU

EU opredeljuje področje zunanje (in varnostne) politike v najširšem smislu kot osredotočene na reševanje sporov in spodbujanje mednarodnega dogovarjanja, pri čemer temelji na diplomaciji in spoštovanju mednarodnih pravil. **Naloge skupne**

zunanje in varnostne politike EU so ohranjati mir, krepiti varnost v svetu, spodbujati mednarodno sodelovanje, razvijati in utrjevati demokracijo, pravno državo ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EU, 2022d).

Temelji skupne zunanje in varnostne politike EU so bili zasnovani leta 1993 s Pogodbo o EU (Maastrichtska pogodba), ki je kasneje doživljala spremembe. Izjemno pomembna je Lizbonska pogodba, v kateri so bili sprejeti ukrepi v smeri okrepitve enotnega delovanja EU v odnosih z akterji v svetu. Med drugim je vzpostavljena nova funkcija visokega **predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko** (zagotavlja večji učinek in prepoznavnost zunanjepolitične dejavnosti EU); vzpostavljena je bila tudi nova evropska služba za zunanjepolitično delovanje (gre za diplomatsko službo EU). Sicer pa je najvišji organ odločanja v EU na področju zunanje politike Evropski svet, v katerem sedijo voditelji držav in vlad EU. Z večino odločitev v zvezi z zunanjo in varnostno politiko se morajo strinjati vse države EU.

Visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko oblikuje in vodi skupno zunanjo politiko EU, vključno s skupno varnostno in obrambno politiko. Poleg tega opravlja še druge funkcije, in sicer predseduje Svetu za zunanje zadeve ter vodi Evropsko obrambno agencijo in je eden od podpredsednikov Evropske komisije. Visoki predstavnik zagotavlja usklajenost zunanjega delovanja EU. Znotraj Komisije je pristojen za odgovornosti svoje misije v zunanjih odnosih in usklajevanje vidikov zunanjega delovanja EU (EU, 2022e). Sedanji visoki predstavnik je Josep Borrell Fontelles, ki je bil imenovan za petletno obdobje od decembra 2019. Nasledil je Federico Mogherini (2014–2019).

Vir: <https://tinyurl.com/jevypk2b>

Visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko Josep Borrell Fontelles.

Pomemben krovni dokument, ki daje **usmeritve evropski zunanji politiki**, je leta 2016 objavljen dokument »Skupna vizija, enotno ukrepanje: močnejša Evropa – **globalna strategija** za zunanjo in varnostno politiko EU«. V tej strategiji so postavljena načela in izhodišča zunanje politike.

V tej strategiji je zapisano, da se bo EU zavzemala za **mir in zagotavljalna varnost svojih državljanov in ozemlja**. Notranja in zunanja varnost sta vse bolj povezani: naša domača varnost je odvisna od miru onkraj naših meja. Nadalje, EU se bo zavzemala za večjo blaginjo svojih državljanov. Blaginja mora biti skupna in mora upoštevati cilje trajnostnega razvoja po vsem svetu, tudi v Evropi. Unija blaginje temelji tudi na odprtem in poštenem mednarodnem gospodarskem sistemu in trajnostnem dostopu do svetovnih javnih dobrin.

Vidimo lahko, da EU želi v prvi vrsti zunanjo politiko osmisлити kot koristno in usmerjeno k svojim državljanom ter s tem krepiti **skupno evropsko identiteto**: tako na primer strategija poudarja tudi, da mora EU v »svetu delovati združeno. Le skupen napor resnične unije lahko zagotovi varnost, blaginjo in demokracijo svojim državljanom ter spreminja svet na bolje«. Poleg tega je v strategiji ključno in prvo med načeli, ki usmerjajo zunanjo politiko, enotnost. Strategija tako pravi, da kovanje enotnosti Evropejcev v okviru institucij, držav in narodov še nikoli ni bilo tako pomembno in nujno.

Sicer pa svojo zunanjo politiko utemeljuje na zavzemanju za svetovno ureditev, ki bi temeljila na pravilih, sodelovanju z drugimi, partnerstvu z drugimi državami in akterji, zaščiti demokracije po svetu, zavzemanju za človekove pravice in odpravljanju temeljnih vzrokov konfliktov in revščine.

Prav zato, ker je EU pri svojem zunanjepolitičnem delovanju v veliki meri osredotočena na svoje temeljne vrednote in načela (demokracija, svoboda, človekove pravice), jo opredeljujejo kot **normativno silo oziroma moč** v mednarodni skupnosti. To pomeni, da je zunanja politika in njeno delovanje v mednarodnem okolju utemeljena na zgodovinskih izkušnjah, ki jo v mednarodni skupnosti vodijo v smeri **širjenja svojih normativnih osnov**. Te osnove so osrednje vrednote, kot so mir, svoboda, vladavina prava, demokracija, človekove pravice, solidarnost, trajnostni razvoj in tudi dobro vladovanje. Čeprav EU pri mnogih konkretnih zunanjepolitičnih aktivnostih dejansko želi širiti te vrednote, so ocene, da je pri tem le deloma uspešna in da na primer t. i. tretje države z nižjo stopnjo demokracije, s katerimi ima EU odnose, prej omenjenih vrednot ne prevzemajo kar tako. Toda kljub temu je pomembno, da EU v mednarodni skupnosti nastopa primarno kot normativna moč, s tem pa tudi

gradi svojo identiteto demokratične in na človekovih pravicah utemeljene entitete, obenem pa tudi identiteto svojih državljanov.

KAJ PRAVIJO RAZISKAVE JAVNEGA MNENJA EVROBAROMETER O EVROPSKI IDENTITETI?

Za EU je izjemnega pomena, da redno pridobiva vpogled v mnenja in perspektive ljudi. Če želi imeti široko podporo in ponuditi ljudem politike, prakse, strategije in konkretne rešitve, ki bi v kar največji možni meri prispevali k dobrobiti vseh državljanov in, širše, tudi prebivalcev EU, potem mora vedeti, **kakšna so mnenja ljudi**. Eno takšnih orodij so seveda **raziskave** javnega mnenja, kar počne tudi EU.

Raziskave **Evrobarometra** so uradni instrument za anketiranje, ki ga uporabljajo Evropski parlament, Evropska komisija ter druge institucije in agencije EU za redno spremljanje stanja javnega mnenja v Evropi o vprašanih, povezanih z Evropsko unijo. Med drugim je Evrobarometer pomemben zato, ker zagotavlja kakovostne in ustrezne podatke za strokovnjake s področja javnega mnenja, raziskovalce, medije in javnost (Evropski parlament, 2022b). Treba je še izpostaviti, da Evrobarometer ni nekaj novega; zanimivo je, da je bil **vzpostavljen leta 1974**, torej ravno v desetletju, ko se je bolj sistematično začelo delati na vključevanju in približevanju projekta evropske integracije tudi ljudem. Sprva je bil Evrobarometer zamišljen kot orodje, prek katerega bi Evropejci »spoznali sami sebe«. Od takrat se je z različnimi raziskovalnimi orodji močno razvil in razširil. Zaradi kombinacije širokega nabora tem, ki so bile dosledno obravnavane v daljšem časovnem obdobju, rednosti objav in geografske pokritosti je Evrobarometer edinstven vir znanja in informacij v EU.

Raziskava o vrednotah in identitetah državljanov EU

Raziskava o vrednotah in identitetah državljanov EU, ki je bila objavljena leta 2021 in opravljena med državljani EU, izhaja iz predpostavke, da so vrednote ključne »sile« v življenju, medtem ko naša identiteta pomeni oziroma določa, kdo smo. Zato sta obe zelo pomembni pri pojasnjevanju političnih preferenc državljanov. Ta posebna raziskava v okviru Evrobarometra (»Special Eurobarometer 508 – Values and Identities of EU citizens«) se je ukvarjala z vprašanji, povezanimi s temi vidiki naših življenj. V tem smislu je naslavljala več vprašanj. Kaj točno so vrednote in identitete državljanov

EU? Koliko so skupne državljanom EU? V kakšnem smislu se razlikujejo med različnimi državami članicami EU? Kako so povezane s tem, kako se državljani identificirajo? Na ta vprašanja skuša ta raziskava odgovoriti na reprezentativnem vzorcu državljanov iz vseh držav članic EU (EU, 2021).

Raziskava je med drugim pokazala, da si **državljani EU delijo mnoge vrednote** in imajo nanje podobne poglede. Tako je ugotovljeno, da sta najpomembnejši osebni vrednoti v EU »skrb za bližnje« (kot pomembno jo prepoznava 77 odstotkov vprašanih – povprečje EU) in samostojnost. Slednja vrednota je bila merjena z dvema vprašanjem, pri čemer je sprejemanje lastnih odločitev kot pomembno vrednoto prepoznalo 78 odstotkov vprašanih, oblikovanje lastnih mnenj pa 73 odstotkov vprašanih (povprečje EU). Najmanj pomembni osebni vrednoti, kot so ju izkazovali državljani EU, sta moč (22 odstotkov) in bogastvo (13 odstotkov). Poglejmo še, kako je z vrednoto tradicije. Dobra polovica ljudi v EU (53 odstotkov) prepoznava tradicijo kot pomembno, v Sloveniji pa je ta odstotek nekaj nižji, in sicer 46 odstotkov respondentov vidi tradicijo kot pomembno. Tradicija je sicer najpomembnejša za Bolgare in Grke (75 odstotkov vprašanih), najmanj pa za Luksemburžane (le 22 odstotkov) (EU, 2021).

Glede **identitet** so bili udeleženci v raziskavi prav tako precej **soglasni**. Več kot polovica anketirancev iz 27 članic EU (gre za povprečje EU) je dejala, da se identificira z vsemi navedenimi elementi (družina, nacionalnost, spol, starost, lokalno okolje, izobrazba, spolna orientacija, poklic, etnično/versko ozadje, biti Evropejec, politična orientacija, vera). Vendar so se sodelujoči najbolj poistovetili z družino (81 odstotkov – povprečje EU), sledila je narodnost (73 odstotkov). Narodna identiteta je v Sloveniji skoraj enako relevantna kot na ravni EU. Z narodom se v Sloveniji identificira 72 odstotkov anketirancev. Najvišji odstotek tistih, ki se identificirajo z narodom, je sicer na Portugalskem (kar 93 odstotkov), najmanj pa je narodna identiteta pomembna v Luksemburgu (z narodom se je identificiralo 47 odstotkov vprašanih) (EU, 2021).

56 odstotkov vprašanih v EU (povprečje EU) se je opredelilo za Evropejce, 28 odstotkov se jih glede tega ni opredelilo, 14 odstotkov vprašanih pa se ne vidi oziroma ne identificira kot Evropejci. Zanimivo je, da se respondenti iz Slovenije bolj identificirajo kot Evropejci (65 odstotkov), kot je evropsko povprečje (že omenjenih 56 odstotkov). Največ takih, ki so se identificirali kot Evropejci, je sicer na Madžarskem (76 odstotkov), najmanj pa v Franciji (le 40 odstotkov). Na ravni EU se mlajši nekoliko redkeje opredeljujejo za Evropejce: 54 odstotkov oseb, starih od 15 do 24 let, se opredeljuje za Evropejce, v primerjavi z 59 odstotki anketirancev, starih 55 let in več (EU, 2021). Vidimo lahko, da je tudi ta raziskava pokazala, da se večina ljudi **bolj**

identificira z družino in tudi narodom. Na splošno lahko rečemo, da je nacionalna identiteta za ljudi še vedno pomembnejša kot evropska.

Posebna raziskava Evrobarometra o mladih in demokraciji v evropskem letu mladih

V letu 2022, ki ga je EU razglasila za evropsko leto mladih, je Evropska komisija objavila posebno raziskavo Evrobarometra **o mladini in demokraciji**. Raziskava je bila izvedena med 22. februarjem in 4. marcem 2022 na reprezentativnem vzorcu 26.178 mladih, starih od 15 do 30 let, v 27 državah članicah, naročila pa jo je Komisija. Raziskava se je med drugim osredotočala na **državljanstvo participacijo** mladih, vključno s tem, kako lahko po njihovem izrazijo svoje mnenje. Prav tako je naslavljala, v katerih dejavnostih/mladinskih organizacijah mladi sodelujejo; kakšna je stopnja udeležbe v dejavnostih, kot so delo, študij itd. v drugi državi članici EU, in kateri so razlogi za neudeležbo v teh dejavnostih; **ozaveščenost o tem, kaj EU ponuja mladim**, vključno z možnostmi bivanja v drugi državi članici EU, ki jih financira EU; in pobude za večjo vključenost mladih v politiko EU (EU, 2022f).

Kateri so po mnenju mladih najučinkovitejši načini za mlade, da bi odločevalci slišali njihov glas? Vprašani so lahko izmed devetih ukrepov (brez »drugo«) izbrali tri. Mladi menijo, da je **glasovanje na lokalnih, nacionalnih ali evropskih volitvah** najučinkovitejši način, da odločevalci slišijo njihov glas (39 odstotkov [povprečje EU] vprašanih je izbralo to aktivnost). Na drugem mestu je »sodelovanje v družbenih medijih z izražanjem svojega mnenja, uporabo hashtagov ali spreminjanjem profilne slike«, ki ga je izbralo 30 odstotkov anketirancev (EU, 2022f).

Koliko pa mladi izkazujejo **aktivno državljanstvo**? Med mladimi je več kot polovica (58 odstotkov vprašanih) takih, ki so v zadnjem letu **participirali v mladinski organizaciji**. Med slednjimi prednjačijo predvsem **športni klubi**, poleg tega pa je 17 odstotkov vprašanih dejalo, da so bili aktivni v **prostovoljski organizaciji**, takih, ki so bili angažirani v organizaciji, delujoči na **okoljskem področju**, pa je bilo 12 odstotkov. Le osem odstotkov mladih je trdilo, da so bili v zadnjem letu aktivni v politični organizaciji ali politični stranki. Vidimo lahko, da mlade najbolj zanimajo prostovoljska dela ter seveda športne aktivnosti. Za neposredno politično angažiranost v smislu vpetosti v politične stranke pa je zanimanja med mladimi bolj malo.

Koliko pa se mladi **zavedajo možnosti in priložnosti**, ki jim jih ponuja EU? Na splošno lahko rečemo, da je zavedanje o teh možnostih med mladimi **zelo nizko**. Še največ

vprašanih (19 odstotkov) je poznalo možnost opravljanja pripravništva v institucijah EU. Evropski teden mladih je poznalo 17 odstotkov vprašanih, 16 odstotkov vprašanih je poznalo evropske mladinske dogodke v organizaciji Evropskega parlamenta. Evropski mladinski dialog, ki je sicer pogosto slavljen kot pomemben mehanizem EU, ki omogoča mladim, da je njihov glas v Evropi slišan, pozna le 13 odstotkov vprašanih (EU, 2022f).

Zaključimo lahko, da so mladi **precej angažirani in na različne načine participirajo v družbenopolitičnem življenju, vendar predvsem v svojem okolju**. Možnosti delovanja na ravni EU oziroma prek programov ter mehanizmov, ki jih ponuja EU, pa ne izkoriščajo prav veliko. Trdimo lahko celo, da je bil med sodelujočimi v raziskavi sorazmerno nizek delež takih, ki so katero od možnosti dejansko izkoristili. Zdi se, da je kljub velikim vložkom in neprestanim spodbujanjem mladih k participaciji na ravni EU treba narediti še veliko, k čemur lahko prispevamo tudi v okviru poučevanja na vseh ravneh izobraževanja.

Didaktični primer:

MOJE VRLINE IN VREDNOTE: KAKO SO POVEZANE Z VREDNOTAMI IN SIMBOLI EU

Uvod

Ključni del identitete vsakega posameznika so vrline oziroma vrednote, za katere se predpostavlja, da so zanj pomembne in da jih je vredno živeti in udeležati, ter za katere si prizadeva, da se uresničujejo ne zgolj v njegovem ožjem okolju, temveč tudi širše. Splošno gledano, so **vrednote** prepričanja ali lastnosti, ki vplivajo na človekovo presojo o tem, kaj je dobro, prav in zaželeno, **vrline** pa osebnostne, pozitivne moralne značajске poteze oziroma odlike, te, ki so zaželeni in dobre po moralni plati (Musek Lešnik, 2018; Klampfer, 2003). Vrine in vrednote so »**pomembno vezivo človeških skupnosti in dejavnik kakovostnega življenja posameznika**« (Musek Lešnik, 2021, str. 120).

Mladi vrednote sprejemajo in se o njih učijo v družbenem kontekstu, skozi izkušnje, opazovanje in doživljanje dejanj, odnosov in zgledov. Pogosto se postavlja vprašanje, katere pa so tiste vrednote, ki naj bi jih šola posredovala mladim, predvsem zato, da bi se izognili očitkom, da privzga ekskluzivne vrednote določenih družbenih skupin, ki imajo (politično) moč, oziroma mlade indoktrinira ali z njimi manipulira. Kot pravi Musek Lešnik (2021, str. 119), mora šola imeti vzpostavljen okvir osrednjih vrednot, ki jih želi posredovati mladim, sicer bodo »ponotranjili pač nekaj drugega – in to ne bodo nujno tista prepričanja, ki bi jih želeli videti pri mladih ljudeh«. Shaver (v Šimenc, 2018), ki je vzpostavil teoretski in konceptualni okvir za moralno vzgojo v šoli, pravi, da je naloga šole gojiti **temeljne vrednote**, ki so zbrane okrog človeškega dostojanstva. Posameznik ima dostojanstvo, če so zaščitene njegove **temeljne pravice in svoboščine**. Temeljne vrednote pa so **ključne** tudi **za obstoj demokracije**. Naloga šole je, da mlade podpira, da se sami dobro odločajo; da je temelj njihovih vrednot čim bolj racionalen; da si razjasnijo vrednote, ki jih vodijo pri njihovem odločanju; da se zavedajo svojih vrednot, jih ubesedi, se ovedo njihovega intelektualnega in emotivnega pomena; da opredelijo in aplicirajo vrednote; in jim omogoča prepoznati posledice dejanj, ki jih na osnovi vrednot storijo.

Ko razmišljamo o vrlinah in vrednotah, razmišljamo tudi o njihovi **univerzalnosti**, o tistih, ki imajo temelj v človekovih pravicah in svoboščinah. EU gradi prav na tej ideji, kar se odlikava v **njenih ključnih aktih**, med drugim v **Listini EU o temeljnih pravicah** in **Pogodbi o EU**: spoštovanje človekovega dostojanstva, svobode, enakopravnosti, enakosti, pravičnosti, človekovih pravic in svoboščin, vključno s pravicami pripadnikov manjšin, solidarnostjo, demokracijo in spoštovanjem pravne države. Drug pomemben prispevek h krepitvi evropske identitete so **simbolih EU**: himna, dan Evrope, zastava in slogan »Združena v raznolikosti«. Eden najmočnejših simbolov evropskega povezovanja in identitetni označevalec, ki oblikuje EU, je denarna valuta **evro**. Euro z vso simboliko na kovancih in bankovcih razodeva ideje in vrednote zamišljene skupnosti EU in ne nazadnje Evrope ter širšega sveta (to naslavlja na predhodnih straneh v tem poglavju).

Cilji

Dijaki:

- razpravljajo o pomenu vrlin in vrednot za posameznika ter krepitev demokratične družbe;
- se urijo v veščinah kritičnega mišljenja, ob navajanju dokazov ločujejo dejstva od mnenj;
- kategorizirajo lastne vrline in oblikujejo sliko »vrlin razreda« ter kritično presojo in utemeljujejo podobnosti/dopolnjevanja in razlike/razhajanja z vrednotami in normami EU;
- raziskujejo vrednote in simbole EU ter kritično vrednotijo njihovo vlogo pri oblikovanju evropske identitete;
- načrtujejo, izvedejo in reflektirajo dejavnosti na individualni ravni ali na ravni razreda.

Trajanje

6–8 ur ali več (odvisno od izbora predlaganih in izvedbe nadaljnjih dejavnosti)

Potrebščine

Košara ali škatla, učni list: klasifikacije vrlin, (e-)portfolio, prazni plakati, listi papirja, pisala, Listina EU o temeljnih pravicah (kopije ali dostop do nje preko spleta)

Priprave

Priprava prostora, ki omogoča sodelovalno učenje dijakov, računalniki in dostop do spleta.

Potek izvedbe – metode

1. Ogrevanje (30 minut)

Dijaki sedijo v krog. Vsak prejme listič, razdeljen na tri dele, na katerega zapiše odgovor na tri vprašanja (v vsak del posebej):

- Zapiši vrednoto/vrlino, ki jo pri sebi najbolj ceniš.
- Zapiši vrednoto/vrlino, ki jo ceniš pri človeku, ki ga imaš za vzor.
- Zapiši vrednoto, za katero meniš, da je v družbi najmanj izražena/izpostavljena, se ne udejanja tako, kot bi se morala.

Dijaki lističe prepognejo in jih oddajo v košaro ali škatlo. Ta nato potuje od dijaka do dijaka. Dijak, do katerega prispe košara, izvleče naključni listič, prebere zapise in utemeljuje, zakaj so zapisane vrline/vrednote pomembne na eni strani za posameznika in zakaj za demokratično (evropsko in globalno) družbo. Pri tem navaja dokaze (iz medijev, znanosti, vsakdanjega življenja ipd.). Ostali dijaki ga lahko dopolnjujejo. Pomembno je, dijaki vedo, da so del utemeljevanja kakovostni dokazi. S to dejavnostjo urijo veščine kritičnega mišljenja, konkretnejše, ločevanje dejstev od mnenj.

Ob zaključku dejavnosti učitelj pozove dijake, naj povzamejo razpravo: o čem smo govorili in kaj smo spoznali.

2. Moje vrline in vrline sošolcev (60–90 minut)

Vrine predstavljajo pozitivne vidike osebnosti vsakega posameznika. Sama beseda izhaja iz grščine: *areté* in pomeni **odličnost**. »Opisuje osebo, ki poseduje življenjske spretnosti za doseganje najvišjih človeških potencialov« (Gradišek, 2020, str. 76).

Osrednji cilj dejavnosti je razmislek dijakov o lastnih vrlinah: o pozitivnih vidikih njihovih osebnosti. Takšen globlji razmislek pomembno vpliva na posameznika, da se zave, kaj ga bogati, hkrati pa krepi lasten moralni besednjak, ki vključuje vrednote in vrline, jih ozavešča najprej pri sebi, nato pa povezuje na nivo družbe. Vpliva na samozavedanje in sprejemanje samega sebe.

Dejavnost temelji na uporabi modela, ki vključuje univerzalno sprejete vrline in vrednote. Gre za model klasifikacije vrlin, ki sta ga izoblikovala Peterson in

Seligman (2004; Musek Lešnik, 2021; Gradišek, 2020). Klasifikacija je sestavljena iz 24 vrlin oziroma moči značaja, ki so razvrščene med šest temeljnih vrlin: modrost in znanje; pogum; človečnost; pravičnost; zmernost in transcendentnost.

Vsak dijak prejme učni list Klasifikacija vrlin (glej Priloga – klasifikacija vrlin) in navodila za individualno delo:

- Preberi navedene vrline in pri vsaki kratek opis.
- Razmisli in obkroži tiste, za katere meniš, da najbolj izžarevajo moč tvojega značaja oziroma najbolje opisujejo tvoje osebnostne lastnosti.
- Nato obkrožene vrline kategoriziraj po pomembnosti (1 – vrлина je zame najpomembnejša itd.).

Dijaki nato v manjših skupinah delijo svoje razmišljanje. Ključno je, da ima vsak dijak možnost izraziti svoje mnenje in ga utemeljiti. Dijaki v vsaki skupini izoblikujejo seznam vrlin, ki so jih kategorizirali po pomembnosti. Zapišejo jih na plakat. Vse skupine svoje plakete izobesijo na vidno mesto.

Sledijo skupinski pogovor, v katerem poteka povezovanje in navezovanje opredeljenih vrlin, ter sklepne ugotovitve.

Dijaki ob koncu dejavnosti opravijo **refleksijo**: Kako sem se počutil, ko sem razmišljal o svojih vrlinah? Ali jih je bilo težko opredeliti? Kje sem imel največje težave, izzive? Zakaj menim tako? Kako je ta dejavnost prispevala k drugačnemu, bolj celostnemu, pozitivnemu pogledu na moje značajske poteze? Kaj lahko sam pri sebi storim, da prispevam h krepitvi svojih vrlin?

3. Vrednote EU (120–180 minut)

Vprašanje, kako EU spodbuja in gradi svojo identiteto in na čem jo utemeljuje, se navezuje na njene temeljne vrednote, norme in simbole ter na politike in konkretne programe (npr. na področju izobraževanja in usposabljanja, kulturne dediščine, medijev ipd.). **Listina EU o temeljnih pravicah** združuje vse civilne, politične, ekonomske in socialne pravice državljanov EU. V prvi vrsti pravni dokument spodbuja tudi poistovetenje državljanov s pravicami in vrednotami, ki jih te pravice izražajo (glej predhodne strani tega poglavja). Temeljne vrednote EU, ki so pomembne tudi z vidika krepitve evropske identitete, so opredeljene tudi v **Pogodbi o EU** (gl. 2. člen). Gre za vrednote, za katere lahko rečemo, da so »univerzalne«.

Dejavnost osmišlja vrednote, na katerih gradi EU. Dijaki ob raziskovanju vrednot EU razmišljajo in povezujejo vrednote EU z lastnimi vrlinami/vrednotami ter kritično ocenjujejo njihovo dopolnjevanje, navezanost, povezanost, konflikte oziroma razkorak med njimi.

Dijaki se razdelijo v manjše skupine po štiri. Vsaka skupina iz nabora temeljnih vrednot EU izbere eno in jo podrobneje razišče. Ključno gradivo je Listina EU o temeljnih pravicah in njena poglavja z naslovi: Dostojanstvo, Svoboda, Enakost, Solidarnost, Pravice državljanov, Sodno varstvo (in 2. člen Pogodbe o EU).

Vodilna vprašanja za raziskovalno delo:

- Katere pravice in svobode opredeljuje poglavje Listine EU o temeljnih pravicah in kako so povezane z njegovim naslovom (npr. v prvem poglavju z naslovom Dostojanstvo).
- Navedite primere, ki dokazujejo, da politike in konkretni programi na ravni EU uresničujejo Listino EU o temeljnih pravicah.
- Navedite primer, ki govori o kršitvah katerega od členov, ki so zapisani v poglavju, ki ga raziskujete; dodajte dokaze, kako se je razrešil/se razrešuje, kje so izzivi.
- Navedite vprašanja, ki so v vas sprožila nadaljnje razmišljanje in na katera bi želeli odgovor.
- Zapišite morebitne predloge za reševanje vprašanj, izzivov in problemov, do katerih ste prišli.
- Primerjate razredno razvrstitev vrtilin (predhodna dejavnost) in izpostavite vzporednice med vrtilinami, ki ste jih kot razred opredelili, in vrednotami EU. Kje so stične točke in kje razhajanja? Predvidite in utemeljite, zakaj je prišlo do stičišč in razhajanj.
- Pripravite poljubno predstavitev za svoje sošolce.
- Predstavite svoja razmišljanja in odprta vprašanja sošolcem.

Dijaki po izvedeni dejavnosti opravijo **refleksijo**: Do katerih spoznanj sem prišel? Katera vprašanja so se mi porajala? Kje bi lahko našel odgovore nanje? Kako se vrednote EU povezujejo z mojimi vrtilinami? Kako je potekalo sodelovanje v skupini? Na kaj je treba biti v prihodnje pozoren, da bo sodelovanje v skupini potekalo učinkoviteje, po demokratičnih načelih?

4. Simboli EU (90 minut)

Skupna valuta evro je eden od pomembnih elementov krepitve evropske identitete, saj gre za konkreten in hkrati najmočnejši simbol evropskega povezovanja.

Dijaki skozi to dejavnost v manjših skupinah raziskujejo simbole EU (zastava, geslo, himna, dan Evrope) in evro.

Vodilna vprašanja za raziskovalno delo in predstavitev rezultatov dela:

- Kakšen je vsebinski/simbolni pomen izbranega simbola (o čem pripoveduje)?

- Kako je izbrani simbol umeščen v naše vsakdanje življenje (kdaj in kje najpogostejše prihajamo v stik z njim in zakaj)? Predložite dokaze, ki podpirajo vaše trditve.
- Ocenite, kakšen učinek ima izbrani simbol na vaša življenja? Zakaj menite tako? Predložite dokaze, ki podpirajo vaše trditve.
- Na kreativen način predlagajte izvirno akcijo in načine, kako bi vaša skupina z uporabo izbranega simbola in vrednot, ki jih izkazuje, nagovorila javnost.

5. Vakcijo

Dijaki lahko na različne kreativne in inovativne načine načrtujejo, izvedejo in reflektirajo dejavnosti, ki javnost ozaveščajo o vrednotah, povezanih z EU ter z demokratično družbo in pravno državo (npr. primer predhodne dejavnosti). Pomembno je, da si dijaki razdelijo vloge v načrtovanju in izvedbi dejavnosti, tako da je vključen prav vsak.

»Ne pišeš zato, ker bi želel nekaj povedati, temveč pišeš, ker imaš nekaj povedati«.
(F. Scott Fitzgerald)

»Bodi sam spememba, ki jo želiš videti v svetu«. (Mahatma Gandhi)

Na individualni ravni dijaki pišejo dnevnik, izhajajoč iz svojih vrlin in dejavnosti, ki so jih izvajali in iz katerih se izkazujejo vrednote demokratične družbe. Tako načrtujejo in reflektirajo cilje lastnega delovanja, s katerimi v korakih prek dejavnosti prispevajo h krepitvi vrednot demokratične družbe.

Priloga – Preglednica: klasifikacija vrlin

Preglednica 1: Klasifikacija vrlin (Gradišek 2020).

Temeljne vrline in vrline	Opis
<i>Modrost in znanje</i> Ustvarjalnost Radovednost Kritično mišljenje Ljubezen do učenja Perspektiva	<i>Kognitivne vrline (pridobivanje in uporaba znanja)</i> Razmišljanje o novih načinih, kako nekaj narediti. Zainteresiranost za različne izkušnje. Premišljeno presojanje z različnih zornih kotov. Pridobivanje in obvladovanje novih spretnosti in znanj. Zmožnost podajanja modrih nasvetov drugim.
<i>Pogum</i> Pogum Vztrajnost Pristnost Vnema	<i>Čustvene vrline (doseganje ciljev kljub oviram)</i> Neustrašnost pred izzivi in težavami. Vztrajanje pri aktivnosti kljub oviram. Zavzemanje za resnico. Pristopanje k stvarim z navdušenjem in energijo.
<i>Človečnost</i> Ljubezen Prijaznost Socialna inteligentnost	<i>Medosebne vrline (skrb za sočloveka)</i> Visoko vrednotenje bližnjih odnosov z drugimi. Opravljanje dobrih del za druge, skrb za druge. Zavedanje lastnih motivov in čustev ter motivov drugih.
<i>Pravičnost</i> Timsko delo Poštenost Vodenje	<i>Socialne vrline (osnova dobrega življenja v skupnosti)</i> Uspešnost pri delu v skupini. Delovanje po načelih poštenosti in pravičnosti. Spodbujanje skupine k doseganju skupnega cilja.
<i>Transcendentnost</i> Cenjenje (lepote in) odličnosti Hvaležnost Upanje Humor Duhovnost	<i>Vrline, ki osmišljajo posameznikovo življenje</i> Opažanje lepote in odličnosti na različnih področjih. Biti hvaležen za dobre stvari, ki se zgodijo. Pričakovanje dobrega v prihodnosti in delovanje v tej smeri. Uživati v smehu, dobri volji in šaljivosti. Občutiti smisel in povezanost z nečim višjim.

VIRI

- Banjac, M., Pušnik, T., in Šipuš, K. (2022). *Aktivno EU državljanstvo: priročnik za učitelje* (M. Banjac in T. Pušnik, ur.). Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Fakulteta za družbene vede.
- Bergmann, L. (2015). *The Erasmus program and European identity: does studying abroad foster a feeling of European identity?* (Bachelors thesis). University of Twente.
- Calligaro, O. (2021). European identity between culture and values: From European heritage to "our European way of life". V F. Foret in J. Vargovčíková (ur.), *Value Politics in the European Union* (str. 133–150). Routledge.
- EU. (1987). Erasmus adopted by the Council. Memo14 May 1987. Dostopno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_87_59, 26. 12. 2022.
- EU. (2021). Special Eurobarometer 508. Values and Identities of EU citizens (Report). Dostopno prek: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126943>, 15. 12. 2022.
- EU. (2022). Cilji in vrednote. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_sl, 25. 12. 2022.
- EU. (2022a). Zgodovina in namen evra. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/history-and-purpose_sl, 25. 12. 2022.
- EU. (2022b). Države, ki uporabljajo evro. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/countries-using-euro_sl, 25. 12. 2022.
- EU. (2022c). Kultura. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/culture_sl, 26. 12. 2022.
- EU. (2022d). Zunanja in varnostna politika. Dostopno na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/foreign-and-security-policy_sl, 26. 12. 2022.
- EU. (2022e). Visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko. Dostopno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=LEGISSUM:high_representative_cfsp, 27. 12. 2022.
- EU. (2022f). Eurobarometer on the European Year of Youth: Young Europeans are increasingly engaged. Dostopno prek: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2282>, 15. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2022). Kultura: izbrana področja. Dostopno na: <https://culture.ec.europa.eu/sl/policies/selected-themes>, 25. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2022a). Cultural heritage. Dostopno na: <https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage>, 26. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2022b). O programu Ustvarjalna Evropa. Dostopno na: <https://culture.ec.europa.eu/sl/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>, 26. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2022c). European Capitals of Culture. Dostopno na: <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>, 26. 12. 2022.
- Evropski parlament. (2022). Kultura. Dostopno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/137/kultura>, 25. 12. 2022.
- Evropski parlament. (2022a). Izobraževanje in poklicno usposabljanje. Dostopno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sl/sheet/139/izobrazevanje-in-poklicno-usposabljanje>, 27. 12. 2022.
- Evropski parlament. (2022b). Eurobarometer. Dostopno na: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/sl/be-heard/eurobarometer>, 22. 12. 2022.

- Gradišek, P. (2020). Vrline in poslanstvo učitelja v odnosu do njegovega pedagoškega dela v razredu. V T. Devjak, S. Gaber, S. Berčnik in V. Tašner (ur.), *Vsak otrok si zasluži najboljšega učitelja* (str. 73–89). Pedagoška fakulteta.
- IUS-INFO. (2019). *Listina EU o temeljnih pravicah pravno zavezujoča že desetletje, a še vedno slabo poznana*. Dostopno na: <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/253642>, 2. 12. 2022.
- Karolewski, I. P. (2009). *Citizenship and collective identity in Europe*. Routledge.
- Klampfer, F. (2003). *Etiški pojmovnik za mlade*. Aristej.
- Koslowski, R. (2005). EU citizenship: implications for identity and legitimacy. V T. Banchoff in M. Smith (ur.), *Legitimacy and the European Union* (str. 168–193). Routledge.
- Musek Lešnik, K. (2021). *Pozitivna psihologija za vrtce, šole in starše*. Mladinska knjiga.
- Risse, T. (2003). The Euro between national and European identity. *Journal of European public policy*, 10(4), 487–505.
- Shore, C. (2013). *Building Europe: The cultural politics of European integration*. Routledge.
- Staiger, U. (2013). The European Capitals of Culture in context: cultural policy and the European integration process. V K. K. Patel (ur.), *The Cultural Politics of Europe* (str. 31–50). Routledge.
- Šimenc, M. (2018). *Prispevki k didaktiki filozofije*. Pedagoški inštitut.

EU V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU (MLADIH)

MLADI IN EVROPSKI INTEGRACIJSKI PROCESI

Čeprav se danes zdi samoumevno, da obstajajo specifične mladinske politike, tudi na ravni EU, ki urejajo probleme mladih, zgodovinske analize (glej Gillis, 1974; Hebdige, 1983; Chisholm idr., 2011) kažejo, da so bili pred 17. stoletjem otroci razumljeni kot lastnina in se je z njimi tako tudi ravnalo, posledično pa zanje ni bilo posebnih skrbi in pravic. **Vznik** označevalca oziroma koncepta **mladine**, na podlagi katerega se je izoblikovala potreba po urejanju delovanj mladih, se je namreč začel **v obdobju prehoda iz predindustrijske v industrijsko družbo**. Pri tem so ključno vlogo igrali procesi modernizacije, ali natančneje, urbanizacija, spremembe na trgu dela, spremembe življenjskih pogojev in načinov produkcije. Ti procesi so omogočali, da se je posameznikovo življenje razdelilo na izmerljive enote, del katerih je predstavljalo tudi obdobje mladosti (Chisholm idr., 2011, str. 12–13). V tem obdobju so na vzpostavitev koncepta mladine med drugim vplivali procesi izobraževalnih reform, raznolike državne intervencije, ki so potrebovale in posledično vzpostavljale kategorijo mladine, urejanje delovnih pogojev, še posebej otroškega dela, ter prepoznanje prostega časa kot specifične lastnosti obdobja mladosti (Wallace in Kovacheva, 1998).

Pomembno je poudariti, da mladina ne predstavlja homogene družbene skupine in da ni enotne definicije mladine (Furlong, 2009; Chisholm idr., 2011). Označevalca »mladi« in »mladina« namreč predstavljata del populacije, na katero družbe v različnih obdobjih pripenjajo specifične lastnosti, vloge, pravice in dolžnosti ter ji pripisujejo določene odgovornosti (Chisholm idr., 2011). To pomeni, da se koncept mladine vedno spreminja glede na družbo in politične kontekste, v katerih živimo. Kategoriji mladih in mladine se na eni strani napolnjujeta s pripisanimi lastnostmi, pričakovanji in zahtevami institucij ter širše družbe, na drugi strani pa z dejanji populacije, ki naj bi spadala v okvir mladine in s katerimi se gradi kolektivna zavest mladih.

Procesi, ki so v obdobju industrijske revolucije vodili v vzpostavitev mladine kot homogene družbene skupine, pa so prinesli specifično razumevanje mladine, ki je prisotno še danes. Kot na primeru Velike Britanije pokaže Hebidge (1983), je do vznika označevalca **mladine prišlo v kontekstih pojava delavskih urbanih množic kot novih odtujenih subjektov v družbi**, del katerih so bili tudi mladi, prepoznani in opredeljeni kot potencialno delinkventna skupina. Mladina kot označevalec in družbena kategorija se je tako vzpostavila v dojemanju **mladih kot problema** (*youth as a problem*), v smeri izboljšanja pogojev za obubožane in odtujene mlade iz delavskih družin na eni strani in njihovega nadzora na drugi. S tem namenom so bile vzpostavljene različne iniciative, med drugim vladno financirani programi izobraževanja in institucije, namenjene spreobračanju mladih prestopnikov, vzporedno pa se je vzpostavila tudi **administracija**, ki je mlade obravnavala kot problematično družbeno skupino, za kar je potrebovala »velike količine dokaznega materiala, statistik ter dokumentacije o podrobnostih najbolj intimnih aspektov posameznikovih življenj« (Hebidge, 1983, str. 74). Dojemanje mladih kot problema pa se je vzpostavljalo tudi prek raziskovanja, saj se je v skladu s prepoznano potrebo po spoznavanju novih urbanih množic in možnosti obravnave mladih kot potencialnih delinkventov od 19. stoletja vzpostavilo raziskovanje mladih, ko so se »raziskovalci pričeli podajati na ‚neznane kontinente‘, v ‚džungle‘ in ‚Afrike‘ – to je frazeologija, uporabljena v tistem času – Manchestra in getov Vzhodnega Londona« (Hebidge, 1983, str. 72). Koncept mladine se je tako vzpostavljala prek raziskovanja, administracije ter številnih na novo vzpostavljenih institucij in poklicev, katerih skupna točka je obravnava mladih kot problema.

Vir: <https://tinyurl.com/zfejhxy>

Študentski protesti v Parizu.

Na zakoreninjenje dojemanja mladine kot problema so v sodobnih kontekstih najbolj vplivala tako imenovana **nova družbena gibanja** oziroma delavski in študentski **protesti v šestdesetih letih 20. stoletja**. Kot osvetli Furlong (2000, str. 139), sta »študentski aktivizem in razvoj alternativnih družbenih in političnih agend med mladimi« vzpostavljala »dojemanje, da so mladi neposredna nevarnost političnemu redu«. Mladi so namreč s protesti in drugimi oblikami političnega aktivizma vzpostavljali tako imenovano protikulturo, ki je v najširši opredelitvi predstavljala zavračanje tehnokratske družbe ter vzpostavljanje »alternativne družbe« z novimi vrednotami. V tej poziciji so mladi na eni strani vzpostavljali kolektivno zavest, skupno pripadnost in generacijsko identiteto ter bili prepoznani kot revolucionarni razred in začetniki ter promotorji družbenih in kulturnih sprememb (glej Jones, 2009; Chisholm idr., 2011). Na drugi strani pa so bili z zagovarjanjem drugačnih vrednot in vzpostavljanjem različnih gibanj ter subkultur opredeljeni kot tisti, ki povzročajo »moralno paniko«, in dojeti kot »družbeni problem, odgovoren za razkroj družbenih vrednot, ter kot krivci za različne družbene probleme« (Chisholm idr., 2011, str. 18). Da je takšno dojemanje mladih še vedno ključno tudi v sodobnih kontekstih, prepoznavata tudi Wyn in White (2014, str. 22) s poudarkom, da je »ideja, da so mladi problem družbe in sami sebi, osrednja tema, h kateri se vračajo tako mediji kot tudi raziskovalci mladine«.

Ravno iz prepoznanja mladih kot problema je v devetdesetih letih 20. stoletja izšlo **dojemanje mladih kot ranljive in ogrožene skupine, ki je podvržena tveganjem** (*youth at risk*) (Kelly, 2001). Dojemanje mladih kot problema je namreč vzpostavljalo potrebo po njihovem spremljanju in nadzoru, pri čemer so se v teh procesih vzpostavili različni eksperti in institucije, med drugim prevzgojni domovi, službe za pomoč mladim, institucije, ki se ukvarjajo s potrebami in težavami mladih, ter mladinski poklici in različni svetovalci, ki naj bi pomagali mladim v fazi odraščanja. Nadzor mladih pa je posledično »neizogibno vodil do ideje, da lahko nekatere mlade identificiramo kot ‚podvržene tveganju‘« (Wyn in White, 2014, str. 22). Ključna razlika z dojemanjem mladih kot problema pa je, **da niso vsi mladih dojeti kot problem, temveč zgolj skupina, ki ne odraža, kot bi morala**. Pri tem se na primer težave pri učenju, vedenju, brezposelnosti in drugi najrazličnejši dejavniki, ki predstavljajo tveganje za mlade, opredeljujejo in dojemajo kot problem posameznega mladega. To pomeni, da naj tveganja ne bi izhajala iz širše družbenopolitične ureditve oziroma ekonomske ureditve ter med drugim iz družbenih, političnih in izobraževalnih institucij, temveč iz samega mladostnika in naj bi bila dojeta kot posledica njegovih lastnih izbir.

Z vzponom individualizacije ter samoodgovornosti mladih pa se je v prvih letih 21. stoletja izoblikovala še tretja lastnost sodobnega dojemanja mladine, in sicer pogled na **mlade kot vir in priložnost** (*youth as a resource*) (glej Wallace in Bendit, 2009; Loncle idr., 2012). Ključna lastnost takšnega dojemanja je oblikovanje politik, ki »bodo spreobrnille mlade v aktivne državljane in družbeni vir« (Wallace in Bendit, 2009, str. 447). Pogosto lahko slišimo, da so mladi naša prihodnost, upanje za (potrebne) spremembe in da na mladih svet stoji. Takšen pogled in razumevanje izhajata iz dojemanj mladih kot vira. Mladi so dojeti in naj bi se dojemali kot **človeški kapital**, kar pomeni, da se vsa njihova dejanja in odločitve ekonomizirajo. Mladi morajo na primer pridobiti primerne veščine, izkušnje, znanja, motivacijo idr., da bodo čim uspešnejši in da bodo na primer *pridobili* zaposlitev. Vendar pa je treba poudariti, da vrednotenje »mladih kot vira vedno implicira dojemanje mladih kot problema«, saj prihaja do instrumentalizacije družbe, v kateri so mladi »dojeti kot problem, če ne prinašajo dodane vrednosti« (Loncle idr., 2012, str. 23) za družbene oziroma ekonomske cilje. To pomeni, da se v tem pogledu mlade, ki niso uspešni, bodisi dojemajo kot problem in prelaga odgovornost za reševanje tega *problema* na mlade bodisi se o njih ne govori oziroma so potisnjeni na obrobje družbe.

Na dojemanjih mladih kot problema in priložnosti oziroma vira ter mladih kot podvrženih tveganju pa temeljijo tudi mladinske politike v EU. Evropska komisija (2001, str. 5) je v beli knjigi *Nova spodbuda za evropsko mladino* poudarila, da »je zdaj čas, da se mladina obravnava kot pozitivna sila pri izgradnji Evrope in ne kot problem«,

kar kaže na prepoznanje, da je bila prehodno mladina prevladujoče obravnavana kot problem. Hkrati pa tudi sodobni dokumenti EU mlade opredeljujejo in dojemajo kot problem. V premisleku o novi perspektivi evropskega sodelovanja na področju mladine je Svet EU (2017a, str. 35) prepoznal, da je »finančna in gospodarska kriza /.../ imela nesorazmerno večji vpliv na mlade in zlasti mlade z manj priložnostmi, kar je rezultiralo v visoki stopnji brezposelnosti in povečevalo tveganja za družbene pretrese, politično odtujenost in celo nasilno radikalizacijo ter ekstremizme, ki spodbijajo demokratične vrednote in družbeno kohezijo«. Mladi so tako tudi v sodobnih kontekstih EU dojeti kot potencialni delinkventi ter vir družbenih pretresov, hkrati pa kot skupina, ki je podvržena tveganjem. Slednje, dojemanje mladih kot skupine, ki je izpostavljena tveganju, je sodobna lastnost politik EU, pri čemer Banjac (2017, str. 471) prepoznava, da so prek »različnih objav in političnih izjav na EU ravni mladi nenehno opredeljeni kot skupina, ki je soočena s tveganjem brezposelnosti, socialne izključenosti, marginalizacije in revščine«. Prav tako pa so mladi v EU dojeti tudi kot vir. V novi strategiji za mlade 2019–2027 je tako poudarjeno, da si »Evropa ne more privoščiti zapravljenih talentov /.../ [M]ladi morajo biti ne zgolj arhitekti svojih lastnih življenj, temveč tudi prispevati k pozitivnim spremembam v družbi« (Evropska komisija, 2018, str. 1). Od tu izvira tudi dojemanje, da lahko mladinske »politike prispevajo k uspešnemu izpolnjevanju vizije kontinenta tako, da bodo lahko mladi izkoristili priložnosti« (prav tam). Eden od pomembnih vidikov razumevanja in uokvirjanja, kdo so mladi, predstavljajo ravno mladinske politike, pri čemer bomo v nadaljevanju naslovili razvoj mladinskih politik v v okviru evropskih integracijskih procesov.

Mladinske politike v okviru evropskih integracijskih procesov

Mladinske politike v EU so s strani institucij dojete in predstavljene kot relativno sodoben fenomen. Leta 2018 je Komisija ob pripravi nove strategije za mlade poudarila, da »sodelovanje na področju mladine v EU temelji na tridesetletnih izkušnjah, začenši s financiranjem programov in od leta 2001 s podporo prek političnega sodelovanja« (Evropska komisija, 2018, str. 3). Zаметke mladinske politike se v tem pogledu postavlja v leto 1988, ko je bil z namenom omogočanja izmenjav mladih vzpostavljen program Mladi za Evropo. **Uradni začetek pa naj bi predstavljala objava bele knjige *Nova spodbuda za evropsko mladino* (2001),** ki je dojeta kot prelomnica, s katero je prišlo do okrepljenega sodelovanja na področju mladine. Vendar pa raziskovalci mladine in mladinskih politik v evropskih integracijskih procesih (glej Wallace in Bendit, 2009; Banjac, 2017) poudarjajo, da lahko mladinske politike prepoznavamo že v začetkih evropskih integracijskih procesov. Do razlikovanja prihaja zaradi različnega

pojmovanja mladinskih politik. Medtem ko institucije EU razumejo ter postavljajo začetke mladinskih politik v formalnopravne okvire, pa raziskovalci na področju mladine razumejo mladinske politike širše, kot upravljanje delovanj mladih.

V okviru slednjega sta v zgodovinskih analizah mladinskih politik v evropskih integracijskih procesih prepoznana dva ključna mejnika: **Rimska pogodba iz leta 1957** in prvi programi za izmenjavo mladih ob koncu osemdesetih let. Rimska pogodba, s katero je bila vzpostavljena Evropska gospodarska skupnost, je določala, da »morajo države članice v okviru skupnega programa spodbujati izmenjave mladih delavcev« (Rimska pogodba, 50. člen). Na tej podlagi je Komisija leta 1963 oblikovala **prvi program izmenjave mladih pripravnikov**, ki je bil namenjen »izboljšanju kvalitete in učinkovitosti pripravništev« v evropski skupnosti ter »povečanju števila pripravnikov«, ki se udeležujejo izmenjav v drugih državah članicah (CEC, 1963, str. 1). Na osnovi Rimske pogodbe pa so bili ob koncu osemdesetih let vzpostavljeni tudi programi za izmenjavo mladih (Mladi za Evropo leta 1988) in študentov (Erasmus leta 1985). Kot je ob vzpostavitvi programa Mladi za Evropo pojasnil Svet Evropskih skupnosti (1988, str. 43), je omogočanje izmenjav mladih med 15. in 25. letom starosti namenjeno »razvijanju veščin za aktivno in poklicno življenje« v Skupnosti, s čimer so bile mladinske izmenjave formalno uokvirjene kot usposabljanje delovne sile. Posledično se je vzpostavila interpretacija, da je bilo do leta 2001 in objave bele knjige upravljanje mladine zamejeno *zgolj* na ekonomski vidik usposabljanja delovne sile. Vendar pa takšna interpretacija izpušča ključno obdobje ob koncu šestdesetih in sedemdesetih let, v katerem so se mladi vzpostavili tudi kot relevantna politična sila (Pušnik in Banjac, 2022).

Ključen politični kontekst prepoznave mladih kot političnih akterjev predstavljajo študentski protesti ob koncu sedemdesetih let, na podlagi katerih se je na ravni Skupnosti oblikovala potreba po vključevanju mladih v politične procese. Kot je osvetlil Harribey (2011, str. 115), so politični predstavniki po protestih leta 1968 mladino »dojemali kot ‚generacijo‘« in kot »mobilizirano skupino ali kot skupino, ki je lahko mobilizirana«. Študentski protesti so bili namreč opredeljeni kot »kriza evropskih družb« (Council of Europe, 1968) in kot nemiri med generacijami, mladi pa dojeti kot »jezna generacija« (Hicter, 1969, str. 15) in kot problem. Podobo mladih kot problema dobro oriše tako imenovano Hicterjevo poročilo za Svet Evrope, ki je bilo »posvečeno obravnavi stanja ‚sveta, ki ima zadosti svoje mladine‘« (Harribey, 2011, str. 115). V številnih evropskih državah je posledično politična participacija mladih postala ključna tematika, ki ni ostala spregledana niti na ravni Evropske skupnosti.

V deklaraciji z vrha v Haagu (Council of the European Communities, 1969, str. 16) so voditelji držav članic tako poudarili, da je prihodnost Skupnosti odvisna od »tesnejše povezave mlade generacije« s politikami Skupnosti, in pozvali Komisijo, naj zagotovi aktivno participacijo mladih pri oblikovanju politik Skupnosti (Corbett, 2011, str. 149–150).

S tem napotilom je leta 1970 Evropska komisija organizirala **konferenco Mladina in Evropska skupnost**, ki je predstavljala **neposreden odgovor na študentske proteste**. Kot je poudarjeno v poročilu s konference, »[o]dločitev za takšen sestanek sega nazaj v prevratniške dneve maja 1968 v Parizu, ko so se mladi in študentje pokazali kot sila, ki jo je treba v modernih družbah upoštevati« (»Youth and the Community«, 1970, str. 18). **Idejo za dialog z mladimi je posledično treba razumeti kot odgovor na politične boje**, ki so v obliki protestov rezultirali v zavedanje političnih institucij in predstavnikov, da je politično participacijo mladih treba institucionalizirati. S tem namenom je Komisija leta 1973 predstavila predlog **vzpostavitve Mladinskega foruma evropskih skupnosti**, predstavniške institucije mladinskih organizacij, ki bi bila oblikovana z namenom vključevanja mladih v politične procese Skupnosti.

Leta 1978 je bil vzpostavljen Mladinski forum evropskih skupnosti, predhodnik današnjega Evropskega mladinskega foruma, s čimer so si mladinske organizacije poleg financiranja Foruma pridobile možnost sodelovanja na sestankih Odbora za mladino in socialne zadeve v Evropskem parlamentu, stalen stik s predstavniki različnih generalnih direktorats Komisije ter ne nazadnje v naslednjih letih tudi sodelovanje pri upravljanju in izbiri projektov v okviru programa Mladi za Evropo (Council of the European Communities,

1988; Corbett, 2011). Z vzpostavitvijo Foruma se je tako **institucionalizirala participacija mladih**, pri čemer so Komisija in druge institucije EU pridobile kanal, prek katerega naj bi se glas mladih prevajal v politike Skupnosti, hkrati pa so se mnenja mladih institucionalizirala prek predstavniške institucije, tako imenovane **organizirane mladine** oziroma mladinskih organizacij.

Vir: <https://tinyurl.com/Zyxd6aav>

Logotip Evropskega mladinskega foruma (<https://www.youthforum.org/>), katerega predhodnik Mladinski forum evropskih skupnosti je bil vzpostavljen leta 1978.

V naslednjih letih je tako potekalo sodelovanje med Forumom in institucijami Evropskih skupnosti, hkrati pa so se, kot že omenjeno, začeli vzpostavljati programi mobilnosti za mlade, ki prav tako spadajo v okvir mladinskih politik Evropske skupnosti, če jih razumemo kot načine omogočanja določenih aktivnosti za mlade na ravni Evropske skupnosti. To so bili med drugim program Erasmus, namenjen izmenjavam študentov, ki je bil vzpostavljen leta 1985, program Comett, vzpostavljen leta 1986 za namene sodelovanja univerz in podjetij, ter program **Mladi za Evropo (Youth for Europe)**, ki je bil od leta 1988 namenjen izmenjavi mladih med 15. in 25. letom za razvijanje poklicnih veščin in aktivnega državljanstva. Hkrati je program Mladi za Evropo od leta 1998 zajemal tudi **Evropsko prostovoljno službo (European Voluntary Service – EVS)**, ki je bila namenjena mladim od 18. do 25. leta, ki so želeli biti prostovoljci v državah Evropske skupnosti in širše. Ti programi so po besedah Evropske komisije (2006, str. 176) namenjeni mladim, da se »usposabljaajo in se osebnostno razvijajo ali delajo na projektih, usmerjenih na področje sociale v drugih državah«. S

tem pa imajo »priložnost pridobiti nove veščine, govoriti drug jezik in odkrivati nove načine reševanja problemov« ter hkrati »pritti v stik, četudi za kratek čas, z drugimi kulturami, drugačnimi metodami in novimi idejami« (Evropska komisija, 2006, str. 176). S tem so programi mobilnosti predstavljali način specifičnega urejanja mladih oziroma specifično mladinsko politiko, predvsem za izgradnjo skupnega trga, kjer so mladi spodbujani k podjetnosti, pridobivanju veščin in usposabljanju za *trg dela* (glej Pušnik, 2016).

Vendar pa je prelomnico na ravni mladinskih politik EU predstavljala objava bele knjige ***Nova spodbuda za evropsko mladino*** (CEC, 2001). Pomen bele knjige je predvsem v vzpostavitvi novega načina sodelovanja držav EU na ravni mladinskih politik, poimenovanega odprta metoda koordinacije. EU namreč tako na ravni izobraževanja, zaposlovanja in socialnih politik kot tudi na ravni mladinskih politik nima neposrednih pristojnosti. To pomeni, da se na ravni EU glede tega področja ne morejo sprejemati pravno zavezujoče odločitve in dokumenti, ki bi urejali mladinsko politiko na nacionalnih, regionalnih in lokalnih ravneh. Voditelji držav članic so z Lizbonsko strategijo leta 2000, z namenom, da EU do leta postane najbolj konkurenčno in dinamično na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, tako vpeljali mehanizem **odprte metode koordinacije, ki je bil zamišljen kot način oblikovanja politik na področjih, na katerih EU nima neposrednih pristojnosti.**

Odprta metoda koordinacije deluje kot mehanizem postavljanja skupnih ciljev na ravni EU, določitve kriterijev za njihovo doseganje ter poročanje držav članic o doseženih ciljih, s čimer je bil postavljen dobro utemeljen okvir za sodelovanje med državami članicami in Komisijo, hkrati pa je predstavljala neposredno podlago za objavo bele knjige *Nova spodbuda za evropsko mladino* in hkrati način dela oziroma oblikovanja mladinskih politik v EU.

Z omenjeno belo knjigo so bile prek odprte metode koordinacije EU mladinske politike usmerjene na štiri področja: **participacijo, informiranje, prostovoljstvo in boljše poznavanje mladih.** V okviru participacije bela knjiga poudarja, da je participacija mladih običajno v domeni držav članic, vendar lahko uporaba odprte metode koordinacije prispeva k njenemu uveljavljanju, še posebej v smeri izobraževanja, in k razvoju državljanstva mladih. Odprta metoda koordinacije bi na področju participacije lahko vodila k vzpostavljanju inovativnih mehanizmov na

lokalni ravni ter do uveljavitve regionalnih in nacionalnih mladinskih svetov, ki naj bi bili odprti tudi za mlade, ki niso aktivni v mladinskih organizacijah. Med konkretnimi ukrepi je Komisija izpostavila: organiziranje neposrednih dialogov z mladimi, vključevanje mladih v različne iniciative o prihodnosti Evrope ter izvedbo pilotnih projektov, ki bi spodbujali participacijo na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Glede informiranja je v beli knjigi poudarjeno, da ta zajema tudi informacije mladim o evropskih zadevah, zato je odprta metoda koordinacije primeren kanal. Med konkretnimi ukrepi na tem področju je Komisija tako izpostavila vpeljavo spletnega portala za mlade z informacijami o Evropi ter vzpostavitev spletnega foruma. V sklopu prostovoljstva je v beli knjigi poudarjeno, da predstavlja obliko participacije v družbi in da se lahko prek odprte metode koordinacije prostovoljstvo še v večji meri razvija na lokalnih, regionalnih in nacionalnih ravneh v EU. Pod konkretnimi ukrepi je prepoznala okrepitev Evropske prostovoljne službe, odpravo ovir za mobilnost prostovoljcev in priznavanje prostovoljstva kot izobraževalne izkušnje. Na četrtem področju pa je Komisija poudarila, da je boljše poznavanje mladih na ravni EU nujno. V ta namen je predvidela naslednje ukrepe delovanja v okviru odprte metode koordinacije: povezovanje obstoječih struktur in raziskav o mladini, ki potekajo v EU, osredotočanje razprave na pravice mladih v Evropi, uporabo podatkov v evropskem statističnem sistemu ter pripravo raziskav o mladih na nacionalni ravni in prek evropskega raziskovalnega okvira (CEC, 2001, str. 16–18).

Leta 2004 je Evropska komisija sprejela nov program za mlade, poimenovan Mladi v akciji (*Youth in action*), njegova izvedba pa je potekala med letoma 2007 in 2013. S cilji promoviranja aktivnega državljanstva mladih in še posebej državljanstva EU, razvijanja solidarnosti med mladimi, spodbujanja medsebojnega razumevanja med mladimi v različnih državah EU, podpiranja civilne družbe na področju mladih in promocije sodelovanja EU na področju mladih je program predstavljal neposredno udejanjanje mladinskih politik v EU.

Education and Culture DG

Youth in Action Programme

Vir: <https://tinyurl.com/32hnmym5>

Logotip programa Mladi v akciji.

Program Mladi v akciji je bil razdeljen na pet sklopov. Sklop **Mladi za Evropo** je zajemal projekte mladinskih izmenjav, mladinske pobude in projekte mladinske demokracije. Projekti mladinskih izmenjav so omogočali, da ena skupina mladih od 13. do 25. leta gosti eno ali več skupin mladih iz drugih držav, s čimer se je mladim omogočalo, da odkrivajo in spoznajo različne družbene in kulturne realnosti mladih v drugih državah in razvijajo občutek državljanstva EU. Drugi sklop je zajemal **Evropsko prostovoljno službo**, ki je mladim od 18. do 30. leta omogočala, da se prek organizacij, ki so razpisale potrebo po prostovoljcih, prijavijo in odidejo kot prostovoljci v drugo državo za največ dvanajst mesecev. **Mladi v svetu** je predstavljal naslednji sklop, v okviru katerega so bile omogočene izmenjave mladih s sosednjimi državami EU in z drugimi državami po svetu. Četrty sklop je bil naslovljen **Sistem podpore za mlade** in je omogočal aktivnosti delovanja nevladnim organizacijam, ki so aktivne na ravni EU. Obenem je bil ta sklop namenjen tudi usposabljanjem in mreženju mladinskim organizacijam ter organizacijam na področju mladinskega dela. Sklop **Podpora evropskemu sodelovanju na področju mladine** pa je bil usmerjen v financiranje projektov mladih, ki so odgovorni za mladinsko politiko, aktivnosti, ki so prinašale več znanja o položaju mladih ter sodelovanju z mednarodnimi organizacijami na področju mladih (Evropska komisija, 2012).

Bela knjiga je bila leta 2009 nadgrajena s **Strategijo EU za mlade: vlaganje v in opolnomočenje mladih** (CEC, 2009) za obdobje **2010–2018**. Strategija je bila pomembna, ker je vpeljala mehanizem dialoga z mladimi (prej poimenovan Strukturirani dialog, danes pa Mladinski dialog) kot del odprte metode koordinacije oziroma mehanizem (so)oblikovanja mladinskih politik EU.

Mladinski dialog

je od leta 2010 institucionaliziran kot mehanizem, ki poteka v 18-mesečnih ciklih in posledično zajema tri polletna predsedstva držav članic Svetu EU. Tri države članice v okviru Sveta EU določijo skupno tematiko, na podlagi katere se sprva izvedejo dialogi med mladimi in političnimi predstavniki na lokalni in nacionalni ravni. Evropske mladinske konference predstavljajo

mejnike, s katerimi je potek Strukturiranega dialoga razdeljen v tri faze. V prvi, ki poteka pred prvo konferenco, se odvija razprava o skupnem razumevanju tematike cikla med vsemi vključenimi deležniki. Rezultat prve faze, ki se zaključi z mladinsko konferenco EU, so skupni okvir in vprašanja za konzultacije in dialoge med mladimi ter političnimi predstavniki v državah članicah. Druga faza tako predstavlja izvedbo dialogov v državah članicah in se zaključi z mladinsko konferenco, na kateri se razpravlja o rešitvah, ki so izšle iz nacionalnih dialogov. V zadnji fazi se oblikujejo priporočila za delovanja oziroma mladinske politike na različnih ravneh, od lokalne do ravni EU. Faza se zaključi s tretjo konferenco, ki rezultira v resoluciji Sveta EU kot prispevkom k nadaljnjim usmeritvam mladinskih politik v EU (European Youth Forum in European Commission, 2013; European Youth Forum, 2017). Z Mladinskim dialogom kot uradnim mehanizmom oblikovanja politik je bilo od leta 2010 izvedenih že devet ciklov dialogov ter številne resolucije, ki so prispevale k oblikovanju mladinskih politik EU.

Evropska mladinska konferenca v Talinu leta 2017.

Vir: <https://tinyurl.com/bd284wk8>

Poleg vpeljave Mladinskega dialoga kot mehanizma sooblikovanja mladinskih politik EU pa je bilo s strategijo EU za mlade 2010–2018 določenih **osem prioritetnih področij** razvoja mladinskih politik EU v prihodnje: **izobraževanje, zaposlovanje, kreativnost in podjetništvo, zdravje in šport, participacija, socialna vključenost, prostovoljstvo** ter **mladi in svet**. Na ravni izobraževanja so bili med drugim identificirani naslednji ukrepi delovanja: razvoj neformalnih priložnosti za učenje, da bi naslovili zgodnjo prekinitve izobraževanja; uporaba orodij EU za priznavanje veščin in promocija izobraževalne mobilnosti za vse mlade. V okvirih zaposlovanja so bili na ravni mladinskih politik EU med drugim identificirani naslednji ukrepi: razvoj mladinskega dela kot vira za zaposlovanje mladih, vključevanje mladih v oblikovanje politik zaposlovanja, razvoj kariernega svetovanja ter promoviranje kakovostnih pripravništev. V sklopu kreativnosti in podjetništva je bila izpostavljena potreba po delovanju držav članic in Komisije v smeri nadaljnjega razvoja zagonskih podjetij (»startupov«) in po spodbujanju prepoznanja podjetij mladih, nove tehnologije je treba narediti dostopne za opolnomočenje mladih talentov, privabiti zanimanje za umetnost in znanost ter spodbujati prispevek mladinskega dela v smer kreativnosti in podjetništva mladih. Na področju zdravja in športa so bili med potrebnimi ukrepi prepoznani naslednji: promocija priložnosti usposabljanja o zdravju za mladinske delavce in mlade voditelje, vključevanje mladih v razvoj zdravstvenih politik in mobilizacija vseh deležnikov na lokalni ravni z namenom prepoznavanja mladih, ki so podvrženi tveganju. V okviru participacije je bilo med ukrepi držav članic in Evropske komisije sprejeto razvijanje standardov kakovosti o participaciji mladih in konzultacijah, nadaljnje zagotavljanje politične in finančne podpore mladinskim organizacijam, nacionalnim in lokalnim mladinskim svetom ter nadaljnje razvijanje priložnosti za razpravo med evropskimi in nacionalnimi institucijami ter mladimi. Na ravni socialne vključenosti so bili med drugim kot potrebni ukrepi prepoznani potreba po naslavljanju problemov, povezanih z najstniki in mladimi odraslimi, še posebej s tistimi z manj priložnostmi na ravni socialne varnosti in politik vključevanja, razvoj medkulturnega zavedanja in kompetenc za vse mlade, naslavljanje brezdomstva, stanovanjskega problema in finančne izključenosti ter promocija posebne podpore za mlade družine. V sklopu prostovoljstva so bile med dejavnostmi držav članic in Komisije med drugim prepoznane potrebne aktivnosti na področju zagotavljanja kakovostnega prostovoljstva ter razvoj promocije medgeneracijske solidarnosti prek prostovoljstva. V zadnjem sklopu Mladi in svet pa je bilo prepoznano, da mlade v EU skrbijo globalni izzivi, med drugim ekonomske razlike in degradacija okolja, zato so bili kot potrebni prepoznani ukrepi spodbujanja »zelenega« delovanja na ravni potrošnje in produkcije, promocija podjetništva in prostovoljstva onkraj Evrope ter ozaveščanje o temeljnih pravicah in razvojnih problemih, s katerimi se soočajo mladi po svetu (CEC, 2009, str. 4–11).

Med letoma 2014 in 2020 je Evropska komisija vzpostavila nov krovni program **Erasmus+**, ki je zajemal tudi aktivnosti ter financiranje projektov za mlade in na področju mladine. Erasmus+ je pod različnimi ukrepi omogočal **projekte mobilnosti za mlade in mladinske delavce, strateških partnerstev na področju mladine, srečanj mladih in oblikovalcev politik na področju mladine ter dogodke v okviru Evropske prostovoljne službe**. Cilji teh projektov so bili: izboljšati raven ključnih kompetenc mladih, še posebej tistih z manj priložnostmi, ter spodbujati njihovo udeležbo v demokratičnem življenju v Evropi in na trgu dela. Hkrati je bil cilj tudi izboljšanje medkulturnega dialoga, socialne vključenosti in solidarnosti, spodbujanje večje kakovosti mladinskega dela ter dopolnjevanje reform mladinskih politik na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Prednostne naloge programa Erasmus+ za mlade pa so bile: spodbujanje socialne vključenosti in dobrega počutja mladih s projekti, ki rešujejo vprašanje brezposelnosti mladih, spodbujanje zdravih navad s projekti, ki spodbujajo dejavnosti na prostem ter zdrav način življenja mladih in njihovo aktivno vključenost v družbo, ozaveščanje o državljanstvu EU in pravicah, ki izhajajo iz državljanstva, razvijanje kompetenc podjetništva, digitalne pismenosti ter inovativnih pedagoških pristopov, izboljševanje uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij ter podpiranje priložnostnega in neformalnega učenja (Evropska komisija, 2014).

Aktualni okvir mladinskih politik EU pa je bil vzpostavljen s **Strategijo EU za mlade 2019–2027** (Evropska komisija, 2018). Kot je poudarjeno v strategiji, je njen cilj zagotoviti skupen in usklajen odziv EU na izzive, s katerimi se soočajo mladi v EU, kar odraža njen pomen za mladinsko politiko EU. V tej smeri so v strategiji identificirana tri osrednja področja, na katera naj bi se države članice in Evropska komisija osredotočale v naslednjih letih. Prvo področje se usmerja na **angažiranje mladih**, ki naj bi bilo ključno za delujočo demokracijo in družbo v celoti. V tej smeri je še posebej poudarjena participacija mladih, saj so mladi manj zastopani v politiki kot ostale starostne skupine. Pod konkretnimi ukrepi angažiranja je med drugim navedeno: spodbujanje in promoviranje demokratične participacije vseh mladih, angažiranje mladih, mladinskih organizacij in drugih organizacij mladinskega dela v razvoju, izvajanju in evalvaciji politik, podpiranje mladinskega dialoga, podpiranje vzpostavitev predstavništev mladih na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, podpiranje in ustvarjanje priložnosti za učenje participacije ter spodbujanje inovativnih in alternativnih oblik demokratične participacije. Drugo področje se nanaša na **povezovanje mladih**, v okviru katerega so predvideni ukrepi omogočanja čezmejne mobilnosti mladim in mladinskim delavcem, vključno s prostovoljstvom, ter spodbujanja angažiranosti mladih za solidarnost. Na ravni **opolnomočenja mladih**, ki predstavlja tretje področje usmeritve mladinskih politik EU in naj bi zagotavljalo

spodbujanje mladih, da prevzamejo življenje v svoje roke, pa so poudarjeni naslednji ukrepi: oblikovanje in izvajanje evropske agende za mladinsko delo, podpiranje dejavnosti mladinskega dela od lokalne do nacionalne ravni, vzpostavljanje kontaktnih točk za mlade, kjer bi dobili informacije o svoji poklicni poti, ter svetovanja o financah, zdravju, odnosih in izobraževalnih, kulturnih ter zaposlitvenih priložnostih.

Vir: <https://tinyurl.com/yadnavs9>

Evropski cilji mladih (<https://youth-goals.eu/>).

Hkrati so bili v Strategijo EU za mlade 2019–2027 vključeni tudi **evropski cilji mladih**, ki so bili pripravljeni v okviru 6. kroga Mladinskega dialoga, ki je potekal pod naslovom »Mladi v Evropi: kako naprej?« Evropski cilji mladih naj bi predstavljali glas mladih v EU ter vizijo za Evropo, ki naj bi mladim omogočala uresničitev njihovega potenciala. Na podlagi posvetovanj z mladimi po EU in v dialogih mladih in političnih odločevalcev na lokalnih, nacionalnih in EU-ravneh je bilo identificiranih 11 evropskih ciljev mladih, ki naj bi jih države članice in Evropska komisija vključile v svoje mladinske politike EU. Med enajstimi cilji so tudi: prvi cilj – povezati EU z mladimi, saj naj bi vedno več mladih izgubljalo zaupanje v EU; peti cilj – mentalno zdravje in dobro počutje, ki naslavlja naraščajoče težave mladih na področju psihosocialnih stisk; deseti cilj – trajnostna zelena Europa, ki naslavlja problem ogroženosti okolja in spodbuja k preprečevanju onesnaževanja.

Kot smo prikazali, **so evropski integracijski procesi že od samih začetkov vplivali na razumevanje mladih in delovanja mladih.** To velja toliko bolj v zadnjih desetletjih, ko so institucije EU prek različnih dokumentov, belih knjig in strategij vzpostavile okrepljeno sodelovanje na ravni mladinskih politik in načrtale enotno smer delovanja, hkrati pa so prek specifičnih programov za mlade, kot sta na primer Mladi v akciji in aktualni program Erasmus+, **neposredno spodbujale in omogočale specifične aktivnosti mladim ter s tem vpliv na njihova življenja.** Ravno o vplivu EU na vsakdanja življenja (mladih) pa bomo spregovorili v naslednjem podpoglavju.

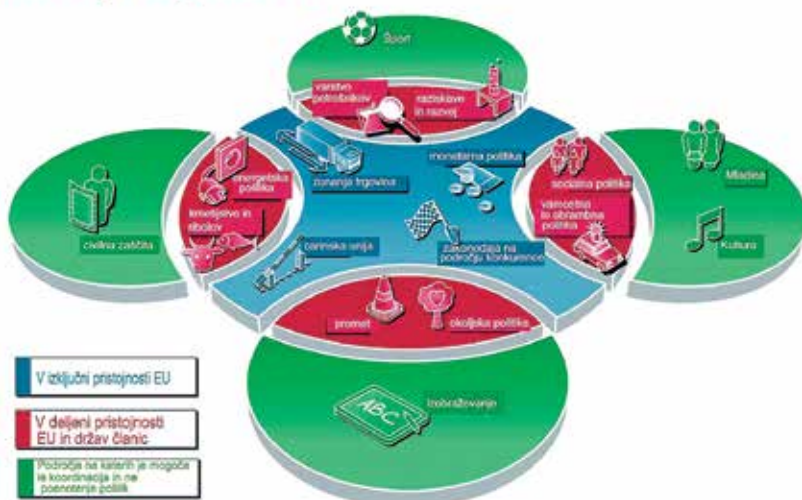
VPLIV EU NA VSAKDANJE ŽIVLJENJE (MLADIH) DRŽAVLJANOV

EU pomembno vpliva na vsakdanje življenje državljanov EU, vključno z mladimi. **Mnoge odločitve, zakoni in urejanja različnih vidikov vsakdanjega življenja na lokalnih in nacionalnih ravneh v državah članicah EU so pod vplivom različnih zakonodajnih aktov ter programov EU.** Raziskave kažejo zelo različne podatke vpliva EU na nacionalno zakonodajo, saj naj bi bil ta od 15 do 80 odstotkov, odvisno od področja, npr. kmetijstva, okoljskih politik ali financ. Pri tem Annette Elisabeth Töller z univerze Fern v Hagenu pravi, da nacionalni politiki številke uporabljajo za to, da bi napihili in demonizirali vpliv EU na oblikovanje politik, saj želijo pokazati, da se s tem manjša avtonomija držav članic. Na drugi strani, predvsem v kontekstu volitev v Evropski parlament, pa se številke uporabljajo za to, da bi ljudi spodbudili, da se udeležijo volitev, ker naj bi imela EU velik vpliv (LSE, 2012). Hkrati je tako med mladimi kot tudi preostalimi državljani EU na eni strani prisotno mnenje, da EU nima pomembnega vpliva, saj naj bi bil »Bruselj« preveč oddaljen, da bi vplival na naša vsakdanja življenja. Na drugi strani pa je prisoten pogled, da institucije EU s svojim birokratskim aparatom vplivajo na absurda področja, kot so urejanje velikosti in ukrivljenosti kumaric ter druge zelenjave in sadja, ki se napaja predvsem pri t. i. evroskeptikih (Michailidou, 2017).

Kot bomo pokazali v nadaljevanju, EU vsekakor vpliva na naša vsakdanja življenja, zato lahko izjavo »EU name nima neposrednega vpliva« izrečejo samo tisti, ki niso potrošniki, ne potujejo v druge države EU, se ne izobražujejo in ne delajo oziroma ne študirajo v drugih državah EU.

Pomembni prelomnici pri vplivu EU na naša vsakdanja življenja predstavljata Maastrichtska pogodba iz leta 1992, s katero je Evropska gospodarska skupnost postala EU, ter Lizbonska pogodba iz leta 2007, ki je določila področja, ki so v pristojnosti EU, deljeni pristojnosti EU in držav članic oziroma v izključni pristojnosti držav EU. Politike, ki so v **izključni pristojnosti odločanja na ravni EU**, so: monetarna politika za države članice, ki imajo valuto evro, področje carin, določanje pravil konkurence, nujnih za delovanje notranjega trga, skupna trgovinska politika, ohranjanje morskih bioloških virov. V **deljeni pristojnosti**, a hkrati s primarnostjo urejanja na ravni EU, so naslednja področja in politike: notranji trg, področje socialne politike (npr. enakost spolov), področje gospodarske, družbene in teritorialne kohezije za naslavljanje nerazvitosti regij, kmetijska politika in ribolov, okolje, zaščita potrošnikov, transevropske transportne mreže, področje svoboščin, temeljnih pravic, varnosti, prava in področje skupne skrbi za varnost na specifičnih področjih javnega zdravja. Hkrati so v deljeni pristojnosti področja raziskav, razvoja in veselja ter razvojna in humanitarna pomoč ter tudi migracije in notranje zadeve. V **pristojnosti držav članic, pri čemer EU izvaja koordinacijsko vlogo**, pa so: gospodarske, zaposlovalne in socialne politike ter področja zunanje, varnostne in obrambne politike in hkrati politike za zaščito in izboljšanje zdravja, kultura, turizem, izobraževanje, mladina, šport, poklicno usposabljanje in civilna zaščita (Ilc in drugi, 2012).

■ Delitev pristojnosti v EU

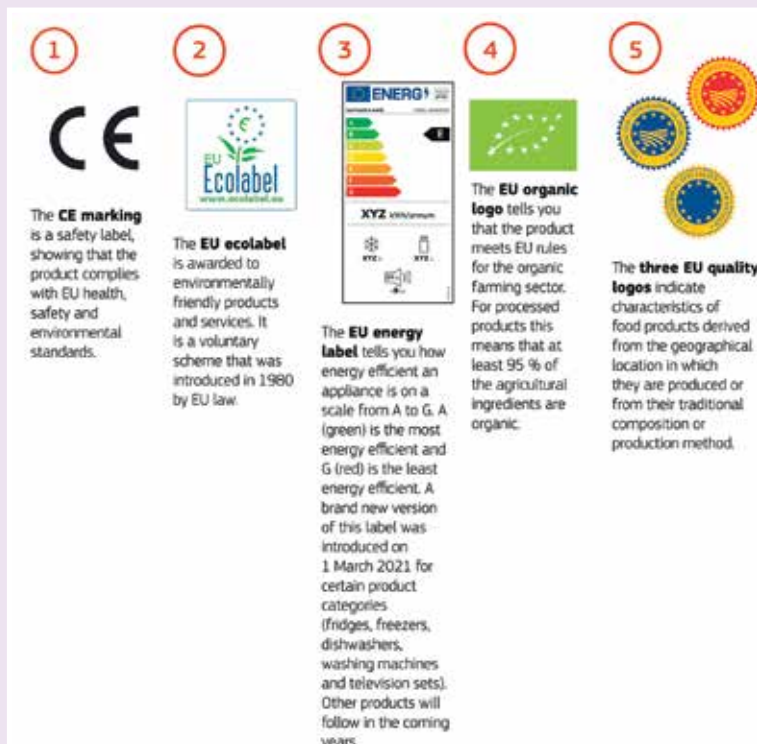
Vpliv politik EU glede na pristojnosti.

EU tako na različnih področjih pomembno vpliva na naša vsakdanja življenja. V nadaljevanju se bomo osredotočili na izbrana konkretna področja, kjer ima EU vpliv, pri čemer vsekakor ne gre za edine primere, temveč je **namen predvsem prikazati pogosto nepoznano vlogo EU v številnih vidikih našega vsakdana.**

Z Evropsko unijo smo morda nevede obkroženi v svojih stanovanjih, ko uporabljamo elektronske naprave ali ko se odpravimo po nakupih, gremo v šolo ali na delo ter ko gremo na potovanja čez mejo v druge države EU ali zunaj EU ter ko si zvečer na televiziji ali v kinu ogledamo kakšen film. To je samo nekaj področij, na katera vpliva EU in ki jih bomo podrobneje predstavili v nadaljevanju.

Skupni trg in potrošnja

Glede na to, da je bilo gospodarsko povezovanje eden od temeljev evropskih integracijskih procesov, ki rezultirajo v današnji EU, ni nič čudnega, da je vpliv EU v pomembni meri viden pri **enotnem trgu in pri naših nakupih oziroma potrošnji.** V EU tako velja enotni trg, kjer se po EU prosto ne gibljejo samo ljudje, temveč tudi blago, storitve in kapital, kar so t. i. štirje stebri prostega gibanja v EU. Enotni trg prav tako pomeni, da imajo podjetja v EU dostop do trgov oziroma kupcev v vseh državah članicah brez carinskih dajatev. Prepoved uvoza blaga iz ene države EU v drugo je mogoča le v izjemnih primerih, ko se ugotovi oporečnost izdelkov ali ko pride do izbruha kakšne bolezni, ki lahko vpliva npr. na oporečnost hrane (Evropska komisija, 2021).

Vr: <https://tinyurl.com/mn28hfd>

EU-oznake različnih lastnosti produktov.

Hkrati lahko vpliv EU identificiramo že v svojih stanovanjih. Zakonodaja EU namreč določa in postavlja pravila za **označevanje hrane, pijače, kozmetičnih izdelkov in elektronskih naprav**. Nekatere oznake pomagajo potrošnike zaščititi, druge pa jih obveščajo o specifičnih lastnostih izdelka. Tako imajo med drugim vse naše elektronske naprave, od hladilnikov, računalnikov, žarnic, peči do klime idr., **oznako CE**. Ta tako določa varnostne standarde in zagotavlja, da je izdelek v skladu s predpisi EU glede zdravja, varnosti in okoljskih standardov. Tako morajo vsi izdelki s to oznako imeti obvezno dveletno garancijo, ki je določena z direktivami EU. Med ostalimi oznakami izdelkov, ki jih je določila EU, tako poznamo še oznako **EU-eko znamka**, ki je bila v zakonodajo EU vpeljana leta 1980 in jo lahko nosijo produkti in storitve, ki so prijazne do okolja.

Med bolj znanimi pa so še **EU-oznaka energijskih razredov**, ki potrošniku predstavi, kakšen porabnik energije je njegova naprava, in **EU-znak za organsko hrano**, ki nam pove, da je določen produkt oziroma hrana pridelana iz vsaj 95 odstotkov organskih sestavin. Ne nazadnje pa poznamo tudi tri **oznake za kakovost prehrane**, ki potrošnikom povejo in zagotavljajo, da je produkt specifičnega porekla oziroma z določene geografske lokacije ali pa da je narejen po tradicionalni recepturi ali metodi (Evropska komisija, 2021).

Vpliv EU na ravni skupnega trga in potrošnje pa se na posameznika **kaže predvsem v njegovi zaščiti**. Ko gremo po (spletnih) nakupih v Sloveniji ali drugih državah EU, nas namreč varujejo raznolika zakonodaja EU oziroma direktive. V zakonodaji EU za zaščito pred zavajanjem potrošnikov je tako navedeno, da mora trgovec nujno navesti ceno in hkrati za področje prehrambnih izdelkov tudi objaviti cene za liter ali kilogram določenega produkta, da lahko potrošnik primerja cene med različnimi produkti. Kot že omenjeno, morajo imeti elektronske naprave, kupljene v EU, vsaj dve leti garancije. To na primer pomeni, da če se nam pokvari mobilni telefon, ga morajo proizvajalci popraviti ali zamenjati brezplačno, ne glede na to, kje v EU smo ga kupili. Pri nakupih prek spleta je potrošnikom v EU omogočeno tudi brezplačno vračilo blaga v štirinajstih dneh. Prav tako so pri spletnih nakupih prepovedani morebitni skriti stroški in pa vnaprej označena oziroma obkljukana mesta, ki bi nam, npr. ob spletnem nakupu letalske karte ali najemu avtomobila, nevede zaračunali morebiti še zavarovanje (Evropska komisija, 2021).

Vir: <https://tinyurl.com/bdfy4kse>

Vpliv EU v različnih regijah v Sloveniji.

Prav tako pa **EU** na skupnem trgu prek npr. kohezijske politike in strukturnih skladov **sofinancira različne projekte, ki so usmerjeni v razvoj infrastrukture z namenom izboljšanja vsakodnevnih aktivnosti državljanov EU**. V zadnjih letih so bile v Sloveniji prek skladov EU tako med drugim urejene obnova Nordijskega centra Planica, sanacija žičniških naprav na smučišču Kanin in Mariborskem Pohorju, ureditev kolesarske mreže v Ljubljani in Velenju, modernizacija železniške proge Divača–Koper in Pragersko–Hodoš, čiščenje komunalnih odpadnih voda v porečju zgornje Save in Krke, zagotovitev trajnostne oskrbe s pitno vodo v Šaleški dolini, izgradnja doma starejših občanov v Slovenski Bistrici ter prenova starega mestnega jedra v Celju.

Na spletnem portalu »Kaj Evropa počne zame« (<https://what-europe-does-for-me.eu/sl>) je mogoče preveriti, kako je EU prisotna v naših krajih in regijah ter kako vpliva na naš vsakdanjik (Evropski parlament, 2019).

Kultura

Kulturna raznolikost predstavlja enega od temeljev evropskih integracijskih procesov in je v središču delovanja EU. **Pomen kulturne raznolikosti je razviden že iz slogana EU »Združeni v raznolikosti«**, ki odraža, da EU združuje raznolike kulture, navade in jezike (o tem glej tudi drugo poglavje). V EU je tako 24 uradnih jezikov,

ki so enakopravni. To pomeni, da komunikacija z institucijami EU lahko poteka v kateremkoli od uradnih jezikov in da morajo biti ključni dokumenti EU dostopni v vseh štiriindvajsetih jezikih. Pri tem pa je treba poudariti, da vsi dokumenti zaradi svojega izjemnega obsega in števila niso prevedeni v vse uradne jezike držav članic (Ilc idr., 2012).

Med drugimi aktivnostmi EU na področju kulture, ki jih lahko opazimo v svojem vsakdanu, zasedajo pomembno mesto raznoliki programi in iniciative, na primer **program Ustvarjalna Evropa** (*Creative Europe*), ki spodbuja mobilnost raznolikih umetnikov in ustvarjalcev na področju kulture, aktivnosti na področju literature, kot so **sofinanciranje izdaje knjižnih del, nagrada EU za literaturo, organiziranje knjižnih festivalov ter podpora prevajanju knjig**, revij in časopisov ter ostalih medijskih vsebin in njihovi digitalizaciji. Med letoma 2014–2020 je EU v okviru program Ustvarjalna Evropa tako financirala čez 3000 izdaj in prevodov evropskih literarnih del v več kot trideset jezikov, s čimer je podpirala kulturno raznolikost, saj so lahko z izdajami in prevodi v tuje jezike avtorji dosegli širši krog bralcev (Evropska komisija, 2022a). Hkrati pa se evropski bralci lahko seznanijo z literarno produkcijo avtorjev iz drugih držav članic. S pomočjo EU bila vzpostavljena tudi multimedijska **spletna knjižnica Europeana** (<https://www.europeana.eu/sl>), ki v vseh uradnih jezikih EU ponuja dostop do več kot 50 milijonov digitaliziranih knjig, fotografij, arhivskih dokumentov in filmov. S tem naj bi omogočila raziskovanje evropske kulturne dediščine ter enostaven dostop do največje digitalne zbirke kulturnih del v EU.

Vpliv kulture na naša vsakdanja življenja pa je razviden tudi na področju **filmske produkcije**. EU namreč podpira razvoj in distribucijo evropskih filmov zunaj države članice, v kateri je nastal, prav tako pa podpira tudi **organizacijo filmskih festivalov**, ki vključujejo evropske filme, npr. Berlinale, Beneški filmski festival in Ljubljanski filmski festival (Liffe). Zaradi jezikovne raznolikosti je namreč večina filmov predvajanih le v svojem nacionalnem okolju, EU pa s podporo prevajanju evropskih filmov s podnapisi in s promocijo podpira ter zagotavlja dostopnost evropskih filmov širšemu občinstvu v EU. Med **filmi s podporo EU** so tako nastali tudi družbeno kritični filmi, kot so *Neskončna lepota* (*La grande bellezza*) Paola Sorrentina, *Vzporedni materi* (*Madres paralelas*) Pedra Almodóvarja, *Jaz, Daniel Blake* (*I, Daniel Blake*) Kena Loacha ter *Razredni sovražnik* Roka Bička (Evropska komisija, b. d.) Evropski parlament pa od leta 2007 podeljuje tudi **nagrado LUX** evropskim filmom, ki se vsebinsko dotikajo temeljnih pravic EU, kot so na primer boj proti revščini, boj proti nasilju nad ženskami in integracija ranljivih skupin. Ustvarjalci nagrajenih filmov ne prejmejo denarne nagrade, temveč so filmi, ki so bili uvrščeni med najboljše tri, podnaslovljeni v vseh

štiriindvajsetih uradnih jezikih EU in predvajani v več kot 40 mestih po EU ter na številnih filmskih festivalih, kar omogoča ogled številnim prebivalcem EU in hkrati promovira evropski film (Evropski parlament, 2019).

Vir: <https://tinyurl.com/4fwcnwst>

Evropska prestolnica kulture 2025 – Nova Gorica.

Eno od najbolj poznanih iniciativ EU na področju kulture pa predstavlja iniciativa **Evropska prestolnica kulture** (o tem, kako iniciativa spodbuja evropsko identiteto, glej drugo poglavje). Od leta 1985, ko so bile Atene prvo evropsko mesto kulture, kar je bilo predhodno poimenovanje, EU vsako leto podeli naziv evropske prestolnice kulture dvema mestoma, s čimer naj bi v EU slavili bogastvo in raznolikost kulturne dediščine in kulturnih dosežkov. Mesta, ki želijo pridobiti naziv, s pripravljenim programom prestanejo šestletni izbirni postopek, pri čemer izbor najprej poteka v vsaki državi članici. Mesta, ki so izbrana za evropsko prestolnico kulture, naj bi prek izvedenega programa vplivala na vključevanje lokalnih umetnikov in prebivalcev vseh družbenih slojev v kulturne aktivnosti. Hkrati pa naj bi program prispeval k medkulturnemu dialogu, sodelovanju in grajenju skupne evropske kulturne dediščine. Uradno imenovanje posameznega mesta za evropsko prestolnico kulture se zgodi štiri leta pred uradnim začetkom, da se mesto lahko pripravi. V ta namen izbrano mesto prejme tudi nagrado Meline Mercouri v vrednosti 1,5 milijona evrov. Leta 2025 bo evropska prestolnica kulture, poleg Chemnitza v Nemčiji, tudi Nova Gorica (Evropski parlament, 2019).

Enostavno in varno potovanje – mobilnost državljanov EU

Potovanje po EU in tudi nekaterih državah v Evropi, ki niso članice EU, je danes mnogo lažje, kot je bilo še pred nekaj leti. Potovanja so enostavnejša in varnejša zato, ker je večina držav EU odpravila medsebojne mejne kontrole. Dogovor, ki je sprožil to povezovanje in hkrati pomembno vplival na vsakdanje življenje državljanov EU ter vseh, ki potujejo v EU, je t. i. Schengenski sporazum, poimenovan po vasi Schengen v Luksemburgu, kjer so leta 1985 sporazum podpisali predstavniki držav članic takratne Evropske skupnosti. Poleg že omenjene odprave nadzora na notranjih mejah EU pa Schengenski sporazum določa tudi poostren nadzor nad zunanjimi mejami držav schengenskega območja. V schengenskem območju je večina držav EU, z izjemo Bolgarije, Cipra, Irske, Romunije, hkrati pa so v schengenskem območju še države, ki niso članice EU: Norveška, Islandija, Švica in Liechtenstein. Zadnja članica schengenskega območja je s 1. januarjem 2023 postala Hrvaška (Evropska komisija, 2021).

Možnost potovanja brez ustavljanja na notranjih mejah držav, ki so v schengenskem območju, je poleg prostega pretoka blaga, storitev in kapitala v EU pogosto poimenovana kot mobilnost. Mobilnost je v EU predstavljena kot največji dosežek evropskih integracijskih procesov, institucije EU jo pogosto opisujejo kot najdragocenejšo pravico državljanov EU, hkrati pa je svoboda potovanja brez mejnih kontrol prva asociacija, ki jo izrazijo posamezniki ob vprašanju, kaj jim pomeni EU. Mobilnost oziroma potovanje za namene izobraževanja ali usposabljanja ter dela pa EU spodbuja tudi s specifičnimi programi: z že omenjenim programom Ustvarjalna Evropa, ki omogoča mobilnost umetnikom in kulturnim delavcem, ter s programom Erasmus+, ki je med drugim namenjen mobilnosti mladih, učiteljev, študentov, prostovoljcev idr. (Pušnik, 2016).

Vpliv EU na ravni enostavnejšega in varnejšega potovanja pa je razviden tudi v urejanju varovanja potnikov kot potrošnikov oziroma kupcev letalskih kart in vozovnic za vlake. Zakonodaja EU namreč ureja področje odškodnin za zamude letal in vlakov ter pravice, ki jih imajo državljanji EU kot potniki, pa tudi dolžnosti, ki jih imajo prevozniki do svojih potnikov. Slednji so zavezani, da v primeru zamude letal in vlakov, ki je večja od ene ure, potnikom izplačajo odškodnino. Hkrati so prevozniki zavezani, da potnikom ponudijo najugodnejšo in najkrajšo nadomestno povezavo. Zakonodaja EU še določa, da morajo biti pravice potnikov na letališčih in železniških postajah navedene na vidnem mestu. Prav tako pa je vpliv EU viden, ko se na potovanju onkraj EU znajdemo v situaciji, ko potrebujemo diplomatsko ali konzularno pomoč. Če na primer Slovenija, v državi, v kateri se nahajamo, nima diplomatsko-konzularnega

predstavništva, se za pomoč lahko obrnemo na katero koli diplomatsko-konzularno predstavništvo druge članice EU (Ilc idr., 2012).

Izobraževanje in zaposlitev mladih

Mobilnost oziroma priložnosti, ki jih ponuja EU in temeljijo na svobodi gibanja državljanov EU, pa se **najbolj neposredno odražajo na področjih izobraževanja in zaposlovanja**. Čeprav EU vpliva na mlade tudi na predstavljenih področjih skupnega trga in potrošništva, kulture ter potovanj oziroma mobilnosti, pa sta ravno področji izobraževanja in zaposlovanja tisti, kjer ima EU na mlade najverjetneje največji vpliv. Ta se kaže v raznolikih razsežnostih, od vključevanja tematik EU na vse ravni izobraževanja do poklicnega usposabljanja učiteljev, projektov sodelovanja šol iz različnih držav EU, prav tako pa tudi na ravni omogočanja prostovoljstva ter študijske izmenjave mladih.

Na ravni visokošolskega izobraževanja je vpliv EU viden prek t. i. **bolonjskega procesa** oziroma vzpostavitve evropskega visokošolskega prostora. Države članice EU, ki so članice evropskega visokošolskega prostora, so se skupaj s še nekaterimi drugimi državami, ki so se priključile temu prostoru, dogovorile, da postopoma uskladijo sisteme visokošolskega izobraževanja, poenotijo nazive in postopoma uvedejo primerljive študijske programe, ki naj bi dosegali določene standarde kakovosti. Tako naj bi olajšali mobilnost študentov ter omogočili priznavanje opravljenih obveznosti in/ali nazivov v tujini. S tem naj bi se izboljšala možnost študija v EU in zaradi primerljivosti študijev olajšala ter omogočila zaposlitev na celotnem prostoru EU. EU omogoča izmenjave študentov prek **programa Erasmus+**, v okviru katerega je poudarjeno, da naj bi bil »študij v tujini osrednji del programa Erasmus+«, ki »dokazano pozitivno vpliva na poznejše zaposlitvene možnosti /.../, izboljšanje jezikovnih veščin, pridobitev samozavesti in neodvisnost ter integracijo v novo kulturo« (Evropska komisija, 2022b). Študijska izmenjava v okviru programa Erasmus+ lahko traja najmanj dva meseca in največ eno leto.

Ideja študijske izmenjave, ki jo promovira EU, je, da naj bi študentje, ki so se udeležili izmenjave Erasmus+, pridobili več veščin in imeli s tem boljše možnosti za zaposlitev. Za spodbujanje zaposlitve in zaposlovanja pa je EU že leta 1994 vzpostavila **Evropsko službo za zaposlovanje – EURES**. Ta predstavlja evropsko mrežo zavodov za zaposlovanje, ki naj bi olajšali prosti pretok delavcev in prek skupnega portala omogočili dostop iskalcem zaposlitve do prostih delovnih mest po vsej EU. Glavni cilji mreže EURES pa so usmerjeni v spodbujanje in razvoj odprtega in dostopnega

evropskega trga delovne sile, pridobivanje in izmenjavo informacij o prostih delovnih mestih, ovirah ter pogojih za zaposlitev in mobilnost v državah članicah. Ključno aktivnost oziroma dejavnost mreže EURES predstavlja posredovanje dela in individualna pomoč posameznikom, ki želijo postati mobilni in poiskati zaposlitev v drugi državi članici, ter svetovanje delodajalcem, ki iščejo delavce. Na portalu EURES je leta 2022 na voljo 3,9 milijona prostih delovnih mest, registriranih je več kot pet tisoč organizacij oziroma podjetij, ki iščejo kadre, v spletni bazi pa je milijon življenjepisov potencialnih iskalcev zaposlitve (Evropska komisija, 2022c).

V okviru iskanja zaposlitve pa EU mladim najbolj neposredno pomaga prek t. i. **Jamstva za mlade**, sheme, ki jo je Evropska komisija vzpostavila za spodbujanje zaposlovanja mladih v državah članicah EU. Jamstvo za mlade deluje prek ukrepov, kjer posamezna država članica jamči, da bo vsaki mladi osebi v starosti od 15 do 29 let ponujena zaposlitev, pripravništvo, usposabljanje ali vrnitev v formalno izobraževanje, in sicer v štirih mesecih po prijavi v evidenco brezposelnih oseb na zavodu za zaposlovanje. Po podatkih Evropske komisije naj bi do sedaj 23 milijonov mladih, ki so se prijavili v programe Jamstva za mlade, dobilo bodisi ponudbo za zaposlitev bodisi se vključilo v nadaljnje izobraževanje oziroma začelo pripravništvo (Evropska komisija, 2020).

V okvirih neformalnega izobraževanja pa je EU vzpostavila tudi **Evropsko solidarnostno enoto** (*European Solidarity Corps*), ki je nasledila Evropsko prostovoljno službo. Evropska solidarnostna enota omogoča mladim od 18 do 30 leta, da prek prostovoljstva, lokalnih solidarnostnih projektov in prostovoljstva na področju humanitarne pomoči prispevajo k širši skupnosti v EU in širše. Program Evropske solidarnostne enote deluje na način, da organizacijam, ki se na različne tematike prijavijo na razpis in so izbrane, dodeli nepovratna sredstva za predvidene dejavnosti, mladi pa prek portala Evropske solidarnostne enote vidijo, katerim organizacijam so bila sredstva dodeljena in na katere teme in se prijavijo ter, če so izbrani, opravijo prostovoljno delo, ki lahko traja od 2 do 12 mesecev (Evropska unija, 2022).

Vir: <https://tinyurl.com/bdz7sxp5>

Iniciativa DiscoverEU.

Prav tako pa je EU prek priložnostnega učenja in spodbujanja spoznavanja drugih kultur za mlade, ki so stari 18 let, vzpostavila iniciativo **DiscoverEU**. Iniciativa spada v okvir programa Erasmus+ in daje mladim priložnost za potovanje z vlaki po Evropi. Mladi se lahko prijavijo dvakrat letno, EU pa jim dodeli vozovnice za vlake, da lahko na potovanju po Evropi spoznavajo njeno kulturno dediščino in se povežejo z drugimi mladimi v EU. Če so izbrani, lahko potujejo najmanj en dan ali največ 30 dni, hkrati pa lahko mladi, ki so izbrani za potovanje, pridobijo tudi kartico DiscoverEU, ki jim omogoča popuste za kulturne obiske, učne dejavnosti, šport, lokalni prevoz, nastanitve, hrano idr. (Evropska unija, 2021).

Tako smo na raznolikih, a še zdaleč ne vseh področjih pokazali, kako EU vpliva na naša življenja in vsakodnevna delovanja. Širok vpliv EU na posameznike prikazuje tudi spodnja shema. Vendar pa kljub temu, ali pa prav zato, obstajajo tudi posamezniki in skupine, ki si ne želijo tesnejšega povezovanja držav v Evropi in nasprotujejo evropskim integracijskim procesom. Takšno prepričanje oziroma delovanje posameznikov in družbenih skupin imenujemo evroskepticizem, ki ga bomo predstavili v nadaljevanju.

Vir: Bundeszentrale für politische Bildung, 2009

Vpliv EU na posameznika.

EVROSKEPTICIZEM

Ob prepoznanju konkretnih vplivov politik, programov ter iniciativ EU in institucij EU na naša vsakdanja življenja Haller in Ressler (2006) pravita, da smo danes v Evropi soočeni s paradoksalno situacijo. Na eni strani naj bi bili s koncem dolgega dvajsetega stoletja in dveh svetovnih vojn priča koncu nacionalizmov. To naj bi se odražalo prek vpliva globalizacije, ki naj bi spodkopavala moč nacionalnih držav, prek upada nacionalističnega sentimenta pri prebivalcih Evrope ter prek vpliva novih političnih akterjev, med drugim civilnodružbenih organizacij, korporacij in novih mednarodnih ter nadnacionalnih političnih organizacij in ureditev, kot je EU. Znana sociologa Anthony Giddens (1991) in Jürgen Habermas (1998) sta tako izpostavila, da **evropski integracijski procesi predstavljajo korak k povsem novi kozmopolitski, strpni in multikulturni politični skupnosti**. Na drugi strani pa raznolika delovanja, dogodki in trendi kažejo manj optimistično sliko, kot je pogled, ki kaže na izginjanje nacionalističnih stališč in destruktivnih sil. Zahodnoevropske države so soočene z

različnimi krizami, kot je bila npr. ekonomska kriza od leta 2009, ki krepijo pozive k močni državi. Hkrati se ob prihodu beguncev in migrantov v države EU vzpostavljajo **nove nacionalistične težnje, pozivi k zaprtju nacionalnih meja in vznik ksenofobije**. Znotraj držav EU tlijo tudi konflikti med obstoječimi etno-nacionalnimi skupinami in separatističnimi skupinami, ki imajo težnjo po odcepitvi (npr. Katalonci v Španiji). Prav tako pa je preseljevanje delovne sile znotraj EU vzpostavilo nastanek novih manjšin v bogatih zahodno- in severnoevropskih državah, pri čemer je bil odgovor na vse te krize in izzive tudi vzpon novih desničarskih strank in družbenih gibanj (Haller in Ressler, 2006, str. 817–818).

Ponovni vzpon nacionalistične usmerjenosti in zagovarjanja močne nacionalne države lahko identificiramo kot enega od ključnih razlogov za evroskepticizem, ki bi ga lahko poimenovali tudi EU-skepticizem. Ta je danes vedno bolj prisoten in že tako zakoreninjen, da lahko rečemo, da predstavlja inherenten del evropskih integracijskih procesov (Bijsmans, 2020). Vendar kaj sploh predstavlja in pomeni, da je nekdo evroskeptičen? Brack in Startin (2015, str. 239) predstavita, da se »v svoji najpreprostejši obliki nanaša na nekoga, ki nasprotuje delovanju in pristojnostim EU«. Vendar pa je evroskepticizem, ko pomislimo natančneje, vsekakor precej kompleksnejši in večpomenski termin, ki opisuje raznolika prepričanja in politične usmeritve.

Evroskepticizem predstavlja raznolika stališča in pozicije, ki se usmerjajo na drugačno in alternativno delovanje EU, njenih institucij in politik. Evroskeptike lahko najdemo tako na levisi kot na desnici, vendar se njihovi pogledi na to, kaj naj bi vzpostavljalo boljše Evropo, razlikujejo.

V tejsmeri Hooghe in Marks (2007, str. 120) poudarjata, da smo na ravni evroskepticizma soočeni s kontinuumom prepričanj in delovanj, ki segajo **od zelo negativnih, ki zavračajo idejo povezovanja držav v Evropi, do pozitivnih, ki predstavljajo utemeljeno kritiko delovanja EU**. Podobno ugotavljata tudi Taggart in Szczerbak (2004), ki ločujeta trdi in blagi evroskepticizem (*hard and soft Euroscepticism*). **Trdi evroskeptiki** zavračajo idejo članstva v EU, saj nočejo biti del takšne Unije. **Blage evroskeptične stranke in posamezniki** pa so v splošnem bolj naklonjeni evropskim integracijskim procesom, vendar bodisi nasprotujejo določenim politikam EU bodisi

izražajo nestrinjanje s povezovanjem na ravni specifičnih politik, ker želijo, da te ostanejo v domeni nacionalne države.

Trdni evroskepticizem ima negativno konotacijo in je dojet kot problem za evropske integracijske procese, ker lahko onemogoča nadaljnjo integracijo ali celo vodi do dezintegracije, čemur smo bili priča tudi pri t. i. brexitu oziroma odhodu Velike Britanije iz EU leta 2020. Pozitivni ali blagi evroskepticizem pa lahko zajema širšo perspektivo kritike in nasprotovanja EU, ki je (bila) dolgo časa projekt elit, in s tem po mnenju mnogih predstavlja inherenten del demokratičnih procesov.

Čeprav je evroskepticizem v medijskih poročanjih prevladujoče predstavljen negativno in ima tudi v splošni podobi problematičen prizvok, pa lahko **evroskepticizem, morda presenetljivo, dojemamo tudi kot nekaj pozitivnega**. Slednje, t. i. »zdрави skepticizem« (Milner, 2000), namreč predstavlja kritiko obstoječega delovanja EU, želi vzpostaviti demokratično razpravo o usmeritvah in problematikah EU ter opozarja na to, da bi EU morala postati bolj demokratična in se približati ljudem ter njihovim potrebam.

Razlogi za evroskepticizem

Kot vidimo, obstajajo raznolike orientacije evroskepticizma, prav tako pa so različni tudi razlogi za evroskeptično držo, med drugim **pomanjkanje zaupanja v učinkovito delovanje institucij EU, demokratični deficit ter pomanjkanje legitimnosti političnih odločitev**, ki jih sprejemajo institucije EU, **pomanjkanje učinkovitega razreševanja problematik, s katerimi smo soočeni državljani EU, nasprotovanje nadaljnjemu povezovanju in pomanjkanje navezanosti na EU** oziroma drugače, **manko evropske identitete** (Boomgarden idr., 2011). Kot prepoznavajo raziskovalci, se je evroskepticizem v zadnjih letih vse bolj uveljavil in postal stalnica v razpravah o EU. To je razvidno na različnih ravneh, od meritev javnega mnenja, kjer naj bi državljani EU izražali nezadovoljstvo in celo sovražnost do EU, prek podpore strankam, ki nasprotujejo evropskim integracijskim procesom, do vzpona evroskeptičnega diskurza pri političnih strankah, ki so bile tradicionalno proevropske, in povečevanja števila civilnodružbenih organizacij, ki zagovarjajo evroskeptične ideje, ter tudi vzpona evroskepticizma v institucijah EU, zlasti v Evropskem parlamentu. Na zadnjih

volitvah v Evropski parlament je bilo izvoljenih 31 odstotkov parlamentarcev, ki jih lahko označimo kot evroskeptike (Ripoll Servent, 2019, str. 334).

Vir: <https://tinyurl.com/3w289pm>

Matteo Salvini v kampanji za volitve v Evropski parlament leta 2019.

Volitve v Evropski parlament leta 2019 so bile predstavljene kot »usodne volitve za Evropo«. Obstajal je namreč strah, da bi trdna evroskeptična skupina skrajno desnih sil, ki jih je želel združiti politik Matteo Salvini, vodja stranke Severna liga, postala največja politična skupina v Evropskem parlamentu. V kampanji so evroskeptične desno usmerjene stranke izpostavljale predvsem tematike migracij in varnosti, hkrati pa so mobilizirale mlade in proevropsko usmerjene volivce, ki so dali prednost liberalno usmerjenim in okoljskim politikam (Ripoll Servent, 2019).

Zgodovina evroskepticizma

Čeprav smo opozorili, da je evroskepticizem danes vedno bolj prisoten in viden, pa Leconte (2010) opozarja, da **evroskepticizem obstaja že od začetka evropskih integracijskih procesov**. Tako so se že v štiridesetih in petdesetih letih 20. stoletja pojavljali pomisleki o integraciji držav v Evropi. Politične stranke, ki so jih združevale ideje in vrednote socialdemokracije, so delile pogled, da lahko gospodarska

integracija prinese razvrednotenje socialnih pravic. Liberalci pa so opozarjali, da lahko nove evropske politike prinesejo omejevanje prostega trga. Skepsa do evropskih integracijskih procesov je obstajala tudi v različnih državah. V Nemčiji so se politiki bali, da bi evropska integracija preprečila prihodnjo združitev Nemčije. Na Nizozemskem so politiki poudarjali strah, da bi evropsko povezovanje šibilo njihove čezatlantske odnose in gospodarske povezave. Dejansko so dvomi o določenih vidikih evropskega povezovanja prisotni ves čas in tako ne predstavljajo novosti v agendi EU. Med drugim je Francija v zgodnjih petdesetih letih 20. stoletja ustavila tudi nadaljnjo širitev na ravni Evropske obrambne skupnosti (*European Defence Community*) (Bijsmans, 2020). Ne nazadnje pa niti odhod Velike Britanije iz EU ni unikum v evropskih integracijskih procesih. Grenlandija, ki je skupaj z Dansko postala del Evropske skupnosti leta 1973, se je po pridobitvi večje avtonomije od Danske leta 1979 odločila za odhod iz Skupnosti. Leta 1982 je na posvetovalnem referendumu za odhod tako glasovalo 52 odstotkov prebivalcev Grenlandije. Leta 1985 je tako začela veljati Pogodba o izstopu, ki je Grenlandiji dodelila status čezmorske države, povezane s Skupnostjo (Bijsmans, 2020).

Prva neposredna omemba evroskepticizma naj bi se pojavila v britanskem tisku leta 1988, ko je imela premierka Velike Britanije Margaret Thatcher na Collège d'Europe v Bruggeu (Belgija) govor, v katerem je poudarila zavračanje izgradnje in krepitve evropskih institucij ter zatrdila, da »Evropska skupnost ni cilj sam po sebi«, temveč mora ostati zavezana krepitvi gospodarskih vezi, prostega pretoka kapitala in prostega trga. Hkrati pa naj bi države članice ohranile svojo suverenost in nacionalno identiteto, kar je naslovila tako: »Evropa bo močnejša prav zato, ker ima Francijo kot Francijo, Španijo kot

Vir: <https://tinyurl.com/ypes84t8>

Govor Margaret Thatcher na Collège d'Europe v Bruggeu, dostopen tudi prek https://www.youtube.com/watch?v=wkRwMFy0CVM&ab_channel=RobertOulds.

Španijo, Britanijo kot Britanijo, vsako s svojimi običaji, tradicijo in identiteto. Nespametno bi bilo, če bi jih poskušali umestiti v nekakšno identiteto evropske osebnosti» (Thatcher, 1988). Thatcher je ob prvem referendumu Velike Britanije o članstvu v Evropski skupnosti, junija 1975, kmalu po vstopu Britanije v Skupnost leta 1973 in kmalu po tem, ko je postala premierka, v referendumski kampanji zagovarjala, da Velika Britanija ostane v Evropski skupnosti zaradi gospodarskih prednosti, ki naj bi jih prinašalo članstvo. Hkrati pa je v naslednjih letih postala vedno bolj kritična do močnih evropskih institucij in večjih pristojnosti Evropske skupnosti, s čimer je postala ena od prvih ikon evroskepticizma.

Evroskepticizem se je utrdil in postal del razprav o prihodnosti Evropske skupnosti po Maastrichtski pogodbi leta 1991, s katero je bila ustanovljena EU. Z Maastrichtsko pogodbo je namreč prišlo do nadaljnega poglobljanja evropskih integracijskih procesov, saj je bila vzpostavljena skupna zunanja in varnostna politika, določeni so bili pogoji za vzpostavitev skupne valute, hkrati pa je vzpostavila tudi evropsko državljanstvo. Težave pri ratifikaciji Maastrichtske pogodbe, ki je bila na referendumu v Franciji potrjena z majhno večino, na prvem referendumu na Danskem pa zavržena, kar je terjalo drugi referendum, s katerim so jo Danci le potrdili, je predstavljala prelomnico v izrazu (ne)podpore evropskemu povezovanju. Ti procesi pa so vzpostavili **zavedanje o pomenu evroskepticizma ter hkrati zavedanje o pomanjkanju legitimnosti institucij EU** (Bijmans, 2020).

Sodoben primer evroskepticizma pa predstavlja stranka **Alternativa za Nemčijo** (*Alternative für Deutschland – AfD*), ki predstavlja prvo evroskeptično stranko v Nemčiji, ki je dobila pomembno podporo na lokalnih in nacionalnih volitvah ter volitvah v Evropski parlament. **Alternativa za Nemčijo se je vzpostavila leta 2013 izključno na eni tematiki – svoji evroskeptični drži.** Vzpon stranke je bil posledica reševanja evropske dolžniške krize, pogosto poimenovane tudi krize evrskega območja, ki se je zgodila v okviru gospodarske krize leta 2009. V tej krizi več držav članic evrskega območja (med njimi tudi Grčija, Portugalska in Španija) ni moglo poplačati svojega državnega dolga ali rešiti prezadolženih bank. Te države so zato potrebovale pomoč institucij EU, med drugim tudi Evropske centralne banke in mehanizmov reševanja, kot sta Evropski mehanizem za stabilnost in Evropski instrument za finančno stabilnost. Alternativa za Nemčijo je nasprotovala reševanju zadolženih držav, ker naj bi šlo za

kršitev Maastrichtske pogodbe o fiskalni disciplini. Po mnenju Grimma (2015) so v tem kontekstu vzponu Alternativa za Nemčijo botrovali trije razlogi: 1. širše kulturne spremembe, ko se je v nemški politiki zamenjala generacija povojnih politikov, ki so evropske integracijske procese dojemali kot potrebne za zagotavljanje miru v Evropi; 2. pomanjkanje politične alternative v Nemčiji, ker so obstoječe proevropske stranke zagovarjale reševanje dolžniške krize na ravni EU, ter 3. moralna panika, ki je bila razvidna v medijskem diskurzu, kjer se je med drugim vzpostavil pogled, da bodo delovni Nemci reševali težave lenih Grkov, Špancev in Portugalcev. V teh okvirih se je Alternativa za Nemčijo s podporo številnih konservativnih intelektualcev vzpostavila kot stranka, ki nasprotuje obstoječi politični eliti in ki je nasprotovala reševanju zadolženih držav na ravni EU.

Vir: <https://tinyurl.com/5fay95h>

Plakat stranke Alternativa za Nemčijo v volilni kampanji za volitve v Evropski parlament, ki odraža njihovo evroskeptično držo.

Alternativo za Nemčijo bi lahko po klasifikaciji Taggart and Szczesbiaka (2002), ki smo jo predstavili, opredelili kot mehko evroskeptično stranko, ker načeloma podpira EU in še posebej skupni trg, hkrati pa nasprotuje obstoječim institucijam in dvomi o možnostih preživetja skupne valute evro. S podporo družbenemu gibanju PEGIDA, ki temelji na ksenofobnih prepričanjih in nasprotuje migracijam oziroma t. i. »islamizaciji« Evrope, se Alternativa za Nemčijo usmerja in uvršča na skrajno desnico.

Didaktični primer: KRITIČNI POGLED NA EU – (NAJ) VPLIVA ALI (NAJ) NE VPLIVA NA NAŠA ŽIVLJENJA?

Uvod

Ena od pomembnih metod izkustvenega in aktivnega učenja, ki omogoča večperspektivno obravnavo, utemeljeno na znanju in razumevanju, ter kritično presojo pomembnih družbenih tem, je **debata**, ki jo podpirajo različne debatne tehnike in formati. Uporaba debate pri pouku mladim omogoča, da raziskujejo teme in vprašanja iz resničnega sveta. Dijaki ob pripravah na organizirano razpravo, ki izhaja iz debatne trditve, **poglobljeno raziskujejo** tematsko področje in povezujejo znanja različnih znanstvenih disciplin ter strok. Skozi proces priprave, izvedbe in evalvacije debate **krepijo kritično mišljenje**, se urijo v **argumentaciji** (gradnja lastnih argumentov, zavračanje nasprotnih, iskanje in navajanje dokazov, ki podpirajo trditve), **veščinah komuniciranja** (jasno izražanje in zagovarjanje stališč, poslušanje, odzivanje na stališča drugih: demokratičnega razpravljanja ipd.) in **veščinah, vezanih na digitalno, informacijsko in medijsko pismenost** (iskanje, selekcija, bistvo, vrednost informacij, ki jih bodo predstavili) ter **veščinah sodelovanja** (Skr, 2013). Uporaba debate v razredu mladim omogoča, da med seboj sodelujejo. V celotnem procesu, ko mladi razpravljajo in organizirajo stališča/pogleda ene strani, pridobijo tudi informacije, relevantne za drugo stran, raziskujejo nove informacije in pridobljeno znanje uporabijo v praksi. Debate v razredu omogočajo tudi učenje o kontroverznih temah in prispevajo h krepitvi spretnosti na področjih vodenja, medosebnega vplivanja, timbilinga, skupinskega reševanja problemov in ustne predstavitve (Leuser, 2003).

Debate mladim omogočijo tudi (sam)refleksijo in jih spodbudijo, da se učijo od vrstnikov. Pripravljajo jih na lažje vključevanje v demokratičen dialog, povezan z njihovimi stališči in strokovnimi področji, ki jih proučujejo in/ali v katera so aktivno vpeti. Takšna tematika oziroma vsebina je gotovo tudi EU, pri čemer je za dijake ključno, da tudi sami, izhajajoč iz svojih pogledov in izkušenj, skupaj premišljajo ter primerjajo različne argumente o vplivu EU na njihova življenja.

Cilji

Dijaki:

- z uporabo različnih virov raziskujejo izbrano tematsko področje EU;
- razvijajo veščine kritičnega mišljenja, sodelovanja in komuniciranja;
- se usposablajo in urijo v oblikovanju in vrednotenju argumentov, za sodelovanje v javni razpravi, za premislek in zagovor lastnih stališč, za sprejemanje različnosti pogledov, za poslušanje stališč drugih in za skupno iskanje (kompromisne) rešitve (Šipuš idr., 2020);
- podajajo povratno informacijo in evalvirajo ter reflektirajo izvedbo debate.

Trajanje

5 šolskih ur ali več

Potrebščine

Dostop do virov: spletnih, knjižnih ipd., (e-)listovnik dijaka, listi papirja, ura

Priprave

Priprava prostora za sodelovalno učenje in izvedbo debate

Potek izvedbe – metoda

1. Ogrevanje (30 minut)

Dijaki z učiteljem sedijo v krogu. Učitelj poda navodila za igro utemeljevanja. Igra poteka tako, da prvi govorec navede argument za, drugi proti, tretji za, četrti proti izhodiščni trditvi ... po tem vrstnem redu obidejo ves krog. Prvi začne s trditvijo: »Obožujem brstični ohrovt, ker ...«, drugi nadaljuje z negacijo in prične: »Ne strinjam se s teboj, da [povzame utemeljitev predhodnika], ker ...« Nadaljuje tretji: »Ne strinjam se s teboj, da [ponovi utemeljitev predhodnika], ker ... [poda pritrdilni argument – obožujem brstični ohrovt] ...«

Po izteku vaje utemeljevanja sledi krajša refleksija s skupinskim pogovorom: Kaj smo počeli? Kaj smo ugotovili? Kdo je postregel z najboljšimi argumenti? Zakaj? Kaj vse moramo upoštevati pri dobrem utemeljevanju?

2. Debata v razredu (180 minut ali več)

V razredu se je mogoče na debato pripraviti in jo izvesti na različne načine. Na debatno trditev se lahko dijaki pripravljajo individualno ali v paru, npr. tako, da vsi dijaki v razredu pripravijo argumente na določeno temo oziroma družbeni problem, tako za kot proti. Nato se izbereta dve ekipi, ki predstavita svoje argumente (ena za, druga proti postavljeni trditvi). Preostali dijaki, zaradi poznavanja tematike, aktivno spremljajo debato, podajajo povratno informacijo, predloge, postavljajo vprašanja. Za debate v razredu se zelo dobro obnesejo ekipe. Obstajajo različni debatni formati, ki se razlikujejo tako glede na časovni obseg kot na samo zahtevnost izvedbe (npr. mini debatni format, daljši debatni formati, debatni format Karl Popper, svetovni srednješolski debatni format ipd., gl. Skrt, 2013). Učitelj glede na temo in skupino dijakov, ki jih poučuje, skupaj z dijaki izbere, kako bo potekal proces priprave na debato oziroma kateri debatni format bodo uporabili.

a) Raziskovanje problema, zbranega okoli debatne trditve, in oblikovanje argumentov (3 ure)

Oblikovanje argumentov izhaja iz debatne trditve, ki odpira in preizprašuje določen družbeni problem. Ključno je, da je debatna trditev zasnovana tako, da omogoča raziskovanje in iskanje dokazov za obe strani. Učitelj dijakom poda eno izmed navedenih debatnih trditev ali pa se razred razdeli na dva dela in vsaka skupina pripravlja na svojo trditev.

TRDITEV: Državljeni EU sprejemajo EU in njene institucije za svoje.

TRDITEV: EU s svojimi politikami pomembno vpliva na življenja mladih.

Za kakovostno debato je ključnega pomena, da dijaki poznajo strukturo argumenta. Obstaja več načinov in orodij za oblikovanje argumenta.

Koraki oblikovanja argumenta (Slika 26; glej tudi prilogo na koncu tega didaktičnega primera):

- Kaj trdiš, katero idejo/stališče zagovarjaš?
- Identificiraj razloge, ki utemeljujejo trditev. Razloge podpri s konkretnimi primeri (s statistiko, rezultati raziskav, osebno izkušnjo, opažanjem, mnenjem, avtoriteto ...).
- Ali obstajajo protirazlogi, zaradi katerih bi bilo mogoče dvomiti o trditvi/stališču, ki ga zagovarjaš? Dokaži, da so razlogi proti šibkejši od razlogov za sprejetje stališča.
- Izpelji prepričljiv zaključek, ki razumno sledi iz vseh predstavljenih razlogov (Kompere in Rupnik Vec, 2016).

STALIŠČE		PROTIRAZLOGI	
Trdim, da ...		UGOVARJATI je mogoče:	
... ki jih podpiram z ...	To so moji RAZLOGI:		
(empty oval)	1.		
(empty oval)	2.		
			... toda ŠIBKOST ...
(empty oval)	3.		
ZA Proti	ZAKLJUČEK		
Ce premislim vse razloge, lahko zaključim ...			

Dijaki pred izvedbo debate sooblikujejo kriterije, po katerih bodo dijaki, ki ne debatirajo, spremljali debato in vrednotili trdnost ter uspešnost argumentov in kakovost debate. Oblikujejo obrazec za spremljanje debate, ki vključuje presojo argumentov, protiargumentov in načela demokratične razprave.

b) Izvedba in evalvacija debate (60 minut)

Pred izvedbo debate se je treba dogovoriti, kdo in koliko dijakov bo v debati sodelovalo (glede na izbran format: eden ali več ali celoten razred) in kateri posameznik/skupina bo zagovorniška in katera nasprotniška. V nadaljevanju je predstavljen primer preproste debatne tehnike (prilagojeno po NIU-CITL, 2012), v katerega so aktivno vključeni vsi dijaki v razredu: vsi sodelujejo pri raziskovanju in oblikovanju argumentov (tako za kot proti), tisti, ki ne debatirajo, pa so opazovalci, sodniki in razpravljavci (podajo povratno informacijo).

- **Prvi krog (20 minut)**

Prva (zagovorniška/afirmacijska) ekipa v desetih minutah predstavi argumente za oziroma v podporo trditvi. Druga (nasprotniška/negacijska) ekipa v naslednjih desetih minutah predstavi argumente proti oziroma zavrača, negira trditve.

- **Diskusija v ekipi (5 minut)**

Člani ekipe pripravijo odziv na argumente nasprotne skupine. Postrežejo s protiargumenti na trditve druge skupine.

- **Drugi krog (10 minut)**

Prva skupina ima na voljo pet minut, da odgovori ali ovrže trditve druge skupine v bran argumentom »za«. Druga skupina nato v naslednjih petih minutah odgovori ali ovrže trditve prve skupine v bran argumentom »proti«.

- **Opazovalci izvedbe debate**

Dijaki, ki opazujejo debato ob podpori kriterijev, ki so jih sooblikovali, se urijo v objektivnosti pri vrednotenju dosežkov svojih vrstnikov in podajanju povratne informacije. Pomembno je, da dijaki razumejo vrednost sodelovanja in spremljanja debate, četudi niso strokovnjaki za posamezno področje, so pa teme močno vpete v njihova življenja; tj. zavedanje, da debata vedno vključuje tudi povratno informacijo z vidika državljana, četudi vanjo ni vključen kot sam debater.

- **Razprava celotnega razreda (10–15 minut)**

V skupni razpravi ne gre za pritrevanje, da je za uspešno debato v razredu pomembna zmaga, temveč kako dobro so se ekipe pripravile in predstavile svoje argumente oziroma katera ekipa je predložila najprepričljivejše argumente. Dijaki, ki so opazovali proces debatiranja, podajo povratno informacijo, debaterji pa krajšo (samo)refleksijo o tem, kaj je bilo dobro, kaj bodo v prihodnje spremenili in kako bodo to storili. Dejavnost se konča s skupinskim razmislekom o temi, ki so jo raziskovali in prek katere so bila predstavljena različna stališča, s strnjenimi ugotovitvami in predlogi mogočih rešitev ali idej za nadaljnje aktivnosti.

Priloga – grafični organizator oblikovanja argumenta

STALIŠČE

Trdim, da ...

... ki jih
podpiram z ...

To so moji
RAZLOGI:

1.

2.

3.

ZA

PROTI

Če premislim vse razloge,
lahko zaključim ...

ZAKLJUČEK

PROTIRAZLOGI

UGOVARJATI je
mogoče:

... toda ŠIBKOST ...

VIRI

- Banjac, M. (2017). Youth, risk and the Structured dialogue: Governing young EU citizens. *Journal of Youth Studies*, 20(4), 471–486.
- Bijsmans, P. (2020). Euroscepticism, a multifaceted phenomenon. V *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. Dostopno na: <https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1062;jsessionid=07A82372BF29C79B13733B9D9F20F60C>, 15. 12. 2022.
- Boomgarden, H. G., Schuck, A., Elenbaas, M., in de Vreese, C. (2011). Mapping EU Attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroscepticism and EU support. *European Union Journal* 12(2), 241–266.
- Brack, N. in Startin, N. (2015). Introduction: Euroscepticism, from the margins to the mainstream. *International Political Science Review*, 36(3), 239–249.
- Building an Argument* (b. d.). Building an argument. Dostopno na: <https://www.pinterest.com/pin/279645458089246681/>, 12. 12. 2022.
- Chisholm, L., Kovacheva, S., in Merico, M. (ur.). (2011). *European youth studies: Integrating research, policy and practice*. EYS Consortium.
- Commission of the European Communities [CEC]. (1963). *Application of Article 50* (P 500/67-E). Dostopno na: http://aei.pitt.edu/15273/1/P_11_63.pdf, 15. 11. 2022.
- Commission of the European Communities [CEC]. (1969). *Final communique of the Hague summit*. Dostopno na: http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf, 14. 12. 2022.
- Commission of the European Communities [CEC]. (1988). *Council decision of 16 June 1988 adopting an action programme for the promotion of youth exchanges in the Community – ‘Youth for Europe’ programme* (88/348/EEC). Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31988D0348>, 28. 11. 2022.
- Commission of the European Communities [CEC]. (2009). *An EU strategy for youth – investing and empowering: A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities COM(2009) 200 final*. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0200:FIN:EN:PDF>, 12. 12. 2022.
- Corbett, R. (2011). A case study of transnational linkage and “engrenage” of non-governmental actors in the European Community: The remarkable case of youth organisations. V *European Youth Forum* (ur.), *Anthology: Raw materials for a history of the European Youth Forum* (str. 143–155). European Youth Forum.
- Council of Europe. (1968). *Present crisis of the European society: Parliamentary assembly debate on 24 September 1968* (Recommendation 531 (1968)). Dostopno na: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-en.asp?FileID=14568inlang=en>, 13. 12. 2022.
- Council of the European Union. (2017). *Council conclusions on strategic perspectives for European cooperation in the youth field post-2018* (2017/C 189/07). Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0615\(02\)inrid=4](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0615(02)inrid=4), 8. 12. 2022.
- European Youth Forum in European Commission. (2013). *Review of the Structured dialogue with young people and youth organisations*. Dostopno na: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/2017-11/Joint-Recommendations.pdf>, 5. 12. 2022.
- European Youth Forum. (2017). *The Structured dialogue*. Dostopno na: <https://www.youthforum.org/StructuredDialogue>, 13. 12. 2022.

- Evropska komisija. (2001). *European Commission white paper: A new impetus for European youth* (COM(2001) 681 final). Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0681&from=EN>, 5. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2012). *Youth in Action Programme guide*. Dostopno na: https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/tools/documents/programme-guide-2012_en.pdf, 3. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2014). *Erasmus+: Vodnik za prijavitelje*. Dostopno na: https://arhiv.erasmusplus.si/wp-content/uploads/2014/04/Erasmus-plus-programme-guide_sl.pdf, 11. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2018). *Engaging, connecting and empowering young people: A new EU youth strategy* (COM(2018) 269 final). Dostopno na: https://ec.europa.eu/youth/sites/youth/files/youth_com_269_1_en_act_part1_v9.pdf, 9. 11. 2022.
- Evropska komisija. (2020). *Okrepljeno jamstvo za mlade*. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sl&catId=1079>, 9. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2021). *EU & me*. Dostopno na: <https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/en/index.html>, 13. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2022a). *The playbook of literary translation projects*. Publications Office of the European Union.
- Evropska komisija. (2022b). *Erasmus+*. Dostopno na: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities/opportunities-for-individuals/students>, 14. 12. 2022.
- Evropska komisija. (2022c). *Eures*. Dostopno na: https://eures.ec.europa.eu/index_en, 13. 12. 2022.
- Evropska komisija. (b.d). *Creative Europe MEDIA Database*. Dostopno na: <https://creative-europe-media-database.eacea.ec.europa.eu/welcome>, 15. 12. 2022.
- Evropska unija. (2021). *DiscoverEU*. Dostopno na: https://youth.europa.eu/discovereu_sl, 13. 12. 2022.
- Evropska unija. (2022). *Evropska solidarnostna enota*. Dostopno na: https://youth.europa.eu/solidarity_sl, 13. 12. 2022.
- Evropski parlament. (2012). *What Europe does for me*. Dostopno na: <https://what-europe-does-for-me.eu/sl/portal>, 11. 12. 2022.
- Furlong, A. (2000). Introduction: Youth in a changing world. *International Social Science Journal*, 52(164), 129–134.
- Furlong, A. (2009). *Handbook of youth and young adulthood: New perspectives and agendas*. Routledge.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Polity Press.
- Habermas, J. (1998). *Die postnationale Konstellation*. Suhrkamp.
- Gillis, J. R. (1974). *Youth and history: Tradition and change in European age relations, 1770-present*. Academic Press.
- Grimm, R. (2015). The rise of the German Eurosceptic party Alternative für Deutschland, between ordoliberal critique and popular anxiety. *International Political Science Review*, 36(3), 264–278.
- Haller, M. in Ressler, R. (2006). National and European identity. *Revue française de sociologie*, 47(4), 817–850.
- Harribey, L. E. (2011). A glimpse into European youth policy from the end of the 60s till the end of the 90s. V European Youth Forum (ur.), *Anthology: Raw materials for a history of the European Youth Forum* (str. 114–122). European Youth Forum.
- Hebdige, D. (1983). Posing... Threats, Striking... Poses: Youth, Surveillance, and Display. *SubStance*, 12(1), 68–88.

- Hicter, M. (1969). The angry generation. *UNESCO Courier*, 15–24. Dostopno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000078375?posInSet=1&queryId=af648b29-7648-4d8c-b078-80c2fc2d88a5>, 13. 12. 2022.
- Hooghe, L. in Marks, G. (2007). Sources of euroscepticism. *Acta Politica*, 42(2), 119–127.
- Ilc, B., Podobnikar, P., Pušnik, T., in Banjac, M. (2012). *Evropska unija in vsakdan njenih državljanov*. Fakulteta za družbene vede.
- Jones, G. (2009). *Youth*. Polity.
- Kelly, P. (2001). Youth at risk: Processes of individualisation and responsabilisation in the risk society. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 22(1), 23–33.
- Kompore, A., in Rupnik Vec, T. (2016). *Kako spodbujati razvoj mišljenja. Od temeljnih miselnih procesov do argumentiranja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Leconte, C. (2010). *Understanding Euroscepticism*. Palgrave Macmillan.
- Leuser, D. M. (2003). Classroom debates. Dostopno na <http://jupiter.plymouth.edu/~davidl/bu342/Debates.DOC>, 15. 12. 2022.
- Loncle, P., Cuconato, M., Muniglia, V., in Walther, A. (ur.). (2012). *Youth participation in Europe: Beyond discourses, practices and realities*. The Policy Press.
- LSE. (2012). *Claims that 80 per cent of laws adopted in the EU Member States originate in Brussels actually tell us very little about the impact of EU policy-making*. Dostopno na: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/06/13/europeanization-of-public-policy/>, 8. 12. 2022.
- Michailidou, A. (2017). Mirroring or Setting the Political Agenda? The role of the media in the Eurosceptic debate. V B. Leruth, N. Startin in S. Usherwood (ur.), *The Routledge Handbook of Euroscepticism* (str. 344–356). Routledge.
- Milner, S. (2000). Introduction: A healthy scepticism? *Journal of European Integration*, 22(1), 1–13.
- NIU-CITL – Northern Illinois University Center for Innovative Teaching and Learning. (2012). Classroom debates – Instructional guide for university faculty and teaching assistants. Dostopno na: <https://www.niu.edu/citl/resources/guides/instructional-guide/classroom-debates.shtml#:~:text=Using%20debates%20in%20the%20classroom,and%20put%20knowledge%20into%20action>, 25. 11. 2022.
- Pušnik, T. (2016). *Mobilna Evropska unija*. Fakulteta za družbene vede.
- Pušnik, T., in Banjac, M. (2022) Dialogue with youth 'is not a dialogue among "elites": problematization of dialogue with unorganized youth in the EU. *Journal of Youth Studies*.
- Rimska pogodba, podpisana 25. marca 1957, v veljavi od 1. januarja 1958. Dostopno na: https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf, 25. 11. 2022.
- Ripoll Servent, A. (2019). The European Parliament after the 2019 Elections: Testing the Boundaries of the 'Cordon Sanitaire'. *Journal of Contemporary European Research* 15(4), 331–342.
- Skr, B. (2013). *Misliti in govoriti boljši svet*. Za in proti, zavod za kulturo dialoga. Dostopno na: http://www.zainproti.com/web/Prirocnik_slo.pdf, 12. 12. 2022.
- Šipuš, K., Adam, A., Arnuš, N., Banjac, M., Gramc, J., Kunaver, V., Mandelc, D., Popit, T., Rojc, J., Šimenc, M. (2020). *Gimnazija; strokovna gimnazija: Aktivno državljanstvo. Obvezni vsebinski sklop (35 ur). Učni načrt*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Taggart, P., in Szczerbiak, A. (2004). Contemporary Euroscepticism in the party systems of the European Union candidate states of Central and Eastern Europe. *European Journal of Political Research*, 43(1), 1–27.

- Wallace, C., in Bendit, R. (2009). Youth policies in Europe: Towards a classification of different tendencies in youth policies in the European Union. *Perspectives on European Politics and Society*, 10(3), 441–458.
- Wallace, C., in Kovacheva, S. (1998). *Youth in society: The construction and deconstruction of youth in East and West Europe*. Macmillan.
- Wyn, J., in White, R. (2014). *Rethinking youth*. Allen & Unwin.
- Youth and the Community. (1970). *European Community*, 18–19. Dostopno na: <https://1library.net/document/4yr7g2oq-united-outward-looking-europe-european-community-july.html>, 13. 12. 2022.

[illegible]

Sofinancira
Evropska unija

ISBN 978-961-03-0697-9

9 789610 306979

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Univerza v Ljubljani
Fakulteta *za družbene vede*